

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 573 din 27 iunie 1947

Informăm următoarele:

În urma propagandei desfășurate de agenți șoviniști maghiari în rândurile ostașilor din unități, parte din tinerii recruți ceangăi din raza acestei Legiuni, aflați la diferite unități, ar fi început să dezerteze și să treacă fraudulos frontiera în Ungaria.

Astfel, se citează cazul tinerilor ceangăi Dascălu Ion și Anton Cojocaru, ctg. 1946, din Reg. 13 Artilerie, originari din comuna Luizi Călugăra, județul Bacău, care ar fi fugit în Ungaria.

Informații în curs de verificare. Cu nr. 573 din 27 iulie a.c. am intervenit la unitățile respective pentru a ne comunica situația celor de mai sus. Am luat măsuri de cenzurare a scrisorilor ce eventual le-ar trimite aceștia rudelor.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Căpitan Fășie Nicolae.

Raportat: Inspect. G-ral. al Jand., Inspect. Jandarmi Iași, Centr. C. Milit. nr. 5
Bacău

(Arh.St.București, Inspectoratul General de Jandarmi, dos. 74/1947, f.143)

Ministerul Apărării Naționale
Biroul de Informații al Armatei

SINTEZĂ INFORMATIVĂ

Pe luna iunie 1947

[...]*

II. Naționalitățile conlocuitoare

1. Ungurii

În cadrul acțiunii de apropiere a celor două popoare, în garnizoana Miercurea Ciucului s-a constituit Asociația Româno-Maghiară[1].

Scopul asociației este de a strânge relațiile de bună conviețuire și aprofundarea legăturilor între cele două populații conlocuitoare. Acest scop urmează a fi atins prin: traduceri de lucrări dintr-o limbă într-alta, excursii și serbări comune, corespondență cu asociațiile asemănătoare din Ungaria și înființarea unui cotidian în limba română și maghiară.

Manifestările șovino-iredentiste și actele de sabotaj au fost cu totul reduse în cursul lunii iunie, fapt care duce la concluzia că acțiunea de apropiere urmărită cu atâta perseverență de către guvernele democrate ale celor două popoare a găsit ecoul dorit în rândurile populației maghiare din România și se speră ca aceasta, prin noua sa atitudine, să aducă un aport important în consolidarea democrației.

Astfel, manifestările iredentiștilor maghiari în cursul lunii iunie 1947 s-au prezentat sub următoarele forme:

- continuarea recensământului populației maghiare;
- continuarea colonizării secuilor din Ardeal, în regiunea frontierei de vest;
- constituirea de asociații clandestine în scopuri de propagandă iredentistă.

Cazuri concrete în anexa nr. 3, punctele 1, 2, 3.

Manifestările șovine au înregistrat o scădere destul de pronunțată și ele au fost concretizate prin:

- continuarea menținerii pe plan exagerat a stimulării sentimentului național maghiar, prin afișarea culorilor maghiare în diverse ocazii;
- atitudine sfidătoare și ostilă față de autoritățile românești;
- intervenția din partea U.P.M. în favoarea unor indivizi arestați pentru activitate teroristă.

Cazuri concrete în anexa Nr. 4, punctele 1, 2, 3.

Acte de sabotaj nu au fost semnalate în cursul lunii iunie 1947.

[...]*

Cazuri concrete

referitoare la manifestările iredentiste ale maghiarilor din Ardeal

(ANEXA NR.3)

1. Uniunea Populară Maghiară a dat delegație la o parte din membri (femei), pentru a merge la primăriile de sectoare în Capitală și a extrage din registrele oficiale ale primăriilor situația copiilor maghiari nou născuți, în vederea întocmirii unei statistici a tuturor ungarilor și copiilor de origine maghiară din Capitală. Astfel, la sectorul II Negru au fost delegate d-nele Török Maria și Andor Julia.
2. Un număr de patru familii de secui, din care trei din comuna Zăbala și una din comuna Aita, jud. Trei Scaune [jud. Covasna], și-au vândut întreaga avere și au plecat pentru a se stabili în regiunea frontierei dintre România și Ungaria pe teritoriul românesc.
3. Se afirmă că în Ardeal s-a organizat o asociație denumită „Partizanii Ardealului”, condusă de un oarecare Szebestyén Albert, având sedii în Baia Mare și Sighet și strânse relații la Cluj. S-a stabilit că o parte din membrii acestei asociații au făcut parte din complotul împotriva Republicii maghiare și că odată descoperiți în Ungaria s-au refugiat în România, unde s-au înscris în U.P.M. pentru a se pune la adăpost.

În general, acești maghiari veniți în România desfășoară o acțiune de șovinism și iredentism în rândurile populației maghiare din Ardeal.

1. Cu ocazia procesiunii religioase din ziua de 25 mai 1947 în comuna Șumuleu, jud. Ciuc, pe lângă multiplele combinații de flori și frunze în tricolorul maghiar, s-au observat o mulțime de cocarde confecționate din panglicute cu tricolorul unguresc. S-a stabilit că aceste cocarde au fost distribuite de învățătoarea Erőss Dénesné, din comuna Bârzava, jud. Ciuc.
2. Numitul Koxoi Vilian, secretar pentru jud. Alba și Hunedoara al U.P.M., cu ocazia arestării a 7 tineri maghiari care dezarmaseră un gardian public, s-a exprimat că nu are nevoie de poliție românească, ci de poliție ungurească.
3. Comitetul Central U.P.M. din Cluj a cerut organizației județene din Sighet-Maramureș detalii cu privire la organizația teroristă descoperită la Câmpulung pe Tisa (Grupul 12 P), în scopul de a putea interveni pentru cei arestați.

[...]*

(Arhiva S.R.I. fond D, dos. 4277, f.337-338, 348-349)

[...]* Fragmentele lipsă nu au legătură cu tematica volumului.

[1] În fapt, este vorba de o filială a Asociației Româno-Maghiare, constituită și recunoscută ca persoană juridică la București în 1946 (sentința nr. 25/1946 a Tribunalului Ilfov, secția I. C.C.), care la data de 20 aprilie 1947 – când a fost ales comitetul de conducere (M. Sadoveanu, Al. Rosetti, V. Eftimiu, D. Gusti, Tr. Săvulescu ș.a. – avea deja 350 membri înscrși. Pentru dosarul acestei Asociații, cu statutul ei, vezi *Arh.St.București, Prefectura Poliției Capitalei*, dos. 67/1946).

375/Pol./res.-1947.

Magyar Külügyminisztérium

Feljegyzés

A román-magyar viszonyra zavaróan ható faktorok az utóbbi időben újra szaporodtak egyes román részről foganatosított intézkedések következtében. Megjegyzendő, hogy az illetékes magyar hatóságok minden esetben felhívták a román kormány figyelmét a szóban forgó lépések barátságtalan jellegére, illetve – a kifejezetten sérelmes intézkedésekre vonatkozóan – sürgős orvoslást kértek, eljárásuk azonban többnyire eredménytelen maradt.

Az alábbi pontok részletesen ismertetik a felmerült nehézségeket:

- 1) A Szovjetunióból visszatért hadifoglyok között eddig 260 észak-erdélyi származású és ottani illetőségű személy érkezett Magyarország területére, akik haladéktalanul jelentkeztek a budapesti Román Missziónál a Romániába való bebocsátás érdekében. A Misszió, illetve a mellette működő repatriálási bizottság a román állampolgársági bizonyítvány bemutatásától függően engedélyezte hazatérésüket. Az állampolgárság igazolásának hosszadalmassága miatt a bukaresti Magyar Misszió interveniált a román belügyminisztériumban, mire azt a választ kapta, hogy juttassa a

magyar kormány a 260 hadifoglyot a szovjet hatóságok útján vissza a romániai táborokba, onnan majd a többi, visszatartott erdélyi hadifogollyal együtt hazatérhetnek. Ami viszont a máramarosszigeti és foksáni táborokban visszatartott több mint 5000 erdélyi magyar hadifogoly szabadon bocsátását illeti, a Szovjetunió közölte, hogy ebben a kérdésben a román kormány illetékes eljárni. A román kormány azonban mindeddig – magyar részről történt többszöri közbenjárás ellenére – nem nyilatkozott ez irányú lépéseiről. Így az erdélyi magyar hadifoglyok hazatérése beláthatatlan ideig elhúzódhatik. Az erdélyi hadifoglyok átvitelét a román hatóságok szeptember közepén megkezdték.

- 2) A román kormány augusztus hó folyamán szigorú rendszabályokat fogantatosított a magyar határ mentén. Így többek között megtiltotta a magyar kettős birtokosok átlépését Romániába, és több napig feltartóztatta a curtici-i határállomáson keresztül Magyarországra irányuló személyforgalmat. A bukaresti Misszió intervenciójára közölték Bukarestben, hogy az intézkedések a stabilizációs előkészületekkel állanak összefüggésben. A román eljárás a magyar hatóságoknak számos nehézséget okozott, ami elkerülhető lett volna akkor, ha a román kormány a diplomáciai szokásoknak megfelelően erről az illetékes magyar hatóságokat informálja.
- 3) A stabilizáció során a román kormány nem intézkedett a Bukarestben lévő diplomáciai missziók lei-készletének beváltásáról. Ez a lépés különösen súlyosan érintette a magyar missziót, mely a keretében működő hadifogolybizottsággal és a bukaresti magyar Külkereskedelmi kirendeltséggel együtt jelentős lei-összegek felett rendelkezett. Utóbb közölte a román sajtó, hogy a Szovjetunió és Jugoszlávia képviselői kivételnek a fenti rendelkezés alól, mivel e vonatkozásban Romániának állítólag bizonyos megállapodása van. A bukaresti Magyar Misszió Groza miniszterelnöknél tett lépései ellenére sem részesült ebben a kedvezményben, és ennek következtében súlyos anyagi gondokkal küzd.
- 4) A Romániában lévő magyar érdekeltségű ipari és kereskedelmi vállalatok sorsa – az újabb és újabb panaszokból ítélve – válságosra fordult. A román hatóságok a törvényes kereteket túllépve, minden eszközzel igyekeznek fennmaradásukat megnehezíteni: így többek között akadályozzák a C.A.S.B.I. alól való felszabadulásukat, önkényesen eltávolítják az igazgatóságot, sérelmes alaptőke-emeléseket hajtanak végre stb. Ugyanakkor román körök felajánlják a vállalat „megmentését”, megfelelő részvénytőbbség átengedése ellenében. A romániai magyar érdekeltségek helyzete a fentiekből megállapíthatóan sürgős tisztázásra szorul.
- 5) Megemlítendő még, hogy a C.A.S.B.I.-probléma a mai napig nem nyert megoldást, a május közepén létrejött kormányközi megállapodás ellenére.

A fenti konkrét sérelmek mellett nem hagyható figyelmen kívül a román-magyar viszony alakulásának megítélése szempontjából az a meg nem értés sem, amely a román kormány magatartását a magyar kérdésekben általában jellemzi. Így rendkívül visszatetsző volt a román sajtó hangja a júniusban lezajlott magyar válság idején. A román napisajtó – a kommunista orgánumok kivételével – majdnem kizárólag a nyugati hírügynökségek célzatos tudósításait közölte, hozzáfűzve, hogy „Magyarországon politikai pánik uralkodik”, amelynek a közvéleményre és a gazdasági helyzetre is súlyos kihatásai vannak. A román lapok egyoldalú állásfoglalásának végül is a bukaresti Magyar Misszió érélyes

hangú kommunikéje vetett véget. Érthetetlen azonban, hogy miért hagyta a román kormány eddig fejlődni a dolgokat.

Azokra a fenntartásokra, amelyekkel román illetékes tényezők Magyarországgal szemben élnek, jellemző továbbá az az információ, mely a „Romániai Magyar Szó” című bukaresti magyar napilap megindulásával kapcsolatban a Külügyminisztérium tudomására jutott. A Magyar Népi Szövetség folyó év augusztus 23-án magyar nyelvű központi napilapot indított Bukarestben az illetékes román tényezők politikai és anyagi támogatásával. A lap szerkesztőbizottsága román részről határozott direktívákat kapott, mégpedig olyan értelemben, hogy csökkentse a magyarországi események iránti érdeklődését, és orientálódjék első sorban a román politikai élet kérdései felé, továbbá propagálja a Jugoszláviával és Bulgáriával való szoros gazdasági együttműködést, de mellőzze ezt magyar vonatkozásban, minthogy Magyarországgal ilyen gazdasági kapcsolatokra nem kerülhet sor. A lapot egyébként azzal a céllal indították, hogy politikai súlyánál, munkatársainak képzettségénél, anyagi eszközeinél stb. fogva a romániai magyarság legjelentősebb orgánuma lesz.

A román kormány általános magatartása Magyarországgal szemben – a fentiekből megállapíthatóan – jelentős mértékben eltér attól az irányvonalától, amelyet illetékes tényezői programbeszédekben és nyilatkozatokban több ízben is hangoztattak.

Budapest, 1947. augusztus hó 26-án

[TRADUCERE]

Ministerul de Externe al Ungariei

Însemnări

Ca urmare a unor măsuri luate de partea românească, factorii care au un impact deranjant asupra relațiilor româno-maghiare s-au înmulțit din nou. Este de menționat că autoritățile ungurești în cauză au atras atenția de fiecare dată guvernului românesc asupra faptului că măsurile respective nu denotă prietenie, iar în cazurile în care măsurile erau chiar ofensive, au insistat asupra unor remedieri de urgență. Cu toate acestea, demersurile făcute au rămas fără rezultat.

În cele ce urmează vom prezenta mai detaliat greutățile ivite.

- 1) Până în prezent, dintre prizonierii întorși din Uniunea Sovietică, 260 de persoane originare și rezidente în Ardealul de Nord au intrat pe teritoriul Ungariei și imediat s-au prezentat la Legația română din Budapesta pentru a cere permisiunea să se întoarcă în România. Legația, mai exact comisia de repatriere de pe lângă ea, le-a acordat această permisiune de a se întoarce acasă dacă persoanele au putut să le prezinte certificatul de cetățean român. Legația ungară din București a intervenit pe lângă Ministerul de Interne român din cauza încetinelii procesului de confirmare a cetățeniei, iar răspunsul pe care l-a primit a fost ca guvernul ungar să îi întoarcă pe cei 260 de prizonieri de război prin intermediul autorităților sovietice în taberele din România, iar de acolo vor putea să se întoarcă acasă împreună cu ceilalți

ardeleni reținuți. În ceea ce privește eliberarea celor peste 5000 de prizonieri de război maghiari din Ardeal, reținuți în lagărele de la Sighetu Marmăției și Focșani, Uniunea Sovietică a comunicat că guvernul român este cel îndreptățit să facă demersurile necesare. Guvernul român însă – în ciuda repetatelor intervenții din partea ungară –, până în prezent nu a dat nici o declarație cu privire la demersurile pe care ar urma să le întreprindă. În aceste condiții, întoarcerea acasă a prizonierilor de război maghiari din Ardeal ar putea să se amâne foarte mult. Autoritățile române au început transportarea prizonierilor de război ardeleni la mijlocul lunii septembrie.

- 2) În cursul lunii august, guvernul român a introdus măsuri și reglementări foarte stricte de-a lungul graniței cu Ungaria. Printre altele, le-a interzis moșierilor unguri cu dublă proprietate intrarea în România, iar la gara de frontieră din Curtici a oprit traficul de călători timp de mai multe zile. La intervenția Legației din București, explicația a fost că măsurile luate sunt în legătură cu pregătirile de stabilizare[1]. Măsura luată de partea română a cauzat greutăți numeroase autorităților maghiare, care ar fi putut fi evitate dacă guvernul român ar fi informat autoritățile maghiare în cauză conform uzanțelor diplomatice.
- 3) În cursul stabilizării, guvernul român nu a luat măsuri pentru convertirea rezervelor monetare în lei a legațiilor diplomatice din București. Acest fapt a avut un efect grav asupra legației ungurești care, împreună cu comisia pentru prizonierii de război și cu reprezentanța maghiară pentru comerțul exterior – care funcționează în cadrul ei –, a posedat sume importante în lei. Presa românească a anunțat ulterior că reprezentanțele Uniunii Sovietice și Iugoslaviei fac excepție la măsura descrisă mai sus, pentru că România are anumite acorduri semnate cu aceste țări. Legația ungară din România, în ciuda intervențiilor pe lângă primul ministru Groza, nu a putut beneficia de aceste facilități și ca urmare se confruntă cu greutăți financiare serioase.
- 4) Soarta companiilor industriale și comerciale maghiare din România – judecând după repetatele plângeri – a devenit critică. Trecând peste cadrul legal, autoritățile române fac totul pentru a le periclita existența. De exemplu, printre altele, le îngreunează ieșirea din C.A.S.B.I., dictează concedierea conducerii acestora, impun creșteri neacceptabile ale capitalului de bază etc. În același timp, cercuri românești se oferă să „salveze” compania, în schimbul cedării majorității acțiunilor. Din cele de mai sus este evident că situația reprezentanțelor maghiare din România trebuie clarificată cât mai urgent.
- 5) Trebuie menționat de asemenea că problema legată de C.A.S.B.I. nu s-a soluționat nici până astăzi, în ciuda acordului interguvernamental încheiat la mijlocul lunii mai.

Pe lângă ofensele concrete descrise mai sus, nu putem trece cu vederea în judecarea evoluției relațiilor româno-maghiare acea neînțelegere care caracterizează atitudinea guvernului român față de chestiunile maghiare în general. De exemplu, a fost deosebit de neplăcută vocea presei românești în timpul crizei din Ungaria, din iunie. Presa cotidiană românească – cu excepția organelor comuniste – aproape exclusiv a transmis comunicatele agențiilor de presă occidentale, adăugând că „în Ungaria domnește o situație de panică politică”, ceea ce are efecte grave asupra opiniei publice și situației economice. Un comunicat ferm din partea Legației ungare din București a reușit să pună capăt abordării respective din partea presei românești. De neînțeles este însă faptul că guvernul român a permis să se ajungă la acest lucru.

Acele rețineri pe care factorii abilitați din România le au față de Ungaria sunt caracterizate și de informația pe care Ministerul de Externe a obținut-o despre felul cum a apărut cotidianul maghiar bucureștean „Româniai Magyar Szó”. La 23 august anul curent, Uniunea Populară Maghiară a scos un cotidian central în limba maghiară în București, cu sprijinul politic și material al factorilor români în cauză. Comitetul de redacție a primit directive ferme din partea românească de a reduce interesul față de evenimentele din Ungaria și de a se orienta în primul rând spre problemele vieții politice românești, de asemenea să promoveze colaborarea economică strânsă cu Iugoslavia și Bulgaria, dar să nu facă acest lucru referitor la Ungaria, deoarece astfel de legături economice cu Ungaria sunt imposibile. De fapt, cotidianul a apărut cu scopul de a deveni cel mai important organ al maghiarimii din România, dată fiind greutatea sa politică, pregătirea colaboratorilor, mijloacele materiale de care dispune etc.

Atitudinea generală a guvernului român față de Ungaria, după cum se observă din cele de mai sus, este semnificativ diferită față de poziția exprimată de factorii abilitați în repetate rânduri sub forma unor discursuri-program și declarații.

Budapesta, la 26 august 1947

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-1945-1968-II, f.125-128)

[1] Este vorba de aplicarea Legii 287 pentru reforma monetară („Monitorul Oficial”, nr. 187 din 16 august 1947), concepută într-o așa manieră încât acele categorii sociale ce acumulaseră mari sume de bani să fie sărăcite peste noapte.

162

Poliția de Reședință Turda. Cabinet
Nr. 17 Cab. din 25 septembrie 1947

Confidențial – Personal

Către Serviciul de Siguranță al județului Turda

Am onoare a vă înainta mai jos în copie o notă informativă, primită la acest Oficiu de Poliție, cu rugămintea de a dispune verificarea și semnalarea ei locului în drept.

Șeful Poliției
Todirașcu Gh.

Copie

NOTĂ INFORMATIVĂ

Între conducerea Uniunii Populare Maghiare și conducerea bisericii româno-catolice din România s-au ivit recent grave neînțelegeri, prin faptul că unii dintre conducătorii U.P.M. învinuiesc pe capul bisericii, episcopul Márton Áron, și majoritatea preoților că sabotează acțiunile democratice întreprinse de fruntașii U.P.M., prin faptul că întrețin în sânul majorității populației maghiare de confe-

siune rom. cat. o stare de spirit agitată, cu speranțe de revendicări teritoriale și sentimente iredentiste și șoviniste maghiare, motive pentru care nu se poate ajunge la cimentarea unei prietenii absolute între poporul maghiar din România și populația democratică românească.

În urma acestor grave învinuiri aduse contra capului bisericii romano-catolice din România și preoților de sub conducerea sa, episcopul Márton Áron a dat imediat un ordin circular secret tuturor protopopiatelor din subordinea sa spre a se lua măsuri, ca toți preoții romano-catolici să se retragă fie de la conducere, dacă eventual sunt, fie din sânul însuși a U.P.M., iar după ei să atragă și pe credincioșii lor.

Acest ordin al episcopului menționat a produs, după cum era și de așteptat, frământări, neliniște și dezorientări printre preoții rom. cat. din orașul și județul Turda, cea mai mare parte dintre ei neștiind ce să facă, întrucât persistă teama că dacă execută ordinul, s-ar răsfărânge asupra lor acțiuni politice, care ar putea merge până a le periclita chiar însăși siguranța și libertatea personală, fapt pentru care mulți dintre ei ezită executarea dispozițiilor episcopale.

Cu ocazia vizitei canonice făcută în zilele de 20-21 septembrie 1947 la Turda de episcopul Márton Áron, câțiva dintre preoții ce au participat la festivitățile religioase ce au avut loc aici, în frunte cu protopopul Sípos Alexandru, au dat a înțelege episcopului gravitatea faptului în cazul executării ordinului în cauză, atât pentru ei, cât și pentru enoriașii lor. Episcopul le-a răspuns scurt că ordinul trebuie executat, el neînțelegând să revină asupra lui, de s-ar întâmpla orișice, deoarece nu poate lăsa biserica romano-catolică și slujitorii ei să fie acuzată și blamată pe nedrept.

Răspunsul episcopului a mărit și mai mult neliniștea și dezorientarea printre preoții din sectorul Turda de confesiune rom. cat.[1]

Din sursă sigură. 24 sept. 1947.

Informator: Szabó Iuliu

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Turda, dos. 500/1947, f.29)

[1] Pentru rezolvarea acestei probleme, Áron Márton a fost vizitat la 15 noiembrie 1947 de o delegație a U.P.M. (Nándor Czíkó, János Imets și Pál Fehér). Deși, inițial, episcopul a acceptat să revină asupra pastoralelor, efectul lor s-a mai făcut simțit o vreme.

163

Legiunea Jand. Turda
Postul Jd. Unirea

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 38 din 29 septembrie 1947

La data de 28 spre 29 septembrie 1947 s-a aranjat o serată dansantă după ce, mai întâi, s-a dat o piesă teatrală cu subiectul *A gyimesi vadvirág* (Floarea din Ghimeș). Piesa s-a început cu „Internaționala”, foarte frumos. Însă trebuia să se cânte și „Imnul Regal Român”, așa cum de regulă la toate reprezentațiile teatrale sau artistice se începe sau se termină.

U.P.M. din localitate a admis ca U.P.M. din Ocna Mureșului, județul Alba, să se deplaseze în comuna Unirea ca să dea acea reprezentatie teatrală.

Numiții, sub masca comunismului, fac propagandă șovină maghiară. Deși începutul a avut caracter democrat, însă în ceea ce privește decorul era așa aranjat, de scotea în evidență aceasta, la fel portul celor ce jucau piesa era un port pur maghiar. La fel piesa, în fondul ei, nu era altceva decât fapte petrecute în rândurile maghiarilor, mai demult, neavând nici un sâmbure de adevăr democrat.

La cuvântul de deschidere a luat parte preotul reformat din Ocna Mureșului, adresându-se populației maghiare: „Fraților, să strângeți rândurile, apropiindu-vă cât mai mult unul de altul și iubindu-vă între voi”. Deși în sală erau și alte naționalități care așteptau ceva democrat de la acest mare orator, după cum s-a crezut din partea cercurilor șovine maghiare. A început de aceea cu „Internaționala” și după aceea a început să se propage ideea șovină.

Nu s-a constatat a se da nici o piesă cu caracter democrat sau din cele ruse care sunt atât de frumoase, ci numai aceea care scoate în evidență viața națiunii maghiare. Aci trebuia să se dea piese care să se scoată în evidență lupta dusă de muncitori contra capitalismului sau a burgheziei, de ce numai a șovinismului maghiar, care prin felul cum sunt aranjate sau jucate electrizează publicul maghiar în această direcție, făcându-l mai agresiv față de celelalte naționalități conlocuitoare. Din această cauză, oricât de mare propagandă se face sau s-ar insista, nu se poate face înfrățirea între aceste populații conlocuitoare.

Se obține autorizație de la centru fără ca noi să ne dăm avizul dacă în adevăr necesită sau nu să se facă, atât pentru cele teatrale, cât și pentru cele ale balului. Se încasează sume fantastice, care se întrebuințează numai și numai în scopul șovinist maghiar.

În comuna Unirea sunt 8 învățători, dintre care 4 unguri și 4 români; suntem informați că 2 români sunt comprimați, iar unguri rămân tot 4.

Deci, ungurii duc o propagandă fățișă și ostilă actualei ordini sociale sub scutul „comunismului”. Am luat măsuri de urmărirea lor și raportarea la timp.

Informație sigură

Șeful Postului Jand. Unirea
Jand. plut. major [indescifrabil]

(*Arh.St.Chuj, Legiunea de Jandarmi Turda, dos. 424/1948, f.54*)

164

Legiunea Jandarmi Turda
Postul Jandarmi Tureni

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr.20 din 8 octombrie 1947

Urmare ordinului circular nr. 120 din 2 octombrie 1947 al Sectorului Jandarmi Turda, raportăm:

În ziua de 19 septembrie 1947, orele 17, a sosit în comuna Tureni episcopul maghiar romano-catolic Márton Áron, din direcția comunei Iara. A fost primit

numai de autoritățile române și învățătorii maghiari, fără preoții maghiari. În ziua susmenționată a ținut serviciul religios timp de două ore, după care a fost cartiruit la parohia romano-catolică.

În timpul serviciului religios a fost observat de autoritățile administrative locale cu tricoul maghiar în față, care a fost compus din: două eșarfe lungi albe pe margine, încă două eșarfe lungi în formă de panglică, roșii, și un batic de culoare verde la git, lăsat mai puțin în jos. Tot acest tricoul maghiar a fost așezat peste odăjdiile cu care era îmbrăcat. La primire a fost salutat de învățătoarea maghiară din comuna Tureni în limba maghiară.

În ziua de 20 septembrie 1947, după terminarea serviciului religios, a convocat toți preoții maghiari din comuna Tureni, care luaseră și ei parte la serviciul religios, în casele parohiale romano-catolice din comuna Tureni. Convocarea a fost cu caracter secret, ținută în timpul zilei, însă până în prezent nu s-a putut afla subiectul discuției.

Verificând printre preoții maghiari din localitate, nu am aflat dacă în ședința avută s-a discutat ca preoții înscriși în Uniunea Populară Maghiară să se retragă, întrucât această organizație lucrează alături de P.C.R.

Atitudinea intelectualilor maghiari față de regimul democratic nu este ostilă contra siguranței statului, cu excepția preotului unitar Bodoczi Alexandru din comuna Tureni, care nu este înscris în nici un fel de partid politic actual, cunoscut fiind ca mare șovin maghiar, ațâțând locuitorii să uneltească contra autorităților locale, dând loc la reclamațiuni inutile care sunt adresate direct Uniunii Populare Maghiare.

Informațiune sigură și verificată.

Măsurile luate: Se urmărește atitudinea intelectualilor maghiari față de actualul regim democratic, iar cazurile concrete vor fi raportate la timp.

Șeful postului jand. Tureni
Jand. plutoner E. Pantazi

(Arh.St.Cluj, Legiunea de jandarmi Turda, dos. 424/1948, f.42.)

NOTĂ INFORMATIVĂ

Informații primite de la tov. dr. Csákány Béla membru în Biroul Politic al U.P.M.

1. Greutățile la acordarea vizei de ieșire spre Ungaria și a vizei de intrare din-spre Ungaria fac ca la Budapesta să se vorbească în general despre o „perdea de fier” ce desparte aceste două țări.

2. Se răspândește în continuare în cercurile financiare conducătoare din Ungaria de „nereușită” stabilizării leului.

3. În conducerea Băncii Naționale Maghiare nu sunt decât 2 comuniști: Háry și Beke, foarte slabi politicește. Beke la discursul de despărțire a vorbit chiar despre rolul de punte a poporului maghiar între apus și est, și repeta frazeologia fascistă despre „singurătatea în Europa a poporului maghiar”.

4. Se comentează că legea C.A.S.B.I. nu a apărut încă în „Monitorul Oficial”. Se spune că românii nu s-au ținut de înțelegerea avută cu delegația maghiară și au

modificat anumite articole, în primul rând acelea care privesc anularea majorărilor de capital de bază. Aceasta ar fi la baza amânării publicării legii.

5. Opinia publică maghiară nu e informată asupra tot ceea ce se întâmplă în România. Acesta e motivul pentru care nu au încredere în politica României. Pe vremuri, ziarele românești se găseau de vânzare la toate chioșcurile, azi nu se găsesc nici măcar la legăție. Ar trebui ridicate acele restricții generale puse de Ministerul Industriei și Comerțului, în primul rând de tovii Gogu Rădulescu[1] și Levente[2].

6. Tov. Vincze urgentează trimiterea unui atașat cultural și de presă, consideră că e o necesitate ce nu permite amânări.

7. Z. Nagy Ferenc, unul din vicepreședinții Partidului Micilor Agrarieni – ca și avocat. Szántó S. (din cercurile de conducere ale vieții economice maghiare) – sunt de acord cu linia patronală P.C.R. și și-au exprimat dorința de a vedea U.P.M. și pe mai departe pe linia politică actuală. Ei combat conducerea P.C.U., despre care spun că nu ar fi și nu poate să se lege de realitate și de masele populare din Ungaria.

23.XII.1947

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații externe, dos. 25/1947, f.27)

[1] Gogu Rădulescu (1914-1994), organizator al Frontului Studenților Democrați în perioada interbelică. În anii războiului s-a aflat în U.R.S.S. În 1952 a fost anchetat de Securitate, abia din 1965 ocupând funcții importante în aparatul de partid și de stat: membru în Comitetul Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Vezi, asupra lui, Cezar Măță, *Gogu Rădulescu. Un baron al comunismului*, în „Document”. Buletinul Arhivelor Militare Române, II, 1999, nr. 1, p.50-54.

[2] Mihai Levente, vechi ilegalist al P.C.R., fost director în cadrul Institutului Central de Statistică pe vremea regimului Antonescu. A fost arestat în cadrul lotului „Pătrășcanu”.

166

1168/Pol.-47.

Általános nézőpontok

Magyarország újjáépítésének kereteit a határok kijelölésével idegen hatalmi tényezők szabták meg. A mostoha elbánás ellenére a megadott kereteken belül – hála a magyar politikai géniusznak, amely mind a vezetőket, mind a tömegeket az újjáépítés vágyával töltötte el – máris nagy eredmények s még nagyobb, biztatóbb kilátások mutatkoznak. Külföldön, megfelelő távlatból látni ezt igazában, ahol a mindennapi küzdelem lármája nem zavarja a nyugodt, tárgyilagos mérlegelést.

De az ország újjáépítésének lendülete közben sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a békeszerződések aláírása új területen fog komoly építő munkára szólítani, az ország újjáépítésével párhuzamosan teljes erővel neki kell látnunk a nemzeti újjáépítés feladatainak. Ezen a téren az idegen hatalmi szó nem fog olyan ridegen érvényesülni, mint az országhatárok megvonásánál, a magyar nemzet újjáépítésének sikeréért tehát a felelősség elsősorban minket fog terhelni. A legfontosabb feladat: meg kell keresnünk az országhatárokon kívül maradt testvéreinket, a lelki összefogás és együtthaladás módjait, aminthogy arra felelős kormányintézkedések számtalanszor el is kötelezték az ország külpolitikáját. E

célből szomszédainkkal mielőbb meg kell egyeznünk az uralmuk alá került magyarság sorsának rendezésére nézve.

A megegyezésre egységet csak az alapelvek és végső célok tekintetében lehet felállítani: a módszereknek az illető szomszéd ország viszonyaihoz kell alkalmazkodniuk. Helyesnek tarthatjuk azt a felfogást, amely szerint a megegyezést a nemzet egyetemes érdekeinek kell irányítaniuk, s a nemzetiségi kérdésben felállított kívánalmainkért nem szabad az ország minden gazdasági érdekét feláldoznunk.

A következőkben arra akarok rámutatni, hogy a magyar külpolitikának miért és hogyan kell a romániai magyarság sorsát az egyetemes nemzeti érdekek keretein belül gondoznia. Mindenekelőtt vegyük számba az erdélyi magyarság helyzetének alap tényezőit és legújabb változásait.

A dolog természetében rejlik, hogy a magyar kormányzat s még inkább a magyar közvélemény nem ismeri eléggé az erdélyi magyarság életének alakító tényezőit. Ha ugyanis általánosságban igaz az, hogy a politika folyékony halmozállapotban örökös változások közt éli életét, sokszorosan igaz az Romániára nézve. Ezekről a változásokról az anyaország nem mindig kap megfelelő tájékoztatást, mivel az arra szolgáló külképviseleti szerv csak az elmúlt hónapokban épült ki kellő mértékben, Budapestet viszont napjainkban is sok politikai és gazdasági fezőr ostromolja, mialatt az erdélyi magyarság igazi szószólói nem tudnak elég sűrűn érintkezést találni a hazai tényezőkkel.

Ez a bevezető vázlat nem tudja a hiányt pótolni, de azon lesz, hogy néhány alapvető körülményt kiemeljen és hangsúlyozzon.

Az erdélyi magyarságot határtalan bizalom és ragaszkodás tölti el az anyaország és annak kormányzata iránt. Büszkeséggel figyeli az újjáépítés, stabilizáció sikereit, s míg gazdasági romlása meg nem akadályozta, áldozatkészen segített az átutazó magyar hadifoglyokon, nyaraláson vendégelte a nélkülöző magyar gyermekeket. Abban is az egyetemes magyar érdekek iránt való érzelme nyilvánult meg, hogy a választásokon az ellentétek félretételével szoros egységben sorakozott fel a Népi Szövetség jelöltjei mellett, s bár a választási módszerek és fogások következtében nem arathatta le teljes mértékben egységének gyümölcseit, mégis tekintélyes politikai képviseletet tudott a törvényhozásba küldeni.

De az erdélyi magyarság sorsának közvetlen szemlélője kénytelen megállapítani, hogy – márcsak a romániai általános helyzet súlyosbodása folytán is – elérkezett az idő, amikor az anyaországnak is cselekednie kell, bebizonyítania elszakított testvérei iránt táplált érdeklődését. Sajnos, kormányzatunk kebelében az erdélyi kérdés kezelésére nézve még nem alakult ki egységes felfogás és program, aminek hátrányait a „kis haza” magyarsága látja.

Nagy hibát követnénk el, ha az erdélyi magyarság sorsa iránt való érdeklődésünket a különféle hazai pártprogramok nézőpontjainak rendelnők alá. A más politikai éghajlat alatt élő erdélyi magyarság a maga nemzetiségi küzdelmeiben nem alkalmazkodhatik a magyar belpolitika jelszavaihoz. Magyarellenes magatartást semmi esetre sem fog tanúsítani, de politikai módszereit, eszközeit a nemzetiségi adottságokból és öncélúságból kell merítenie, büntetlenül nem lehet a magyar belpolitika függvénye. A nemzetiségi kérdés tehát az a terület, ahol a pártok koalíciós, egységes felfogását szigorúan meg kell valósítani, konkrétan: kormányzatunk érdeklődésének az erdélyi magyar nemzetiségi kérdések iránt föltétlenül pártpolitika fölötti jelleggel kell bírnia.

Mindezek értelmében a magyar politika az erdélyi magyarságnak csak azt a magatartást inspirálhatja, hogy a napi politikai csatározások egységbontó tévutaival szemben egységesen, egyetlen nemzetiségi szervezete mögé tömörülve, min-

den erejét népi, gazdasági és kulturális állagának megmentésére és fejlesztésére fordítsa. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a mai román belpolitikai körülmények között, a választások által teremtett helyzet és az eseményeknek a helyszínen világosan érzékelhető fejlődési irányzata következtében mennyire reménytelen, káros, sőt veszedelmes volna minden olyan hazulról kiinduló elgondolás, mely a függési helyzetben levő erdélyi magyarságnak (vagy akár csak bizonyos rétegének) külön utakon való járást, saját vezetői, az uralkodó román rezsim és nagy szomszédja akaratával való szembehehelyezkedést sugalmazza. A provokatív magatartás még független államokra is veszedelmeket zúdíthat, de egy amúgy is bizonyos fókig kiszolgáltatott nemzetiségi csoport kebelében csak végzetes megoszlást, jóvátehetetlen felforgácsolódást eredményezhet.

Az öncélú erdélyi realpolitika azonban nem zár ki, sőt feltételez két dolgot: 1) az erdélyi demokrata magyar vezetőségnek a teljes jogegyenlőség kivívásáig folytatandó öntudatos nemzetiségi harcát és 2) a magyar kormányzat intenzív, kézzelfogható támogatását.

Mert az erdélyi magyarságnak a magyar kormányzat tetteles érdeklődésére még jó ideig elengedhetetlen szüksége lesz. Senki se áltassa magát azzal, senki se próbálja azzal elaltatni lelkiismeretét vagy megnyugtatóni kényelemszeretetét, hogy a román demokrácia máris ideális állapotokat teremtett az erdélyi magyarság számára. Nem látjuk még világosan, milyen konkrét következményekkel fog járni a magyarság számára a román baloldal választási győzelme, egy azonban bizonyos: hogy jöllehet vannak olyan jelek, megnyilatkozások, amelyek a távolabbi jövő tekintetében optimizmusra jogosítanak, a nemzetiségi élet jelene még igen sanyarú, s a közeljövőben nem várható radikális javulás. Meg kell mondanom: nem a teljes jóakarat híján, hanem sok egyéb tényező közrejátszása folytán. Mert való az, hogy vannak román politikusok (s itt gondolok elsősorban Groza miniszterelnökre és Lukára), akik a nemzetiségi kérdéseknek a teljes jogegyenlőség alapján való megoldását óhajtják, de, sajnos, a baloldali rezsim sem egységes a magyarság iránti szimpátiákban. Egyes vezetők határozott antipátiáján kívül komoly baloldali tömegek is ellenérzéssel tekintenek a magyarság felé: akik ti. még újak, a demokrácia sáncaiban a magukkal hozott sovinizmust még nem vetkőzték le. A román demokráciának ezenkívül a román tömegek megnyerése vagy legalábbis féken tartása érdekében igen sok koncessziót kellett tennie a nacionalizmus számára, s e koncessziókat a dolgok természeténél fogva a magyarság rovására tette. Nemcsak a régi, reakciós, Antonescu-rendszer maradványait tűrte meg, amelyek főleg a végrehajtó hatalomban, közigazgatásban éreztetik hatásukat, hanem sok esetben a demokrácia törvényhozása és törvénykezése is határozottan magyarellenenes tendenciájú, pl. a román állampolgárokról vonatkozó új C.A.S.B.I.-törvény, a földreform végrehajtása és az azzal kapcsolatos törvénykezés, az ingatlan-visszaperlés, az adózás, háborús bűnösök feletti ítélkezés, vagyonekbobzások stb.

Mindezeket nem azért mondtam el, mintha a magyarság számára ez még mindig nem volna kedvezőbb állapot, mint lettek volna kilátásai a csehszlovák mintájú kitelepítés tervével foglalkozó Maniu-rezsim alatt, azt nem állítom, hogy a román demokrácia konszolidálódásával nem lehet javulásra számítani, de igenis állítom azt, hogy a román demokrácia még hosszú ideig saját tömegei nevelésével lesz elfoglalva, az erdélyi magyarság és annak intézményei még jó ideig sovinizta közegek ostromának lesznek kitéve, ilyen körülmények között a magyar kormányzatnak elsőrendű kötelessége lesz az erdélyi magyarságot a jogegyenlőségért folytatott harca során kulturális és gazdasági küzdelmeiben támogatni.

E felterjesztés keretében nem az erdélyi magyarság időleges nehézségeivel akarok foglalkozni, nem mindennapi sérelmeit akarom fölszámolni. Sérelmek keletkeznek és megszűnnek, rövidebb vagy hosszabb ideig tartanak, erősödnek és gyengülnek, újak jönnek, de a nemzetiségi élet természetes velejáróiként mindig lesznek. Ezekkel megküzdeni mindinkább a nemzetiség által a maga védelmére kialakított belső szervezetek vannak elhivatva. A magyar kormányzat érdeklődésének a közeljövőben csak másodsorban kell a mindennapi sérelmekre irányulnia. Másra kell fölhívni a figyelmet, ami ettől egészen különböző probléma: az erdélyi magyar intézményekre, amelyekben az erdélyi magyarság kultúrája és gazdasága évtizedek óta él, s amelyeknek elhanyagolása és felszámolása megindítaná az erdélyi magyarság létének megsemmisülését is. Intézményekről van szó, közművelődési és tudományos egyesületekről, egyetemről, mezőgazdasági hálózatról, szövetkezeti központokról, egyházakról, a kisebbségi sorban mindig különleges jelentőséggel rendelkező felekezeti iskolákról, a nemzetiségi élet eme legfontosabb szerveiről, amelyek ma a legfenyegetőbb anyagi válságban vergődnek. Az erdélyi magyarság helyzetének kulcsát intézményei jelentik, s ezeknek a román állam részéről való mostoha kezelése idézi elő számára a legnagyobb fenyegetettséget.

Az anyaország kormánya nem tanúsíthat közönyt abban a harcban, amelyet az erdélyi magyarságnak legnemesebb hagyományai és egymillió-nyolcszáz ezer magyar történelmi jövődjéért kell megvívnia.

Ezek szem előtt tartásával megállapíthatjuk, hogy Románia irányába a magyar külpolitikát három nézőpontnak kell meghatároznia. Törekednie kell először az anyaország gazdasági és politikai érdekeinek biztosítására, másodsor kétoldalú megállapodások létrehozására az erdélyi magyarság nemzetiségi helyzetének szabályozása végett, szükség esetén nemzetközi szervek bevonásával. A harmadik cél a nemzeti újjáépítés munkájának a fentebb említett erdélyi keretekben való sürgős elindítása. Ez már a mi kebelbeli ügyünk, s bizonyos mértékben bizalmas ügy is.

Az anyaország részéről meghozott áldozatnak tervszerűen, céltudatosan kell érvényesülnie. A trianoni korszakban is támogatta az anyaország az erdélyi magyarság nemzetiségi küzdelmeit, de a kor szereplőinek beismerése szerint hiányzott a határozottság és tervszerűség, minek következtében az áldozatok nem értékesültek kellő mértékben. Mielőtt a kérdésbe érdemben belebocsátkoznék, egyetlen szempontot tartok még fontosnak előre bocsátani, azt ti., hogy ha a támogatás számvetése lelkiismeretes megfontolással készül el, ki fog derülni, milyen meglepően szerény összeget kell az erdélyi intézmények, illetve ezeken keresztül az egész, közel kétfélmillió magyarországi támogatására fordítanunk.

Úgy érzem, kötelességet teljesítek, amikor tapasztalataimat, adatgyűjtéseimet írásba foglalom, és megtárgyalása céljából fölterjesztem. Egyelőre a legsürgősebb és leghozzáférhetőbb problémákat vetem föl. Az a remény táplál, hogy az erdélyi magyar intézmények megsegítésének kérdése a korábban elhangzott felelős nyilatkozatoknak megfelelően a mielőbbi megvalósulás útjára lép.

[TRADUCERE]

Perspective generale

Cadrul în care se petrece reconstrucția Ungariei a fost trasat odată cu granițele țării de factorii de putere străini. În ciuda tratamentului vitreg, în interiorul cadrului dat – slavă geniului politic maghiar care a umplut atât forțele

conducătoare, cât și masele cu dorința de a reconstrui țara – se arată deja mari rezultate și perspective încurajatoare și mai mari. Acest lucru este evident privind spre Ungaria din străinătate, de la o distanță apreciabilă, de acolo unde larma luptei cotidiene nu se aude.

Dar nici măcar în entuziasmul de a reconstrui țara nu avem voie să uităm de faptul că semnarea tratatului de pace ne va chema la muncă serioasă în noi domenii, pentru că în paralel cu reconstrucția țării trebuie să ne investim toată puterea și în sarcina de a reconstrui națiunea. Pe acest teren, cuvântul puterilor străine nu se va afirma atât de dureros ca la trasarea granițelor țării, deci pentru succesul reconstruirii națiunii maghiare responsabilitatea va fi în primul rând a noastră. Cea mai importantă sarcină este să găsim frații noștri în afara granițelor, modalitățile de solidarizare sufletească și de progres comun, după cum numeroasele declarații ale guvernului au și angajat deja în acest sens politica externă a țării. Pentru acest lucru trebuie să încheiem înțelegeri cu vecinii noștri cât mai curând, în ceea ce privește soarta maghiarimii care a ajuns sub dominația lor.

Această înțelegere nu poate viza o formulă unitară decât în privința unor principii de bază și a unor scopuri finale. Modalitățile vor trebui ajustate la relațiile pe care le avem cu statul vecin respectiv. Considerăm că este corectă concepția conform căreia înțelegerea trebuie ghidată de interesele globale ale națiunii, deci nu avem voie să sacrificăm toate interesele economice ale țării pe altarul dezideratelor formulate în domeniul problematicei naționalității.

În cele ce urmează voi arăta motivul și felul în care politica externă ungară trebuie să trateze soarta maghiarimii din România, ținând cont de interesele globale ale națiunii. În primul rând să trecem în revistă factorii de bază și schimbările cele mai recente în situația maghiarimii din Ardeal.

Decurge din natura lucrurilor că guvernul ungar și mai ales opinia publică din Ungaria nu cunosc îndeajuns factorii determinanți ai vieții maghiarimii din Ardeal. Dacă este adevărat în general că politica, prin starea sa de agregare lichidă, conduce la schimbări permanente, acest lucru este cu atât mai adevărat în ceea ce privește România. Patria-mamă nu este întotdeauna informată în mod adecvat despre aceste schimbări, deoarece organul de reprezentare externă s-a constituit în forma adecvată doar în lunile din urmă. Dar cum Budapesta este asediată și în zilele noastre de numeroși întreprinzători în ale politicii și economiei, adevărații purtători de cuvânt ai maghiarimii din Ardeal nu reușesc să intre în contact destul de des cu factorii de acasă.

Această schiță introductivă nu poate suplini acea lipsă, dar va încerca să scoată în evidență și să sublinieze câteva condiții fundamentale.

Maghiarimea din Ardeal nutrește sentimente de încredere deplină și afecțiune deosebită față de patria-mamă și guvernul ei. Urmărește cu mândrie succesele obținute în reconstrucție și stabilizare, iar atâta vreme cât situația ei economică i-a permis, a ajutat cu abnegație prizonierii de război unguri în tranzit, a găzduit copii maghiari nevoiași în vacanțele de vară. S-a văzut sentimentul de aderare la interesele generale ale maghiarimii și din faptul că la alegeri, lăsând la o parte contradicțiile, s-a aliniat într-o strânsă unitate în jurul candidaților Uniunii Populare și, cu toate că din cauza metodelor și tertipurilor puse în aplicare la alegeri nu a reușit să se bucure în totalitatea lor de fructele acestei uniuni, a reușit să trimită o reprezentare politică respectabilă în forul legislativ.

Dar observatorul direct al destinului maghiarimii din Ardeal este nevoit să constate că – fie și numai din cauza înrăutățirii generale a situației românești – a sosit timpul când și patria-mamă trebuie să acționeze, să dovedească interesul manifestat față de

acești frați ruși de noi. Din păcate, în sânul guvernului nostru încă nu au apărut o viziune și un program unitar, fapt resimțit negativ de către maghiarimea din „țărișoară”.

Am comite o greșeală gravă dacă am subordona interesul nostru față de soarta maghiarimii din Ardeal perspectivei diferitelor programe de partid din țară. Maghiarimea din Ardeal, care trăiește într-un altfel de climat politic, în luptele sale ca naționalitate nu poate să se acomodeze față de diferitele slogane ale politicii interne ungurești. Ea nu va manifesta atitudini anti-ungurești în nici un caz, dar trebuie să se bazeze pe metode și instrumente politice inspirate din datele naționalității și intereselor proprii și, fără să aibă de suferit, ea nu poate deveni dependentă de politica internă ungară. De aceea, problematica naționalităților este teritoriul unde trebuie realizată strict o poziție de coaliție a partidelor, o viziune unitară, mai concret: interesul manifestat de guvernul nostru față de chestiunea naționalității maghiare din Ardeal trebuie neapărat situat deasupra politicilor de partid.

În spiritul celor de mai sus, politica ungară poate inspira maghiarilor ardeleni doar atitudinea de a sta uniți în ciuda meandrelor dezbinătoare ale luptei politice cotidiene, să se ralieze lângă singura organizație a naționalității, să își canalizeze toate eforturile spre salvarea și dezvoltarea valorilor populare, economice și culturale. Nu pot sublinia îndeajuns – în condițiile politicii interne românești actuale, în situația care a rezultat în urma alegerilor și în funcție de evenimentele de aici, care lasă să se întrevadă clar direcția de dezvoltare – cât este de lipsită de viitor, dăunătoare și chiar periculoasă orice idee pornită de acasă care să sugereze maghiarilor ardeleni aflați într-o stare de dependență (sau fie doar unei părți a ei) să urmeze o cale separată, să se opună voinței conducătorilor săi, regimului dominant românesc și a marelui vecin. Atitudinea provocatoare prezintă pericole chiar și pentru statele independente, iar în sânul unui grup etnic oricum lipsit de apărare într-o anumită măsură, poate conduce doar la divizare fatală și la fărâmițare irecuperabilă.

Ideea ardeleană de *Realpolitik* nu exclude însă, ba chiar presupune două aspecte: 1) lupta națională conștientă, continuă a conducerii democratice maghiare din Ardeal, până la cucerirea egalității depline în drepturi; 2) sprijinul concret, intens al guvernării ungare.

Maghiarimea din Ardeal mai are neapărat nevoie o bucată bună de vreme de interesul faptic al guvernului ungar. Nimeni să nu se amăgească cu gândul, să nu-și liniștească conștiința, să nu se complacă în situația confortabilă crezând că democrația românească a creat deja starea ideală pentru maghiarimea din Ardeal. Încă nu ne dăm seama clar ce influență va avea asupra maghiarimii victoria în alegeri a stângii românești, dar un lucru este sigur: deși există semne, declarații care ne fac optimiști în privința viitorului îndepărtat, prezentul vieții de naționalitate este amar, iar în viitorul apropiat nu se întrevăd îmbunătățiri radicale. Trebuie să afirm: nu din cauza lipsei totale de bunăvoință, ci ca urmare a efectului combinat al mai multor factori. Este adevărat că există politicieni români (și aici mă gândesc îndeosebi la primul ministru Groza și la Luca) care doresc rezolvarea problematicii naționalităților pe baza egalității depline în drepturi, dar din nefericire regimul de stânga nu manifestă nici el în mod unitar simpatie față de maghiarime. În afara antipatiei hotărâte a câtorva conducători, mase semnificative de stânga privesc și ele cu resentimente spre maghiarime: e vorba de cei nou veniți, care nu s-au lepădat încă de șovinismul cu care au pătruns în terenurile democrației. Pe de altă parte, democrația românească a trebuit să facă multe concesii în favoarea naționalismului de dragul de a cuceri masele românești sau cel puțin pentru a le ține în frâu, iar aceste concesii, dată fiind natura lucrurilor, s-au făcut pe socoteala maghiarimii. A tolerat nu doar

rămășițele vechiului regim antonescian reacționar, care își fac simțită forța mai ales în puterea executivă și în administrația publică, dar în multe cazuri chiar și legiferarea și justiția democrației sunt cu tendințe vădit antimaghiare, cum ar fi de exemplu noua lege C.A.S.B.I., referitoare la cetățenii români, aplicarea reformei agrare, legislația legată de ea, cazurile de revendicare a imobilelor, sistemul de impozitare, judecarea criminalilor de război, confiscarea averilor etc.

Spun toate acestea nu pentru că această situație nu ar fi deja mai avantajoasă pentru maghiarime decât ar fi fost perspectivele ei în regimul Maniu, preocupat de modelul exilării pus în practică de Cehoslovacia, nu afirm deci că odată cu consolidarea democrației în România nu putem conta pe îmbunătățirea situației, dar afirm cu fermitate că democrația românească va fi preocupată încă multă vreme de educarea maselor proprii, maghiarii din Ardeal și instituțiile lor vor fi expuse încă multă vreme atacului unor autorități șoviniste, deci în aceste condiții guvernul ungar are datoria primordială de a sprijini maghiarimea din Ardeal în lupta ei culturală și economică pentru cucerirea egalității depline în drepturi.

Nu doresc să mă ocup în acest raport de greutățile trecătoare ale maghiarimii din Ardeal, nu vreau să fac inventarul doleanțelor cotidiene. Doleanțele apar și dispar, ele durează un timp mai lung sau mai scurt, se întăresc și slăbesc, vin altele noi, dar vor exista tot timpul ca parte inerentă a vieții de naționalitate. Lupta împotriva acestora este din ce în ce mai mult sarcina structurilor interne dezvoltate pentru propria apărare de către naționalitatea respectivă. Guvernul ungar va trebui să acorde în viitorul apropiat doar o importanță secundară acestor nemulțumiri cotidiene. Atenția trebuie atrasă asupra unui alt aspect, care diferă complet de precedentul: instituțiile maghiare din Ardeal, în care viețuiește cultura și economia maghiară ardeleană de decenii și căderea sau dispariția cărora ar conduce implicit la dispariția maghiarimii din Ardeal.

Este vorba de instituții, de asociații culturale și științifice, de universitate, de rețele agricole, centre de cooperare, biserici, școlile confesionale care întotdeauna dețin o importanță mare în cadrul vieții de minoritar, este vorba de aceste organe foarte importante ale vieții de naționalitate minoritară, toate fiind actualmente într-o stare materială critică. Cheia situației maghiarilor din Ardeal sunt instituțiile lor, cea mai mare amenințare fiind reprezentată de tratamentul vitreg al acestora de către statul român. Guvernul patriei-mamă nu poate fi indiferent față de lupta pe care maghiarii din Ardeal trebuie să o ducă pentru tradițiile lor nobile și viitorul istoric al celor un milion opt sute de mii de maghiari.

Ținând cont de acestea, putem constata că politica externă ungară față de România trebuie să fie definită de trei aspecte. Trebuie să se străduiască în primul rând să asigure interesele economice și politice ale patriei-mamă, în al doilea rând să încheie acorduri bilaterale în vederea reglementării situației maghiarilor din Ardeal, în caz de nevoie chiar cu implicarea unor organe internaționale. Al treilea obiectiv este demararea cât mai rapidă în cadrul ardelean descris mai sus a muncii de reconstrucție națională. Aceasta este deja problema noastră de suflet și într-o oarecare măsură chiar confidențială.

Sacrificiul făcut de patria-mamă trebuie să se întâmple în mod planificat, ținând cont de obiective. Chiar și în perioada Trianonului, patria-mamă a sprijinit lupta națională a maghiarilor din Ardeal, dar după cum recunosc actorii epocii a lipsit fermitatea și planificarea și ca urmare sacrificiile nu au dat roadele așteptate. Înainte să intru în miezul chestiunii, țin să avansez încă un punct de vedere, anume, dacă bugetul sprijinului este făcut cu chibzuință conștiincioasă, vom avea surpriza de a

descoperi cât de modestă este suma pe care instituțiile din Ardeal și prin intermediul lor maghiarimea de aproape două milioane de persoane o necesită ca sprijin.

Simt că îmi îndeplinesc datoria atunci când pun pe hârtie experiențele mele și datele pe care le-am adunat și înaintez acestea în vederea discutării lor. Deocamdată ridic problemele cele mai urgente și mai ușor de abordat. Trăiesc cu speranța că soluționarea chestiunii sprijinului acordat instituțiilor maghiare din Ardeal, în lumina declarațiilor responsabile făcute mai devreme, va păși pe calea realizării.

(*Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-1945-1968-I, f.355-358*)

167

[Direcția Generală a Poliției, 1947]

NAȚIONALITĂȚI CONLOCUITOARE

[Sinteză informativă]

Poliția de Siguranță are sarcina de a supraveghea activitatea naționalităților conlocuitoare, pentru a putea informa organele ierarhice atunci când se produc fapte sau stări de fapt de natură de a știrbi armonia ce trebuie să domnească între toate naționalitățile conlocuitoare de pe teritoriul statului nostru, ori de natură de a prejudicia bunele raporturi ale statului cu străinătatea.

Reacționarii unor naționalități conlocuitoare – la fel ca și reacționarii români – provoacă ori se dedau la acțiuni rasiale, șovine sau iredentiste. Poliția de siguranță își va îndeplini misiunea sa în cadrul unei stricte obiectivități, privind cu o egală gravitate asemenea acțiuni, indiferent dacă ele pornesc de la reacționarii altei naționalități sau de la reacționarii români. Acționându-se numai pe linia justă a obiectivității, se va asigura *întregului popor* liniștea necesară operei de democratizare.

Naționalitățile conlocuitoare sunt: maghiari, germani, evrei, sârbi, armeni, greci, ucrainieni, polonezi, turci, bulgari, lipoveni.

La aceste obiective se mai adaugă supușii străini de diferite naționalități, a căror supraveghere, din punct de vedere al siguranței statului, cade în sarcina poliției de siguranță.

CAPITOLUL I

Maghiari

Populația maghiară din România are ca obiectiv de viitor libera sa dezvoltare, cu păstrarea specificului său național, dar în cadrul dezvoltării și propășirii intereselor generale ale statului român.

Tendențele manifestate până în prezent de U.P.M., în jurul căreia s-a concretizat activitatea mării majorități a populației maghiare, sunt în general democratice.

Există totuși suficiente dovezi că în cadrul vieții colective a acestei națiuni se mai găsesc încă numeroase elemente care încearcă să inițieze acțiuni dăunătoare armoniei care trebuie să existe între naționalitățile conlocuitoare. Poliția de siguranță trebuie să identifice aceste elemente și să cunoască activitatea lor antidemocratică, caracterizată prin acțiuni rasiale, șovine sau iredentiste.

În acest scop va avea de urmărit: Activitatea socială; activitatea economică; activitatea culturală; activitatea religioasă; activitatea politică (legală și ilegală); raporturile cu celelalte naționalități conlocuitoare; relațiile cu străinătatea.

a) Activitatea socială

Se constată o strânsă solidaritate a maghiarilor în vederea ajutorării conaționaliilor în suferință, din țară și din afară. Există *Comitetul Maghiar de Ajutorare*, cu filiale în toate orașele cu populație maghiară, care a organizat aducerea pe timp de mai multe luni și întreținerea de către familiile maghiare din România a câtorva mii de copii din Ungaria.

S-au adunat fonduri pentru ajutorarea familiilor maghiare sărace, familiilor celor internați în lagăre, ale celor dispăruți pe front etc. Asociațiile maghiare de orice fel sprijină efectiv astfel de acțiuni. Biserica maghiară activează intens în această direcție.

Sunt însă informații că mare parte din fondurile strânse sunt întrebuințate pentru susținerea propagandei revizioniste, aceasta cu atât mai mult cu cât în fruntea tuturor asociațiilor și acțiunilor maghiare cu caracter social se găsesc elemente cunoscute pentru intensă lor activitate iredentistă, desfășurată sub regimurile trecute.

Pentru a se putea lua măsurile necesare, poliția va supraveghea organizațiile maghiare cu caracter social pentru a cunoaște:

- Antecedentele și orientarea politică a conducătorilor.
- Activitatea socială, culturală, politică a organizației.
- Infiltrarea elementelor antidemocrate.
- Sursele de alimentare a fondurilor și cum sunt folosite.

b) Activitatea economică

În viața economică a maghiarilor din Ardeal există organizații economice exclusiv maghiare, ca: E.M.G.E. (Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet = Reuniunea Agricultorilor Maghiari din Ardeal), care este o societate agricolă; „Kaláka” (după numele unei regiuni din secuime), care este o federală a tuturor cooperativelor maghiare; „Hangya” (Furnica) care este cea mai mare cooperativă maghiară din Ardeal – și altele asemănătoare.

Scopurile mărturisite ale tuturor acestor organizații au caracter pur economic. Dar sunt cazuri în care exclusivismul maghiar al unora dintre aceste asociații devine suspect de șovinism și iredentism, pentru că se găsesc elemente antidemocrate, care sunt cunoscute pentru activitatea lor iredentistă din trecut și care pot ușor susține cu fonduri însemnate acțiunea șovino-iredentistă organizată de revizionismul maghiar, în acest sens fiind primite instrucțiuni, în septembrie 1946, de la Budapesta.

Activitatea organizațiilor economice maghiare va fi supravegheată pentru a se cunoaște:

- Antecedentele și orientarea politică a conducătorilor.
- Infiltrarea elementelor antidemocrate și activitatea acestora în cadrul organizației respective.
- Subvenționarea unor organizații sau acțiuni antidemocratice cu caracter șovin sau chiar iredentist.

c) Activitatea culturală

Principiul liberei dezvoltări, în cadrul statului român, a oricărei naționalități conlocuitoare, a fost concretizat în drept prin legi speciale, iar în fapt prin libertatea de organizare a acestor naționalități.

Pe tărâm cultural, statul român participă efectiv la această dezvoltare, punând la dispoziția tineretului maghiar școli de stat cu limba de predare maghiară. Și aici, elementele șovine și iredentiste – aflate sau infiltrate în corpul didactic – au păstrat o atitudine antidemocratică și prin educația dată tineretului maghiar se așează de-a curmezișul progresului, căutând să-l abată de la linia bunei conviețuirii a naționalităților conlocuitoare.

Pentru ilustrarea acestei stări de fapt se dau următoarele exemple:

- În cursul anului școlar 1945/1946, în multe școli maghiare s-a predat, mai ales la început, istoria și geografia după manualele utilizate sub regimul horthyst, iar în unele școli s-a dat foarte puțin interes istoriei și geografiei României, insistându-se mai mult asupra istoriei și geografiei Transilvaniei.

- Contrar dispozițiilor date de Ministerul Educației Naționale, se mai găsesc elevi maghiari care poartă încă uniformele și șepcile de tip „Levente” și „Bocska”[1].

- În ziua de 10 mai, elevii de la aproape toate școlile maghiare din Tg. Mureș au defilat fără drapelul românesc, iar absolvenții Liceului industrial maghiar din același oraș au arborat o lozincă revizionistă maghiară sub formă prescurtată: H.M.F. („Hiszek Magyarország Feltámadásában”), adică „Cred în reînvierea Ungariei”.

- În universități, o parte din profesorii maghiari nu pierd nici o ocazie de a insufla studenților acel spirit național generator al șovinismului și revizionismului. Astfel, rectorul universității maghiare din Cluj, la conferința colegiului, a spus: „Trebuie să vedem clar nu numai problemele de aici, ci și ale tuturor maghiarilor”, iar la o conferință generală școlară s-a afirmat: „Suntem și vom rămâne maghiari”.

- În rândurile studențimii joacă un rol de frunte Asociația cu caracter fascist „Cercul Majláth”, de sub conducerea clerului catolic. Chiar de la prima ședință, membrii acestei asociații s-au declarat adversari convinși și hotărâți ai democrației.

- Facultatea de Medicină cu limba de predare maghiară din Tg. Mureș este un adevărat cuib al șovinismului și iredentismului maghiar, profesorii fiind în majoritate supuși maghiari, iar studenții din anii superiori fiind dintre cei care după evacuarea Universității maghiare din Cluj au continuat cursurile în orașul Halle – Austria, însușindu-și o cultură fascisto-hitleristă.

- La Lugoj a luat recent ființă o Universitate Populară, ai cărei conducători sunt cunoscuți ca vechi și convinși șoviniști maghiari.

Poliția de siguranță trebuie să observe de aproape activitatea corpului didactic, a elevilor și a studenților pentru a identifica elementele antidemocrate și acțiunile acestora.

Pentru aceasta se vor urmări:

- Antecedentele și orientarea politică a profesorilor.

- Activitatea organizatorică și propagandistă a profesorilor, studenților și elevilor.

- Legăturile profesorilor cu reprezentanții cultelor religioase respective.

- Legăturile profesorilor cu străinătatea.

- Atitudinea profesorilor față de dispozițiile Ministerului Educației Naționale.

- Atitudinea profesorilor, studenților și elevilor maghiari față de corpul didactic, studenții și elevii de alte naționalități.

d) Activitatea religioasă

Maghiarii sunt grupați în jurul bisericilor: romano-catolică, reformată, unitariană, evanghelică-maghiară. Profesarea oricărei dintre aceste credințe nu interesează poliția de siguranță.

Ceea ce interesează poliția de siguranță este însă activitatea politică a slujitorilor acestor culte, pentru că s-a constatat că, în Ardeal, majoritatea dintre acești slujitori se mențin cu dărzenie pe linia antidemocratică. Această atitudine rezultă din următoarele fapte:

- Episcopii maghiari primesc din străinătate instrucțiuni cu caracter iredentist, pe care le difuzează enoriașilor prin bisericele respective.
- Sub directa supraveghere a clerului maghiar s-a executat, în repetate rânduri și sub diferite pretexte, recensământul populației maghiare din Ardeal, datele fiind necesare guvernului maghiar în susținerea revendicărilor sale teritoriale față de România.
- În bisericile maghiare se intonează încă imnul național maghiar, iar la procesiunile religioase se arborează drapelele maghiare.
- Majoritatea predicilor preoților maghiari sunt sub formă deghizată adevărate atângări la acte de șovinism, în special față de români și evrei.
- Preoții maghiari sunt în marea lor majoritate adversari ai democrației, fapt pentru care caută să provoace disensiuni în rândurile U.P.M.-ului, insinuând despre conducătorii acestei organizații politice democratice că sunt trădători de neam și slujitori plătiți ai comunismului.

Activitatea clericilor maghiari trebuie să fie deci bine cunoscută de organele de siguranță și în acest scop vor urmări: antecedentele politice; activitatea politică actuală în cadrul bisericii și în afară; legăturile cu străinătatea; legăturile cu organizațiile antidemocratice din țară; primirea și folosirea fondurilor; activități cu scop documentar (recensăminte, monografii etc); atitudinea față de celelalte naționalități.

e) Activitatea politică

Până la 23 august 1944, orientarea politică a populației maghiare din România avea două centre de gravitație, și anume:

- Comunitatea maghiară, care era organizată pe baze fasciste și în care activau elemente șovino-iredentiste ce erau în strânsă legătură cu partidele fasciste din Ungaria.
- M.A.D.O.SZ., organizație democratică, care activa în ilegalitate.

După 23 august 1944, organizațiile fasciste din România fiind dizolvate de drept, aceeași soartă a avut-o și Comunitatea Maghiară. Tot după 23 august 1944, populația maghiară și-a concentrat activitatea politică în cadrul organizației democratice Uniunea Populară Maghiară (U.P.M.), care este organizată pe linia și programul politic al M.A.D.O.SZ.-ului.

Totuși, unele elemente fasciste din fosta Comunitate Maghiară și din fostele partide fasciste, ce au existat în Ardealul de Nord până la eliberare, și-au continuat activitatea fie organizând mișcări de rezistență, fie chiar infiltrându-se în U.P.M.

Deci, în prezent, activitatea politică a maghiarilor din România prezintă două aspecte:

- Activitate politică legală;
- Activitate politică ilegală.

1. Activitate politică legală

Uniunea Populară Maghiară, fiind o organizație democratică, constituie un obiectiv de siguranță numai în măsura în care elemente reacționare s-au infiltrat pentru a-și continua activitatea fascistă la adăpostul acestei organizații.

Într-adevăr, așa cum s-a menționat mai sus, în unele localități au pătruns în organizație și chiar în funcții de conducere persoane cunoscute pentru activitatea lor fascistă sau iredentistă din trecut; în aceste elemente predomină în special clerul, membrii corpului profesoral, iar printre tineret studenții și elevii. Această stare de lucruri rezultă din următoarele fapte:

- Sunt comitete în care s-au strecurat foști membri și conducători ai organizațiilor fasciste: „Baross Szövetség”, „Avocații Creștini Maghiari”, Societatea de Tîr „Wesselényi”, precum și partidelor Imredist și Szálasist.

- Intrarea acestor elemente în U.P.M. s-a făcut în urma sugestiilor date de conducătorii reacțiunii maghiare, dirijați și subvenționați fiind în acest scop de către guvernul maghiar, format în majoritate din membrii Partidului Micilor Agrarieni, ale cărui așa-zise „cercuri patriotice” sprijină în mod camuflat grupările șovino-iredentiste.

- În acest sens, în septembrie 1946, Legația Maghiară din București a primit din partea Președinției Consiliului de Miniștri, Direcția pentru Afacerile Transilvane din Budapesta, un ordin prin care se dau instrucțiuni precise ca elementele maghiare de încredere să se infiltreze în U.P.M. și în organizațiile democrate românești, unde să activeze intens pentru a câștiga încrederea deplină și a putea astfel obține posturi cât mai importante, mai ales în administrația de stat.

- S-a atras atenția acestor elemente să mențină un contact cât mai strâns cu „Frontul Popular Democrat Maghiar” din Cluj și cu organizațiile E.M.G.E. și M.E.M. (Mișcarea Maghiară de Rezistență), care în acel ordin sunt denumite „organizații patriotice”.

Aceste elemente desfășoară în cadrul U.P.M. acțiuni contrare politicii inițiate de această organizație, de a ajunge la o totală și sinceră înțelegere și colaborare cu elementul românesc din Ardeal. Astfel:

- Au fost cazuri în care sub auspiciile U.P.M.-ului s-au ținut șezători, baluri, serate și ceaiuri dansante, cu care ocazie elemente șovine au găsit prilej de propagandă, trecând chiar la agresiuni contra elementului românesc.

- Au fost cazuri în care elemente reacționare infiltrate în U.P.M. și lucrând în cadrul U.P.M. au colectat plângeri de la cetățeni români de naționalitate maghiară reținuți pentru cercetări sau internați în lagăre după data de 6 martie 1945, pentru activitatea lor fascistă din trecut, plângeri care au fost înaintate Crucii Roșii Internaționale sau Comisiei Aliate de Control, urmărindu-se prin acest procedeu discreditarea autorităților române.

- Conducătorii U.P.M.-ului din unele localități îndeamnă pe cetățenii români de naționalitate germană să-și declare naționalitatea maghiară, promițându-le unele avantaje de ordin administrativ. Directive, în acest sens, sunt primite tot de la Budapesta, ordinul instructiv citat mai sus cuprinzând instrucțiuni precise ca populația germană să fie atrasă și determinată a se atașa cauzei maghiare.

- În cadrul U.P.M.-ului s-a format Comitetul Maghiar de Ajutorare; în conducerea acestui comitet și a multor filiale au pătruns elemente șovino-iredentiste, cunoscute că au desfășurat o intensă activitate fascistă în cadrul fostei Comunități Maghiare.

- Elementul șovino-iredentist, care formează fracțiunea opoziționistă din

U.P.M., luptă în toate ocaziile pentru menținerea revizionismului și pentru schimbarea atitudinii democratice a conducerii U.P.M.-iste, fiind sprijinit în acest scop de învățătorii și în special de preoții maghiari. După conferința din 7 mai 1946 de la Paris, prin care Ardealul a fost atribuit României, clerul maghiar a căutat prin propaganda dusă să provoace disensiuni în rândurile U.P.M.-ului, insinuând că actualii conducători ai acestei organizații sunt în slujba Partidului Comunist și trădători de neam.

– Pe de altă parte, preoții romano-catolici, reformați, evanghelici și unitarieni caută să introducă în conducerea U.P.M.-ului vechi elemente ale Comunității Maghiare care, la un moment dat, să treacă la acțiunea de declarare a autonomiei Ardealului. În acest sens s-au dus tratative între protopopii maghiari din unele localități și conducătorii U.P.M.-ului local.

– Influența partidelor democratice care depun străduințe pentru menținerea U.P.M.-ului pe o justă linie democratică, de armonie cu toate naționalitățile conlocuitoare, scade din ce în ce mai mult, luându-i locul influența tot mai crescândă a iredentei maghiare.

– La Lugoj a luat recent ființă în cadrul U.P.M.-ului o „Universitate Populară Maghiară”, ai cărei conducători sunt toți cunoscuți ca vechi și convinși șovino-iredentiști. Pentru apărarea democrației și pentru sprijinirea organizației democratice U.P.M., poliția de siguranță este obligată să identifice toate elementele antidemocratice ce s-au infiltrat în această organizație și să le cunoască activitatea. Chestiunile ce se vor urmări în acest scop sunt:

– Infiltrații de elemente fasciste în organizație și mai ales în conducere.

– Activitatea acestor elemente.

– Activitatea clericilor, profesorilor și studenților în cadrul acestei organizații.

– Activitatea asociațiilor economice în cadrul acestei organizații.

– Legături cu străinătatea și punerea în practică a directivelor primite din străinătate.

– Fonduri colectate în țară sau primite din străinătate prin intermediul elementelor antidemocratice.

– Legăturile elementelor antidemocratice din U.P.M. cu alte organizații antidemocratice din țară.

– Legăturile elementelor antidemocratice din U.P.M. cu organizații ilegale (de rezistență, iredentiste etc).

Frontul Popular Democrat Maghiar din România este o organizație politică constituită în august 1946, la Cluj, cu aprobarea Comitetului Central al Partidului Social-Democrat. La înființare, inițiatorii au invocat justificarea că prin crearea acestui Front se dă posibilitate de încadrare într-o organizație democratică acelei părți din masa maghiară ce nu face parte din U.P.M. și că astfel această fracțiune din masa maghiară nu rămâne expusă a fi atrasă către organizațiile antidemocratice.

În realitate însă, această organizație s-a înființat cu scopul de a sparge unitatea poporului maghiar din România și pentru acest motiv U.P.M. s-a opus la înființarea ei. În conducerea acestui Front se găsesc elemente antidemocratice care se sprijină pe concursul clericilor antidemocrați și pe legăturile cu partidele românești antidemocratice. S-a afirmat că unul dintre conducătorii centrali ai acestui Front este subvenționat de străinătate în acțiunea sa antidemocratică.

Mai mult, legăturile Frontului Popular Democratic Maghiar cu străinătatea sunt confirmate și de instrucțiunile primite de către Misiunea Politică a Ungariei

la București, din partea Președinției Consiliului de Miniștri (Direcția Afacerilor Transilvane) din Budapesta, instrucțiuni prin care se recomandă Misiunii Politice a Ungariei din București un contact cât mai strâns cu Frontul Popular Democrat Maghiar.

În concluzie, Frontul Popular Democrat Maghiar este o organizație care sub masca democrației caută să activeze pe linie antidemocratică, având legături cu mișcări de rezistență din țară și cu reprezentanții unor state care în politica internațională sunt plasate pe linia de rezistență împotriva democrației.

Se menționează că Frontul Popular Democrat Maghiar a activat mai intens în epoca electorală din 1946, iar după alegeri activitatea sa a stagnat.

Totuși, poliția de siguranță va păstra în cadrul obiectivelor sale această organizație și va supraveghea activitatea membrilor săi, în special a conducătorilor, pentru a nu se produce din partea lor surprize în momentele politice importante.

2. Activitate politică ilegală

Iredenta maghiară este mișcarea subversivă a maghiarilor antidemocrați din Ungaria și România, ce are de scop dezlipirea Ardealului de la patria mamă și reanexarea lui la statul maghiar.

Acțiunea iredentistă maghiară a luat naștere după primul război mondial, odată cu alipirea Ardealului la România. Până la 23 august 1944, modul de desfășurare a propagandei iredentiste era inițiat și coordonat de așa-numita Secție Transilvăneană din cadrele Președinției Consiliului de Miniștri din Budapesta și era întreținută pe teritoriul nostru prin Legația Maghiară din București, prin consulatele maghiare de la Brașov și Arad, precum și prin delegația maghiară pentru comerțul exterior aflată în România. Prin aceste organe oficiale, Budapesta trimitea instrucțiuni și fonduri conducerilor Comunității Maghiare din România.

După 23 august 1944 Ungaria, care a simțit din plin toată urgia unui război distrugător, a adoptat inițial o atitudine de resemnare, trebuind să recunoască că a fost învinsă și că urmează să suporte consecințele acestei situații. A lăsat deci, mai ales în urma mâinii prietenești întinsă de guvernul român, să se înțeleagă că se încadrează în concepția democratică atât pe plan intern, cât și pe plan extern, recunoscând *status quo*-ul teritorial, stabilit de aliați, precum și necesitatea vitală pentru Ungaria de a trăi în raporturi de sinceră prietenie și colaborare cu vecinii săi și cu marile puteri.

Curând însă s-a constatat că pe măsura dezmeticirii sale din coșmarul înfrângerii, Ungaria a reînceput propaganda în țară și străinătate, agitând din nou vechea temă a revendicărilor teritoriale susținute pe așa-zisele drepturi milenare și pe misiunea ce și-o arogă, de stat preponderent în bazinul dunărean.

În consecință, metodele din trecut au fost reluate cu aceeași intensitate și puse în aplicare chiar și după hotărârea Conferinței de la Paris din 9 mai 1946, când Marile Puteri au recunoscut României drepturile sale incontestabile asupra întregului Ardeal.

În acest sens, este edificator un ordin instructiv din septembrie 1946 al Președinției Consiliului de Miniștri, Direcția pentru Afacerile Transilvane din Budapesta – către Legația Maghiară din București –, care printre altele specifică: „Veți lua măsurile dictate de împrejurări pentru a aduce la îndeplinire instrucțiunile noastre, cunoscând că pe viitor am dori să fim în posesia unor date cât mai precise cu privire la situația economică și socială a fraților noștri din Ardeal, semnalându-se totodată abuzurile care vor fi săvârșite de guvernul român. Numai printr-o propa-

gandă bine dirijată și bazată pe elemente devotate cauzei noastre, se poate ajunge la înfăptuirea idealului comun, în care scop vă recomandăm următoarele:

- Elementele noastre de încredere să se infiltreze pe orice cale posibilă în P.C.R., unde să activeze intens și disciplinat și să câștige încredere spre a putea obține posturi importante mai ales în viața administrației de stat.

- Dacă va fi posibil, să fie convinși și acei frați rătași ai noștri, care actualmente colaborează cu partidele democrate române, ca prin voturile lor să dea concursul cauzei noastre.

- Să se mențină cât mai strâns contactul cu conducătorii „Frontului Popular Democrat Maghiar” din Cluj, cărora li se va atrage atenția că acțiunea lor față de partidele de opoziție românească a ajuns să fie întrucâtva cunoscută de autoritățile din București.

- Atât conducătorii, cât și membrii organizațiilor noastre patriotice E.M.G.E., cât și M.E.M. să fie sfătuiți a nu da loc la incidente cu ocazia alegerilor, din contră, să sprijine cu convingere partidele românești de opoziție, întrucât avem promisiuni că, în cazul când se va putea asigura o autonomie locală în favoarea populației maghiare din Transilvania, situația elementelor noastre va fi mai mult decât mulțumitoare în toate domeniile.

- Tineretul progresist maghiar să caute a activa autonom, dând concursul în mod foarte abil mișcării noastre de rezistență. Pentru aceasta, să se facă o verificare atentă a cadrelor, iar pe viitor membrii care vor fi înscriși să aibă recomandații cât mai serioase”.

Episcopia romano-catolică din Alba Iulia, care este indicată ca sediul central al propagandei iredentiste din România, a primit recent instrucții din partea forurilor superioare din Budapesta să procedeze de urgență la efectuarea unui recensământ pe ale cărui date guvernul maghiar să poată sprijini întocmirea unui memoriu cu privire la revendicările sale teritoriale față de statul român. Recensământul se va face pe cartiere și străzi și va cuprinde nu numai cetățeni români de origine maghiară, ci și pe cei de alte naționalități (română, germană etc) căsătoriți cu unguri și unguroaice, precum și copiii proveniți din aceste căsătorii. De asemenea, vor mai fi trecuți și cetățenii români de altă naționalitate decât cea maghiară (cehi, slovaci, polonezi, germani, italieni, francezi etc) care sunt de religie romano-catolică, inclusiv evreii care au trecut la una din religiile maghiare (romano-catolică, reformată, evanghelică sau unitariană). Lucrarea va fi executată pe teren de agenții mișcării iredentiste, de încasatorii celor patru parohii, precum și de elevii liceelor maghiare din cl. a 7-a și a 8-a, aceasta la oraș, iar în județ de preoții și învățătorii din comunele respective.

Manifestările cu caracter șovinist și iredentist ale populației maghiare din România au fost destul de numeroase și în cursul ultimului an, fiind provocate în special de foștii membri ai numeroaselor grupări fasciste și iredentiste din Ungaria, care sub regimul maghiar au activat intens mai ales în regiunea Ardealului de Nord: „Szabad Csapatok” (Bande Libere); „Nyilas Keresztesek” (Crucile cu Săgeți); „Rongyos Gárda” (Garda Zdrențăroșilor); „Kolping” (o camuflare a Gărzii Zdrențăroșilor la Oradea); „Levente” (premilitarii); „Nemzeti Gárda” (Garda Națională); „Gărzile Tizes”; „Asociația Studenților Secui”; „Vadmadarak” (Păsările Sălbatiche); „Erdélyi Partizánok” (Partizanii Ardealului).

Toate aceste organizații au dus acțiunea șovino-iredentistă pe teritoriul țării noastre. Activitatea acestora a fost susținută în mod clandestin atât de către conducătorii „Mișcării de Rezistență Maghiară”, cât și de către aceia ai „Frontului

Național Democrat Maghiar”, care urma să ia naștere la Cluj sub conducerea lui Lakatos Ștefan și dr. Pászta Géza, ca o dizidență a Partidului Social-Democrat, Secția Maghiară.

Activitatea șovinistă iredentistă continuă să se mențină prin:

Acțiunea de propagandă, care urmărește:

- Menținerea trează a sentimentului șovinist și iredentist în rândurile populației maghiare.
- Recrutarea de agenți propagandiști, în special printre intelectuali, și anume: studenți, preoți, ziariști, foști militari, învățători, funcționari etc, precum și printre membrii diferitelor trupe de teatru sau echipe sportive.
- Răspândirea clandestină de manifeste, cărți poștale, ilustrate, circulări bisericești, hărți, insigne, broșuri, reviste, pamflete insultătoare la adresa statului etc, uneori fără conținut subversiv în aparență, dar răstălmăcite apoi în sens șovin.
- Intonarea cu ocazia diferitelor manifestații sau întruniri, chiar publice, a cântecelor cu caracter iredentist.
- Arborarea drapelului maghiar la diferite ocazii.
- Portul costumelor și al uniformelor la serbări și la școli.
- Specularea oricăror nemulțumiri ale populației, cu scopul de a slăbi încrederea în capacitatea de organizare și administrare a autorităților românești.
- Inducerea în eroare a opiniei publice internaționale asupra adevăratei stări de lucruri din țară.

Acțiunea alarmistă, care urmărește:

- Demoralizarea populației prin lansarea de știri alarmiste, creând astfel o atmosferă de nesiguranță și panică cu privire la situația Ardealului.
- Lansarea de zvonuri și idei care să creeze în opinia publică curente corespunzătoare scopului urmărit.

Acțiunea de sabotare, prin care se îndeamnă la:

- Neprezentare la concentrare.
- Nesupunere la recrutare.
- Neplata impozitelor.
- Nesupunerea față de dispozițiile legii reformei agrare.
- Refuzul de a restitui românilor și evreilor bunurile luate cu forța cu ocazia deportării acestora sub regimul horthyst.

Acțiunea de teroare, care constă în:

- Atacarea autorităților românești de către grupuri înarmate.
- Insultarea reprezentanților autorităților române.
- Atacarea și maltratarea ostașilor români izolați și a tineretului de naționalitate română.
- Distrugerea drapelului românesc și a portretului M.S. Regelui, aflate la diferite instituții de stat sau particulare.

Mișcarea de Rezistență Maghiară (M.E.M.), a cărei existență în Ardealul de Nord s-a semnalat cu puțin timp înainte de 6 martie 1945, începând la Cluj și extinzându-se apoi în celelalte județe și chiar în unele localități ale Ardealului de Sud. Zona cea mai puternică de organizare pe teren este în localitățile Tg. Mureș, Odorhei, Sf. Gheorghe, centrul conducător rămânând însă la Cluj.

Mișcarea de rezistență maghiară are caracter antidemocratic și antiromânesc, ea având misiunea să organizeze grupuri de partizani destinate luptei antisovietice în cazul unui conflict între Marile Puteri. Pentru a angrena și mai bine pe

maghiarii din România, acțiunea mișcării a fost canalizată și spre curentul revizionist și antiromânesc, lăsându-se să se înțeleagă că sprijinul unor puteri antidemocrate din Apus va face posibilă realipirea Ardealului la Ungaria.

Conducătorii sunt recrutați din rândul intelectualilor maghiari, în special preoți și învățători, precum și dintre locuitorii maghiari veniți pe teritoriul român după data de 30 august 1944 sau după eliberarea Ardealului de Nord. Acțiunea de rezistență primește directive de la aripa dreaptă a Partidului Micilor Agrarieni din Ungaria, fiind susținută de anumite cercuri clericale și politice din Apus, și este în strânsă legătură cu Partidul Popular Maghiar.

Mișcarea de rezistență maghiară a pus mult temei pe reorganizarea următoarelor formații:

- Grupele de partizani ale Asociației de Tîr „Wesselényi”.
- Fostii membrii din Asociația „Vânătorii din Turan”.
- Fostii membrii ai organizațiilor lui Szálasi și Imrédy, precum și ai celorlalte organizații cu caracter fascist care au activat în Ardealul de Nord în timpul ocupației maghiare.
- Ofițerii, foști honvezi, subofițerii și în special organizațiile de zece („Tízes Szervezetek”).

În ce privește armamentul și munițiile necesare pentru înarmarea membrilor mișcării de rezistență, s-au avut în vedere depozitele de armament, înființate în secret de către fostul guvern maghiar, precum și armele și munițiile păstrate de către foștii ostași ai armatei maghiare.

M.E.M. are legături în străinătate cu Cercurile Vaticanului, Partidul Micilor Agrarieni Independenți din Ungaria, Serviciul de Informații Maghiar, alte servicii de informații ale unor puteri apusene.

Mișcarea de rezistență maghiară din România este organizată pe grupuri de 10-20 și 30 persoane. Fiecare grup de 10 are câte un șef. Zece șefi de grup de câte 10 oameni sunt de asemenea conduși de către un șef.

Conspirația este foarte adâncită. Membrii unui grup nu se cunosc între ei și nici cu membrii altor grupuri; nu are scripte. În prezent este îndrumată de un grup de reacționari maghiari.

M.E.M. are infiltrațiuni printre fruntașii grupurilor politice democratice. Infiltrația în Uniunea Populară Maghiară este însă mult accentuată, mai ales că fruntașii mișcării de rezistență maghiară se întâlnesc cu fruntașii U.P.M.-ului pe linia susținerii intereselor populației maghiare din Ardeal.

Mișcarea de rezistență are un puternic sprijin material în asociația agricolă maghiară E.M.G.E. și cooperativa „Kaláka” (fosta „Hangya”), încadrate în prezent ca secție economică în U.P.M., care prin filialele lor au pătrunderi adânci în viața populației maghiare din Ardeal.

Bisericele confesionale maghiare, în special diferite ordine călugărești maghiare, precum și școlile maghiare, constituie de asemenea puternici piloni ai mișcării maghiare de rezistență. În acest sens, trebuie subliniat aportul adus mișcării maghiare de rezistență de călugării franciscani, care șapirografiază și colportază diferite manifeste clandestine maghiare[2].

Poliția de siguranță are sarcina de a descoperi organizațiile politice ilegale și în acest scop va folosi următoarele mijloace:

- Identificarea și urmărirea activității elementelor cunoscute că au fost încadrate în vreuna din numeroasele organizații iredentiste sau teroriste maghiare, care au ființat pe teritoriul Ungariei și în Ardealul de Nord.

- Activitatea fruntașilor și a membrilor din comitetul de conducere al asociației E.M.G.E. și a procuriștilor federali „Kaláka” (Hangya), care în majoritate au rămas neschimbați și după eliberarea Ardealului.
- Supravegherea preoților, învățătorilor, profesorilor, studenților și a ziaristilor maghiari, atât pentru manifestări iredentiste, cât și ca agenți ai serviciului de informații maghiar.
- Identificarea membrilor și urmărirea activității organizației „Garda de luptă pentru independența Ardealului”, identificată că activează în județele cu populație secuiască.
- Supravegherea legăturilor reprezentanțelor diplomatice și consulare maghiare cu organele de conducere ale minorității maghiare.
- Se va da o deosebită atenție regiunii Oradea-Satu Mare, indicată drept centru al iredentismului maghiar din România, și regiunii Sft. Gheorghe-Odorhei-Ciuc, unde se desfășoară o intensă acțiune pentru obținerea autonomiei Ardealului.
- Pentru regiunea secuiască se va mai avea în vedere activitatea membrilor fostei asociații a studenților secui, compusă din intelectuali, care și-au făcut studiile în Ungaria.
- Atenție deosebită la activitatea elementelor maghiare venite pe teritoriul Ardealului de Nord după data de 30 august 1940 și mai ales după eliberarea acestei provincii, din rândurile cărora se recrutează membrii acțiunii maghiare de rezistență.
- Supravegherea atentă și discretă a tuturor elementelor identificate ca membri ai Mișcării de Rezistență Maghiară sau ai Frontului Național Democratic Maghiar.
- Sesiizarea mijloacelor prin care Mișcarea de Rezistență Maghiară și Frontul Național Democrat Maghiar încearcă să slăbească activitatea Uniunii Populare Maghiare, prin introducerea elementelor iredentiste.
- Identificarea elementelor ce se urmărește a fi introduse în conducerea U.P.M.-ului.
- De asemenea, a elementelor ce ies din țară ducând material informativ și care vin în țară aducând instrucțiuni și fonduri.
- Cunoașterea la timp a eventualelor neînțelegeri între populația maghiară și cea română, pentru a le putea rezolva și a nu lăsa astfel timp reacțiunii maghiare să poată mări și exploata aceste neînțelegeri.
- Supravegherea atentă a societății „Orizontul” în curs de constituire la Brașov, care are ca scop dirijarea întregului comerț și a întregii industrii din secuime spre o autonomie completă, produsele urmând a fi distribuite populației de naționalitate maghiară, iar ce prisosește să fie exportate tot în folosul maghiarilor.
- Urmărirea și supravegherea activității elementelor maghiare care, plecând în septembrie 1940 în Ungaria, s-au reîntors recent prin repatrieri, după ce au luptat cu arma în mână, înregimentați în armatele maghiare horthyste, până la sfârșitul războiului în contra Națiunilor Unite.

f) Raporturile cu celelalte naționalități conlocuitoare

1. Față cu elementul românesc

Acțiunea elementelor reacționare întreține în masa populației maghiare spiritul șovin, fapt care determină pe maghiari să aibă o atitudine dușmănoasă și de desconsiderare față de români.

Se ilustrează această atitudine prin următoarele exemple:

- În școlile maghiare elevii sunt educați în sensul urii de rasă, infiltrându-li-se sentimentul de mândrie față de originea lor maghiară și desconsiderare față de cei de origine română, pe care-i apostrofează cu fel de fel de cuvinte injurioase.
- Tineretul maghiar refuză participarea la serbări sau alte manifestări de orice natură, alături de tineretul român.
- În localitățile cu populație majoritară maghiară elementul românesc este tratat cu ură, trecându-se uneori chiar la acte de agresiune.
- Pe de altă parte, se încearcă atragerea românilor și înglobarea lor în masa maghiară. În acest scop se fac avantaje copiilor români, care vor să se înscrie la școlile maghiare.

2. Față cu populația germană

Ungurii, potrivit instrucțiunilor primite de la Budapesta, au adoptat o atitudine de simpatie și ocrotire, astfel:

- Se duce o intensă propagandă pentru atragerea în rândurile maghiare a tuturor sașilor care vor să-și schimbe naționalitatea, declarându-se maghiari.
- Căsătorii mixte între germani și unguri făcute cu intenția de a-i maghiariza.
- În recensământul populației maghiare au fost de fiecare dată încadrați și germanii și germanele căsătorite cu unguri, precum și toți germanii de religie romano-catolică.

Adevăratul scop urmărit prin atragerea în rândurile maghiarilor a elementelor de altă origine este acela de a li se spori numărul, pentru a-și sprijini astfel revendicările teritoriale maghiare.

3. Față cu populația evreiască

Mai ales în Ardealul de Nord relațiile se mențin într-o oarecare măsură încă încordate, din cauza diverselor manifestări antisemite ale populației de naționalitate maghiară.

- Și în această direcție, contribuția școlilor maghiare este destul de însemnată, elevii și studenții primind educație naționalistă separatistă și de ură rasială.
- La Facultatea de Medicină din Tg. Mureș studenții maghiari au scris pe ușile dormitoarelor „Intrarea evreilor interzisă” și au cerut decanatului ca evreii din cămin să fie izolați.
- Se răspândesc zvonuri că evreii răpesc copiii creștinilor, pe care-i ucid. Aceasta cu scopul vădit de a întreține curentul antisemit.
- La Pâncota-Arad un grup de tineri maghiari au atacat și devastat sinagoga.
- Unele elemente din clerul maghiar, creează și întreține curentul antisemit.

Poliția de siguranță va supraveghea atitudinea populației maghiare și va urmări toate acțiunile care fac să dăinuie spiritul șovin și toate manifestările dușmănoase ale maghiarilor față de celelalte naționalități conlocuitoare. De asemenea, va urmări acțiunea de maghiarizare a elementelor din celelalte naționalități.

g) Relații cu străinătatea

Relațiile firești ale maghiarilor din România cu străinătatea sunt cele izvorâte din legăturile de rudenie între familiile de aici și cele de peste hotare, legăturile culturale, artistice, religioase, economice, create în decursul timpului etc. Asemenea relații n-ar forma obiectul preocupărilor poliției de siguranță, dacă ele nu ar fi folosite împotriva statului român. Elementele reacționare, însă, folosesc masca tuturor acestor legături, pentru a ascunde acțiunile lor șovine și iredente.

De aceea, poliția de siguranță va urmări de aproape relațiile maghiarilor cu străinătatea. Se știe că în prezent există legături între conducătorii bisericilor, școlilor și ale unor organizații politice, sociale, economice etc cu: Direcția Afacerilor Transilvane, din Președinția Consiliului de Miniștri din Ungaria; Vaticanul, prin reprezentanții clerului catolic maghiar din Ardeal; legațiile din Budapesta ale unor puteri apusene; misiunile unor puteri apusene în România; strânse legături cu iredenta și cu Mișcarea de Rezistență Maghiară.

[...]*

(*Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 92/1947, f.101-122*)

[...]* Părțile lipsă nu fac referire la tematica volumului (cap.II: Germnii; cap. III: Evreii; IV: Sârbii etc).

[1] „Bocskai sapka” reproducea modelul lansat de principele Transilvaniei István Bocskai (1604-1606), învingător împotriva habsburgilor și încoronat ca rege al Ungariei pe Câmpul Rákos. În urma tratatului de la Viena din 23 iunie 1606, Rudolf II recunoaște independența Transilvaniei. Purtarea acestei șepci era simbolul curajului și al libertății.

[2] Prin Decretul nr. 175 din 3 august 1948 toate școlile confesionale au fost transformate în școli de stat, iar unele au fost desființate. Totodată, Decretul nr. 176 (din aceeași zi) prevedea trecerea în proprietatea statului a bunurilor bisericilor și congregațiilor. Ulterior, prin decretul nr. 810 din 1 august 1949, au fost desființate mai multe congregații de călugări catolici, iar în 1951 va avea loc procesul „Nunciaturii”, în urma căruia numeroși reprezentanți ai acestei biserici au fost aruncați în temnițe. Asupra acestor aspecte vezi Nándor Udvarhelyi, *A romániai magyar katolikus egyház helyzete 1945 után* [Situația bisericii catolice maghiare din România după 1945], în „Keresztény Szó”, VII, 1996, nr.1, p.4-7; nr. 2, p.4-9.

168

[1947]

Istoricul problemei de siguranță „Manifestări șovine și rasiale”

Problema șovinismului maghiar și român dăinuie încă din 1919, când Ardealul a fost alipit României și când foștii dominatori ai acestor meleaguri nu s-au împăcat cu acest act și atunci au continuat să agite această problemă, pe tema revizionistă, încercând toate mijloacele posibile și imposibile pentru redobândirea acestor ținuturi.

Această problemă este mai accentuată astăzi, după cei patru ani de dominație maghiară, în care timp elementele iredentiste maghiare au avut timp și posibilitatea de a infiltra în sufletul și spiritul conaționalilor lor, astfel că astăzi opera de împăciuire a celor două popoare conlocuitoare este un lucru greu de realizat, la care trebuie multă muncă și mult spirit de înțelegere, din partea ambelor națiuni, precum și foarte multă loialitate în acțiunile pe care le întreprind.

Șovinismul român este un răspuns la provocările șovinismului maghiar și are un substrat vindicativ la atrocitățile comise de unguri contra românilor în timpul dominației horthyste.

Șovinismul rasial maghiar este, după cum am spus mai sus, o continuare a telurilor vechiului iredentism maghiar, concepție adusă din afara țării și transplan-

tată în populația maghiară de aici, care folosește toate mijloacele de propagandă în sânul populației de același sânge, în scopul de a fi întotdeauna treaz spiritul național rasial, împiedicându-se astfel înfrățirea și contopirea cu națiunea statului român.

Și de o parte și de alta, acțiunea este dusă din umbră de către intelectuali, mai ales preoți și învățători, atât români, cât și unguri, și care fac din populațiile respective instrumente de discordie între națiunile conlocuitoare, autorii morali căutând să se țină camuflați în afara acestor manifestări, diriguind din umbră toate uneltirile. Atât ungurii, cât și românii s-au înscris în diferite organizații democratice, pentru ca la adăpostul lor să-și poată continua opera lor nefastă, sabotând astfel adevăratele interese ale unei curate democrații.

Concluziv, ungurii nu pot uita Ardealul, iar românii nu pot uita masacrul celor 157 români de la Ip și 86 români din comuna Treznea.

În raza sectorului jandarmi Nușfalău [jud. Sălaj] au mai fost uciși 7 slovaci în Marca, 6 români în Cosniciul de Sus, 2 români și 5 evrei în Corisa, 1 român și 7 slovaci în Halmășd, 11 români din Nușfalău.

În plasa Nușfalău, șoviniștii maghiari au fost identificați în comunele Ipu, Zăuan, Bilghez, Nușfalău, Bozieș, Boghiș, Valcăul de Jos și Leșmir, iar șoviniștii români în comunele Plopiș, Valcăul de Jos, Nușfalău, Șumal.

La instaurarea administrației românești în anul 1945, când au fost chemați pentru concentrare oamenii de la vatră din ctg. 1930-1940 din județ, de către Cercul teritorial, ungurii din comunele Ip, Leșmir, Ugua, Boghiș, Bozieș, Bilghez au refuzat de a se prezenta, motivând că ei nu pleacă decât atunci când li se vor emite ordine de autoritățile rusești, nu românești, pe care nu le recunosc ca stăpânitoare aici. Toți cei în cauză au fost cercetați și cu actele dresate au fost înaintați instanțelor militare. Tot în anul 1945, luna septembrie, individul Szelei Zoltán din Ip a lansat zvonul că Ungariei i se vor da trei județe din Ardealul de Nord, fapt pentru care i s-au dresat acte și înaintat instanțelor de judecată respective.

Învățătoarea Bogri Margareta a făcut un recensământ al populației maghiare din ordinul U.P.M. în luna septembrie 1945. Tot în comuna Ip, ungurul Decsei Francisc a fost condamnat la 2 luni închisoare corecțională pentru delictul de defetism, lansând zvonul că Ungariei i se vor ceda trei județe din Ardealul de Nord.

În comuna Nușfalău, în luna martie 1945, croitorul Juhász Francisc și moașa comunală Bony Varvara au dezarborat tricolorul românesc de la primărie, punând în schimb pe cel unguresc, spunând că lor le trebuie tricolorul unguresc și că aceasta este adevărata democrație. Li s-au dresat acte, au fost transportați la Zalău și din cauza lipsei de instanțe juridice românești în acel timp au rămas necondamnați și au fost puși pe picior liber. La 1 mai 1945, aceeași moașă comunală Bony Varvara a înlăturat tricolorul românesc, punând în locul lui tricolorul unguresc, din care cauză s-au produs incidente și loviri. S-au dresat acte și s-au înaintat instanțelor de judecată competente.

La 30 septembrie 1945, tânărul Tötösy Andrei, din comuna Nușfalău, pe când se ducea la recrutare, fiind ajuns de un grup de români cu tricolorul românesc, a rupt pânza crucurului, dând naștere la incidente și loviri; cazul s-a cercetat, s-au dresat acte care s-au înaintat instanțelor respective.

În luna noiembrie 1945, tot moașa Bony Varvara din Nușfalău a lansat zvonul că guvernul român a căzut și este liber a se pune drapelul unguresc și că România va fi ștearsă de pe hartă. Actele dresate împreună cu individii în cauză au fost trimise la Curtea Marțială Cluj, unde a fost condamnată la 30 de zile închisoare corecțională.

Indivizii Bonczidai Alexandru, Szabó Francisc, Fóris Ioan, Schetei Gheorghe, Keseri Paul, Keseri Andrei – toți din comuna Nușfalău – în luna decembrie 1945 au cântat cântece iredentiste maghiare. S-au dresat acte, care s-au înaintat Parchetului Tribunalului Sălaj. În aprilie 1946, învățătorii Végh Béla, Deák și Asztalos Iuliu au lansat zvonul că la 1 mai Ungaria va primi înapoi prin conferința de pace ce se ține la Paris trei județe, printre care și Sălajul. S-au dresat acte, care s-au înaintat instanțelor de judecată respective. La serbarea zilei eroilor din anul 1946, ungurii din Nușfalău au sabotat manifestarea acestei serbări prin neparticipare, refuzând primirea cocardelor memorative acelei zile și înlăturarea slujbei religioase la mormântul eroului român. S-au dresat de asemenea actele respective.

În comuna Bilghez, după venirea jandarmilor în 1945, învățătorul Pataki Paul a lansat zvonul că jandarmii români au fugit și aici va fi din nou Ungaria. Locuitorul Kovács Francisc, la venirea trupelor maghiare în anul 1940, s-a erijat într-un mare naționalist ungur, purtând decorația de „Vitéz”, lansând zvonul că el a omorât trei soldați români pe când se retrăgeau de aici. În momentul de față s-a înscris în P.C.R. Számi Ludovic, din comuna Bilghez, în 1940-1944 a întreprins acțiuni șovine contra elementului român, maltratând și lovind pe români oriunde îi găsea. În luna iulie 1946, Birtalan Andrei din Bilghez, în stare de ebrietate, a adus insulte la adresa rasei românești.

În comuna Bozieș, locuitorul Kasza Gheorghe, la venirea trupelor maghiare în 1940, a mers în comuna Boghiș la primărie, unde a rupt și călcat în picioare tricolorul românesc și tablourile M.S. Regelui și șefului statului român. În luna august 1945 a mers în comuna Boghiș cu fratele său Kasza Paul și a contribuit în mod activ la scoaterea din comună a notarului român Burdas Florian, pe motiv că le trebuie notar ungur. În luna decembrie 1945 a strigat cu ocazia unei adunări că el fiind ungur nu vrea să audă de români și de autoritățile românești, deoarece el are nevoie de autorități ungurești.

În vara anului 1946, copiii școlii primare de la secția maghiară din comuna Boghiș au rupt tricolorul românesc afișat în clasă, cum și din caietele de lecții ale elevilor români, contra cărora s-au dresat acte. În comuna Boghiș, în luna iulie 1945, la venirea jandarmilor români, dispunându-se predarea armelor foștilor jandarmi populari la jandarmii români, individul Bálint Ludovic, care era șeful jandarmilor populari, a refuzat predarea armelor, insultând pe jandarmii români, și le-a predat aceste arme prin organele P.C.R., unde s-au și înscris, deoarece înainte a fost comandant de „Levente” și aderent al Organizației „Nyilasi”, în timpul ocupației maghiare din 1940-1944. În luna august 1945 a înlăturat din comună pe notarul comunal delegat Burdas Florian, pe care l-a scos cu forța afară din comună. I s-au dresat actele respective. A împiedicat și creat greutăți înființării și instalării școlii de stat cu limba de predare românească, pentru copiii românilor de aici, provocând adunarea populației maghiare care să protesteze contra acestei înființări și să nu dea localul pentru școală, el întocmind și înaintând procese-verbale, ca rezultat al acelei adunări, prin care afirma că în comună nu există decât un singur copil român, restul țigani maghiarizați și în consecință nu trebuie să se înființeze școala românească. Cu ocazia reformei agrare, de asemenea a dus o luptă aprigă prin toate mijloacele ca românii din comunele vecine să nu fie împroprietăriți cu pământ din raza comunei Boghiș, provocând adunări generale în masă, îndemnând să pună mâna pe sape și topoare și să nu lase nici un picior de român acolo, că dacă sunt uniți nu are nimeni ce le face; s-au dresat actele legale, dar a reușit să fie pus pe picior liber. În lupta pentru înființarea școlii primare de stat

Boghiș, a adus insulte la adresa prefectului județului, egalându-l ca un zdrențaros de rând. A sabotat ordinele date de autoritățile românești, pentru sigilarea preselor de ulei și a morilor pentru măcinarea făinii, extracția de tărațe, provocând de asemenea adunări și forțând încălcarea acestor dispoziții cu locuitorii în masă. S-au dresat acte, care au rămas nejustificate. În luna iunie 1946, fiind numit notar din comuna Boghiș, Kis Gheorghe, român, tot el a dispus baterea tobei, la care s-a adunat toată populația maghiară, pe care a instigat-o să protesteze contra instalării acestui notar român, sub pretext că în comună majoritatea populației este maghiară, deci le trebuie notar maghiar. În unire cu Marosi Iuliu au obligat pe sus-numitul notar să plece din comună. S-au dresat acte, iar consecința a fost desființarea postului de notar din comună. În majoritatea acestor agresiuni și acte de înfrângere a autorității românești a fost ajutat de Marosi Ludovic, de asemenea înscris în P.C.R., care mai înainte a fost un aderent al regimului maghiar fascist.

În anul 1940, la venirea trupelor de ocupație maghiare, locuitorul Nagy Iuliu Gheorghe a călcat în picioare portretul M.S. Regelui și tricolorul românesc, afirmând că așa trebuie ruptă și călcată toată România. În toată această perioadă de ocupație maghiară a avut o atitudine ostilă contra a tot ce este românesc, înrolându-se în rândurile fasciștilor unguri, cu care s-a retras la venirea trupelor române în anul 1944.

Trebuie de relevat acțiunea șovină a locuitorilor Bodola Adalbert, fost subnotar, Elekes Ernest, fost învățător, care au lucrat pe aceeași direcție ca și Bálint Ludovic, și pentru care motiv ultimul – Elekes Ernest – a fost judecat și condamnat la șase luni închisoare corecțională de Curtea Marțială Cluj și, văzându-se urmăriți, toți au trecut clandestin în Ungaria, unde se găsesc și astăzi.

În comuna Valcăul de Jos, acțiunea șovină este condusă de Benedek Ștefan, venit din județul Satu Mare în anul 1940, care în timpul ocupației maghiare a determinat plecarea peste frontieră în România a directorului școlii Pertișor Ioan, brigadier silvic Cristea Petre și a altora. A interzis tuturor românilor a vorbi limba română. În anul 1945 a ripostat la acțiunea tânărului român Bican de a distruge o placă memorială a dominației maghiare aici, în adunare cu ungurii din Boghiș a determinat o serie de acte de violență contra elementului românesc, așa cum se arăta la cap. „Tulburarea liniștii publice”.

La 15 ianuarie 1946, preotul reformat Balogh Emeric, tot din Valcăul de Jos, în predica ținută la biserică a anunțat enoriașilor că nu trebuie să uite de originea culorilor roșu, alb și verde, care este marele viitor al patriei lor. La 14 aprilie 1946, Ketely Francisc, tot din Valcăul de Jos, s-a exprimat către românii de aici că trebuie să ia exemplul de la slovaci ce merg a se repatria în Cehoslovacia, că așa va trebui și ei în România, aici trebuind să fie Ungaria.

Din partea românilor, șovinismul rasial a fost și este manifestat de acțiunile descrise la problema „Acte de tulburarea liniștii publice”, fără a se fi observat până în prezent organizații care să conducă ura de rasă șovină. Totul fiind izolat și numai atunci când li se ivește ocazia sau provocări acționează în acest sens.

Demnă de relevat este acțiunea tânărului Baican Ioan din comuna Valcăul de Jos, care în anul 1945 a spart o platformă comemorativă de beton ridicată în acea comună de unguri în anii 1940-1944, spre eternizarea stăpânirii lor aici, provocând astfel o ripostă cu act de violență contra elementului românesc din partea ungurilor din comuna Boghiș.

În plasa Supurul de Jos, manifestările șovine s-au evidențiat în comuna Sărmășag, unde în anul 1947 preotul reformat Vadányi Andrei s-a opus ca la școala de stat, secția maghiară, să se predea limba română, deoarece din nou vor veni aici ungurii.

În comuna Ser [jud. Satu Mare], mai mulți locuitori unguri au atacat o patrulă de jandarmi a postului jandarmi Chiejd [jud. Sălaj], în anul 1946, pentru faptul că au fost prinși în timp ce devastau o pădure din Administrația C.A.S.B.I.-ului.

În comuna Acăș [jud. Satu Mare], în anul 1945, individul Nagy Iosif, fost primar în acel timp, s-a exprimat în public că firma comunei Acăș trebuie dată jos pentru că este scrisă în românește și ea trebuie scrisă în ungurește, deoarece în curând vor fi trecuți la Ungaria veche.

În comuna Supurul de Jos, la îndemnul evreului Taub Alexandru, mai mulți români au spart geamurile de la câteva familii de unguri de mai multe ori. În noaptea de 1 pe 2 martie 1946, același Taub Alexandru, însoțit de mai mulți români, au mers la domiciliul ungurului Asztalos Gavrilă, agent de percepție, căruiua i-au spart geamurile de la locuință, i-au distrus ușile de la intrare și au pătruns cu forța în domiciliul acestuia. Acest evreu se pare că căuta pe toate căile ca toți ungurii rămași în comuna Supurul de Jos să părăsească comuna.

În comuna Hurezul Mare, individul Temian Traian a maltratată mai mulți locuitori unguri pentru suferințele pe care le-a suferit acesta în timpul dominației horthyste.

În sectorul jandarmi Zalău, în comuna Doba Mică, învățătorul Sánta Vasile, văzând că trupele dezrobitoare române și sovietice se apropie de comuna Doba Mică, a batjocorit pe români – în special tineretul – și a făcut spionaj în favoarea nemților, cărora le-a furnizat informații despre situația tactică a trupelor române, din cauza căror informații armata română a fost bombardată și a avut foarte mari pierderi în oameni. I s-au dresat convenitele acte de dare în judecată și a fost înaintat instanțelor competente.

În comuna Borla [jud. Sălaj], locuitoarea Szilágy Ana, în ziua de 12 august 1945, a fost prinsă de patrula de jandarmi pe stradă, manifestând cu un drapel național maghiar, și au dresat acte și înaintat justiției cu numărul 103/1946. Individului Mateias Coloman, din comuna Borla, la data de 31 ianuarie 1946 i s-a găsit în casă un tablou cu portretul lui Horthy, pentru care i s-au dresat acte și s-au înaintat justiției cu nr. 901/1946. În luna iunie 1946, în comuna Borla, individul Nagy Tiberiu s-a exprimat față de plut. Petrov Nicolae de la postul jandarmi Borla că mai frumos este drapelul maghiar decât medalia serviciului credincios, pe care subofițerul o purta în piept, spunându-i că peste două luni ungurii vor veni din nou și vor ocupa Ardealul. I s-au dresat convenitele acte de dare în judecată. Individul Bone Pavel, din comuna Borla, președintele U.P.M., este un mare șovinist maghiar, intervenind în orice ocazie în cercetări; și în cazul locuitoarei Szilágy Ana a intervenit insistent pentru a nu i se dresa convenitele acte de dare în judecată.

În comuna Bocșa [jud. Sălaj], comună cu populație pur românească, fostul primar din timpul ocupației maghiare, Lapos Ioan, și-a bătut joc de copiii lui Bănuț Vasile și Bănuț Petre, care au fost luați și bătuți în primărie de către jandarmii maghiari. În 1940 a ieșit cu drapelul maghiar înaintea trupelor maghiare, cu următoarea inscripție „Dumnezeu să vă ajute și bine ați venit ca să ne scăpați de hoții de români”. I s-au dresat acte care au fost înaintate cu numărul 148/1946.

În comuna Coșeu [jud. Sălaj], indivizii Bod Francisc, Szilágyi Petre, Maior Ludovic, Gherghel Ștefan, Ștefan Coste și Dombi Ștefan, la cedarea Ardealului în 1940, au rupt cruci de la biserica și școala românească și au insistat pe lângă armata maghiară să se împuște un număr de 40 români, și nereușind i-a concentrat în taberele de muncă. S-au dresat acte care au fost înaintate justiției cu nr. 1012/1946.

În comuna Guruslău [jud. Sălaj], la data de 15 septembrie 1946, locuitoarea Ilieș Ana, la o serbare ce s-a ținut în biserica reformată, a fost îmbrăcată în niște haine în culorile tricolorului maghiar. S-au dresat acte și înaintat justiției cu nr. 1133/1946.

La data de 22 august 1946, în comuna Dioșod [jud. Sălaj], locuitoarea Iliac Margareta Kulcsár a fost găsită de patrula de jandarmi purtând o panglică mare cu tricolorul maghiar, pentru care motiv s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată.

Pe raza sectorului de jandarmi Crasna, în luna august 1945, secretarul U.P.M. Haliaski Ernest, ținând o cuvântare membrilor organizației respective, s-a exprimat că ungurii trebuie să fie uniți, căci numai așa vor putea călca în picioare pe români și partidele lor. S-au dresat actele necesare, care au fost înaintate Legiunii cu nr. 237/1945.

În toamna anului 1945, subnotarul Buterez Eduard din comuna Hârșolt [jud. Sălaj] a instigat populația maghiară să nu primească notar în comună. S-au dresat acte, care au fost înaintate Legiunii cu nr. 1141/1945.

În ziua de 1 noiembrie 1945, individul Nagy Géza din comuna Recea a batjorcorit și rupt drapelul național român. S-au dresat acte, care s-au înaintat Legiunii cu nr. 313/1945.

În luna decembrie 1945, individul Szeles Vasile din comuna Cățălușa [Meseșenii de Jos, jud. Sălaj] a amenințat pe români că va veni din nou Ungaria și atunci va fi foarte rău pentru români. S-au dresat acte, care s-au înaintat Legiunii cu nr. 836/1945.

În ziua de 1 mai 1946, secretarul U.P.M. Haliaski Ernest a oprit de a se cânta Imnul Regal Român și de a se arbora drapelul românesc, pentru care fapt s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată. În ziua de 5 mai 1946, tot acest individ a spus că atâta timp cât în România va fi Rege, România nu va putea fi democrată.

În toamna anului 1946, individul Câmpeanu Mihai din comuna Horoat a adus ofense M.S. Regelui, armatei române și drapelului național român, pentru care motiv i s-au dresat acte și a fost trimis în judecată, unde a fost condamnat la 6 luni închisoare. Soția lui Câmpeanu Mihai, anume Câmpeanu Iulia Ana, de asemenea a adus ofensă drapelului național român, pentru care i s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată, în urma căreia a fost condamnată la 50.000 lei amendă.

În ziua de 1 ianuarie 1947, preotul rom. cat. Novák Koloman și învățătorul maghiar Baciú Iosif au cântat în biserică imnul național maghiar, pentru care motiv s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată, care au fost înaintate Legiunii cu nr. 1631/1946.

În raza sectorului jandarmi Șimleul Silvaniei, în comuna Camăr, au fost identificați ca șoviniști dr. Hofman Frideric și Meleg Andrei, care în anul 1940, la sosirea trupelor maghiare, au luat parte la maltratarea și asasinarea a patru români, împreună cu trupele maghiare.

În comuna Carastelec, individul Veres Carol, funcționar deblocat, a persecutat înainte pe români și transmite diferite știri în scopul de a provoca ură de rasă între populația română și maghiară.

În comuna Zalnoci, individul Nagy Farad Iosif în timpul dominației maghiare a pus premilitarii români la jug și a arat cu ei.

În comuna Periceiu, preotul reformat Bibó Ludovic, președintele U.P.M., în timpul ocupației maghiare a îndeplinit funcția de comandant al P.P. și a pus la jug pe premilitarii români. În anul 1945, pe ziua de 10 mai, a dat jos de la școala primară de stat și biserica gr. cat. steagul românesc, iar la 15 iulie 1946 a cântat în biserică împreună cu populația Imnul Maghiar.

În comuna Ilișua, individul Szudi Edmond, profesor, în anul 1940 a bătut pe românii din comuna Ilișua la sosirea trupelor maghiare. A făcut parte din organizația de spionaj din orașul Cluj.

În comuna Lompirt, individul Albi Adalbert, preot ref., a îndemnat populația maghiară contra românilor din localitate.

În comuna Uileacul Șimleului, preotul Szabó Pavel și Csák Iosif în timpul ocupației maghiare au fost comandanți premilitari și au persecutat pe premilitarii români.

În comuna Periceiu, locuitorii Berer Teodor, Berear Iosif, Berear Benjamin au anunțat populația din comuna Periceiu să fugă din comună și să nu dea ajutor armatei române la evacuare. În luna septembrie 1945 au îndemnat tineretul ce primea ordin de chemare să nu se prezinte la încorporare, spunând că statul român nu are nevoie de concentrare. A îndemnat populația să nu se supună autorităților române și legilor țării, spunând că astăzi este democrație. Berar Benjamin a strigat în cârciuma lui Ignat Lazăr din Șimleul Silvaniei „Jos regele” și „Că nu ne trebuie armată”, fapt pentru care s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată.

În raza sectorului jandarmi Surduc, șovinismul maghiar a fost condus de către baronul Józsika Ioan din comuna Surduc, care a fost prefect al județului Sălaj; după cedarea Ardealului de Nord a dus o intensă propagandă contra românilor. Tot în comuna Surduc, locuitorii Szentkirályi Ștefan și Szentkirályi Alexandru au asuprit elementul românesc și evreiesc, pentru care motiv au fost internați în lagărul – penitenciarul – Zalău, de la 28 aprilie 1945 până la data de 8 august 1945.

În comuna Cristolțel au fost identificați ca șoviniști Hoalics Emeric și Unger Amandus, care agitau idei de discordie între populația maghiară și populația română.

În raza sectorului jandarmi Jibou, locuitorul Székely Martin, la cedarea Ardealului de Nord, a rupt drapelul românesc ce era arborat pe piața din comuna Jibou, aruncându-l în noroi și înecându-l cu picioarele, și arborând în loc drapelul maghiar. Farmacistul Fekete Andrei din comuna Jibou, în timpul dominației maghiare a asuprit populația românească, pârând românii la autoritățile maghiare. Șovinismul maghiar din comuna Jibou este condus de preotul maghiar Nagy Béla, ajutat de Czirják Ludovic, Székely Victor învățător, Ionuț Ștefan preot rom. cat. și Nagy Adalbert avocat.

În timpul jandarmeriei populare, în noaptea de 1-2 mai 1945, tineretul maghiar din Jibou a manifestat pe stradă cântând cântece ale fostului Regent Horthy, insultând autoritățile române, având ca conducători pe Nagy Béla avocat, Darotzi Gheorghe, Pop Gavrilă, Sabău Alexandru, Nagy Eduard, Fekete Samoilă, Rózsa Kálmán și Csehi Iuliana, toți din comuna Jibou. În timpul manifestației, sosind jandarmii poporului, s-au opus și voind a dezarma a fost împușcat mortal Lőrincz Ștefan, pe care populația maghiară l-a înmormântat acoperindu-l cu tricolorul maghiar, fiind socotit ca un erou al comunei. Toți cei în cauză au fost arestați și li s-au dresat acte, înaintați Penitenciarului Zalău, judecați de Tribunalul Poporului și achitați.

La 2 decembrie 1945, preotul reformat Nagy Béla a cerut d-lui prefect al județului Sălaj ca populația maghiară să aibă dreptul să arboreze drapelul maghiar, iar la 8 februarie 1946, în unire cu populația maghiară, au făcut demersuri la U.P.M. ca secția română de la școala primară de stat să fie mutată și în local să rămână numai școala maghiară. La 26 septembrie 1946, la întrunirea U.P.M. din comuna Jibou, Ștefan Fehér a pus din nou întrebarea dacă populația maghiară are voie să arboreze drapelul maghiar, și dacă nu, când va veni acest timp?

Pe raza sectorului jandarmi Cehul Silvaniei au fost identificați ca șoviniști următorii: Nemetz Aloisiu, Csov Vasile avocat, Treger Ludovic farmacist, Sânta

Mihai dulgher, Beres Andrei preot, Tatár János dulgher, Bíró Ioan preot ref., Újhe-lyi Alexandru avocat pensionar. Această problemă se manifestă în comunele: Cehul Silvaniei, Ulciug, Salatig, Benesat, Biușa și Deja.

Cu ocazia unei percheziții domiciliare făcută la Nemetz Aloisiu, avocat, fost președinte U.P.M. din județul Sălaj, s-au găsit portretul lui Horthy Miklós, mai multe reviste arătând înfăptuirea Dictatului de la Viena; are și muniții, pentru care fapt i s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată.

Avocatul Csov Vasile, fost președinte al U.P.M. din Cehul Silvaniei, a făcut observație tinerelor fete unguroaice pentru că au îndrăznit să se plimbe pe stradă cu ofițerii români. Tatăl avocatului Csov Vasile, fost notar din comuna Acâș [jud. Satu-Mare], în 1946 a dat jos de pe primăria comunei firma scrisă în limba română, înlocuind-o cu alta scrisă în limba maghiară. A înlesnit dispariția portretului Regelui Mihai din localul primăriei.

În seara zilei de 5 aprilie 1946, avocații Nemetz Aloisiu și Csov Vasile au adunat populația din Cehul Silvaniei în localul U.P.M. și la apariția jandarmilor a întrerupt orice convorbire. Preotul reformat Bíró Ioan și Pávelka Edmund au fost găsiți cu arme și muniții ascunse, pentru care li s-au dresat cuvenite acte de dare în judecată. În prezent, toți aceștia lucrează în mod camuflat în scopurile arătate mai sus.

Au mai fost identificați că nutresc idei șoviniste în raza sectorului, pe raza postului jandarmi Hodod, locuitorii: Alorian Moina, fost administrator la baronul Bánffy; Almas Sigismund, tâmplar; Reibolt Mihai, agricultor; Vasvári Ștefan din Mineu și Tóth Gherasim din Verveghiu.

În raza sectorului jandarmi Carei, în anul 1940, după Dictatul de la Viena, locuitorii din comunele Tiream, Petrești și Berveni au devastat complet, jefuit și asasinat pe coloniștii români din comunele Ianculești [jud. Satu-Mare], Lucăcești [jud. Maramureș] și Horea [jud. Satu-Mare], după care au fost băgați în vagoane și aruncați peste frontieră.

În comuna Ciumești [jud. Satu-Mare], în toamna anului 1944, autoritățile comunale de naționalitate maghiară, în frunte cu notarul comunei, au falsificat listele de deportare, făcând să fie duși în Rusia, în locul șvabilor, 131 de români. S-au dresat acte care s-au înaintat la Curtea Marțială Cluj, iar în urmă, din ordinul I.G.J., notarul Hegyesi Alexandru și subnotarul Varga Carol au fost internați în lagăr.

În anul 1945, luna septembrie, cu ocazia adunării tineretului maghiar pentru recrutare, s-a întâmplat că acești tineri încolonați pe străzile Careiului s-au manifestat fâțiș contra României democrate, contra guvernului și armatei, și în sunetele cântecelor șovine maghiare s-au adunat în fața Comandamentului Sovietic, declarând că nu vor să fie soldați români, pentru că aici nu este România.

Pe raza sectorului jandarmi Valea lui Mihai s-au identificat ca șoviniști notorii preotul reformat Soós Coloman, un iredentist notoriu care a avut legături cu recentul complot din Ungaria, fapt pentru care a și fost internat în lagăr. Ferencz Ludovic, avocat, cu aceleași caracteristici ca și preotul de mai sus, a fost internat în lagăr. Budai Vasile, secretarul U.P.M., Tóth Sigismund, directorul școlii reformate, Saghi Ioan, fostul ajutor de primar, aceștia sunt capi în ceea ce privește manifestările șovine contra românilor; manifestări șovine contra românilor aproape nu existau pe raza postului Valea lui Mihai, deoarece până în prezent n-a fost identificată nici o persoană sub această latură. Ura de rasă a ungarilor se dovedește că la orice manifestare culturală patronată de elementul românesc sau evreiesc, întotdeauna absolut nici un ungar nu ia parte, pe când din contra, în situație inversă, aceștia au tot sprijinul material și moral al românilor și evreilor.

În comuna Curtuiuşeni [jud. Bihor], şovinist notariu a fost identificat Baroti Adalbert, zis Béla, fostul preşedinte al U.P.M., care şi astăzi menţine trează ura de rasă, revoltându-se chiar şi pe actualul primar ungar, care are o purtare obiectivă faţă de toate naţiunile conlocuitoare, pentru care fapt susnumitul Baroti i-a cerut eliminarea din U.P.M. şi înlocuirea din funcţia de primar. Acest Baroti este ajutat de şoviniştii Kovács Iuliu, Kovács Árpád şi Armos Daniel, toţi din comuna Curtuiuşeni. În ultimul timp, susnumitul Baroti, în urma unei anchete mixte formată din prim-pretorul plasei, comandantul sect. jand. şi ajutorul pentru educaţie de la legiune, a fost internat în lagăr.

În comuna Adoni, din raza postului de jandarmi Tarcea [jud. Bihor], în luna iunie 1945, locuitorul Szabó Alexandru, primarul comunei Adoni, la plecarea unei unităţi militare din comună a anunţat populaţia prin bătaie de tobă ca la plecarea trupelor să fie atenţi, întrucât ostaşul român este hoţ din obişnuinţă; s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată.

La 29 iulie 1945, individul Kovács Aladár din comuna Otomani [jud. Bihor], la serbarea dată în amintirea poetului maghiar Petőfi, a interzis muzicii să cânte cântece româneşti, el însuşi intonând imnul naţional maghiar.

La 15 iulie 1945, preotul reformat Kis Francisc din comuna Cheşereu [jud. Bihor] a strigat populaţiei ca să spună că nu au nevoie de jandarmi români, ci de jandarmi maghiari. La 15 august 1945, acelaşi individ, cu ocazia unei adunări în comună, a strigat populaţiei că în România nu există democraţie, deoarece ţara noastră urmăreşte expulzarea tuturor supuşilor străini (unguri).

La 11 ianuarie 1946, individul Kovács Alexandru din comuna Adoni, cu ocazia colectărilor în contul armistiţiului, s-a exprimat că el nu dă, deoarece în curând aici va fi Ungaria şi nu România. La 10 mai 1946, individul Lukács Vasile, din comuna Adoni, cu ocazia sărbătoririi zilei de 10 mai a strigat populaţiei, în majoritate unguri, că în curând hotarele României nu vor mai fi acestea, ci acelea de dinainte de 1918. La 13 mai 1946, individul Nagy Carol din comuna Tarcea a strigat în public, că să trăiască Ungaria, cu graniţele ei pe care le va avea curând.

În raza postului de jandarmi Şimian au fost identificaţi următorii şovinişti maghiari: Gampe Carol, preotul rom. cat din comuna Şimian, Lovas Carol, Pop Gavrilă, Tocaci Iuliu şi Pasztor Ludovic, secretarul U.P.M. din comuna Şimian. Şovinişti români au fost identificaţi Grecan Mihai învăţător şi Lucuţa Gheorghe agricultor, ambii din comuna Şimian. În anii 1942, 1943 şi 1944, individul Ştefan Petre din comuna Şimian a jefuit pe toţi evreii din raza postului Şimian, împreună cu ostaşii din armata germană.

În comuna Şilindru, şeful de gară Zaharniuc Carol, în anul 1945 instiga populaţia maghiară ca să nu se supună autorităţilor româneşti, că în curând va veni Ungaria. De asemenea, individul Sütő Ludovic, în anul 1940, la cedarea Ardealului Nord, a rupt portretul M.S. Regelui, aducând diferite insulte regalităţii şi statului român. În toamna anului 1944 a bătut grav şi dezarmat un ostaş român, care se rătăcise de unitate.

În comuna Pişcolt [jud. Satu-Mare], individul Bakos Iosif, preot reformat, şi Török Sigismund, agricultor, agitau încontinuu populaţia maghiară la acte de nesupunere şi neînţelegere cu naţiunile conlocuitoare.

Pe raza postului jandarmi Tăşnad, în toamna anului 1945, preotul reformat Bereczki Iosif din comuna Tăşnad, împreună cu mai mulţi unguri s-au opus să se dea jos stema maghiară de pe şcoala reformată, susţinând că ei nu ştiu cui are să

fie atribuit Ardealul de Nord. S-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată, care s-au înaintat Curții Marțiale Cluj.

În raza sectorului jandarmi Andrid [jud. Satu-Mare], învățătorul Szaleczki Nicolae din Andrid, în timpul celor patru ani de dominație maghiară a căutat pe orice cale să maghiarizeze pe români. În anul 1941 acesta, făcând recensământul populației, a trecut de la români la unguri 121 copii, iar în anul 1942 a scris tot așa un număr 29 copii. A făcut propagandă între credincioșii români, să renunțe la religia lor și să treacă la religia reformată, și la răspunsul negativ al românilor le-a aruncat fel de fel de invective peiorative.

La data de 28 noiembrie 1945 s-a descoperit că indivizii Barany Ștefan, Godio Géza, Fenyes Ludovic, toți din comuna Andrid, în anul 1940, când s-a cedat Ardealul de Nord Ungariei, când armatele române se retrăgeau în restul țării, au minat în calea acestora podul de beton din marginea comunei pentru a-i arunca în aer. Indivizilor în cauză li s-au întocmit dosarele de suspecti respective.

În comuna Dindești [jud. Satu-Mare], individul Uj Francisc, în timpul dominației maghiare a ridicat de la domiciliu în timpul nopții pe locuitorul Crișan Ioan, l-a legat de mâini și de picioare și l-a dus la spânzurătoare în comuna Curtuișeni, la doctorul Leszinszki, fapt pentru care i s-au întocmit cuvenitele acte de dare în judecată și întocmit dosarul de suspect.

Pe ziua de 1 ianuarie 1946, în comuna Irina [jud. Satu-Mare] preotul reformat Veres Coloman a cântat în biserică imnul horthyst, fapt pentru care i s-au dresat cuvenitele acte de dare în judecată și a fost condamnat de Curtea Marțială Cluj la 150.000 lei amendă. În ziua de 10 ianuarie 1946, indivizii Oros Ioan, Boraiti Iosif, Londas Francisc, Barabas Andrei, Balogh Emeric, Balogh Francisc și Balogh Alexandru, toți din comuna Irina, au bătut pe Tegzes Gheorghe și Horváth Vilhelm din comuna Hotoan, ca să cânte hora lui Horthy, fapt pentru care li s-au dresat acte și care au fost înaintate Curții Marțiale Cluj.

În comuna Chereușa [jud. Satu-Mare], preotul reformat Speighel Carol și soția lui au interzis românilor orice manifestare în legătură cu școala și biserica românească. Au obligat românii să se înscrie la cultul reformat și să nu mai vorbească limba română, făcându-le numeroase denunțuri la jandarmeria maghiară. În comuna Becheni, după aceeași procedură ca mai sus, au fost identificați învățătorul ungur Balogh Gáspár și preotul reformat Balogh Ioan, care și astăzi ideea de rasă superioară provoacă agitații între populația română și maghiară.

În comuna Sudurău [jud. Satu-Mare], preotul reformat Kulcsár Iosif și soția sa, în timpul dominației maghiare, au denunțat jandarmeriei maghiare pe toți românii care nutreau idei românești. Individul Puskás Paul a dat jos crucea de pe mormântul eroilor, iar individa Dan Irina s-a dus și și-a făcut necesitățile pe aceea cruce. Individul Ferő Ștefan denunța în tot timpul pe români jandarmilor maghiari. S-a mai identificat ca mari șoviniști individul Urai Ștefan și preotul reformat Regecz Paul.

În comuna Pir [jud. Satu-Mare], soția lui Csancsi Francisc, împreună cu jandarmii maghiari, a contribuit la strângerea românilor din acea comună în ghetouri, pentru a fi deportați, și personal a făcut percheziții corporale în vaginul femeilor evreice internate pentru găsierea valorilor ascunse. Percheziția făcută a fost într-un mod absolut barbar, căci mai multe din aceste evreice percheziționate, după câteva zile, au încetat din viață în vagoanele trenurilor în timp ce erau deportate.

În anul 1944, individul Szcseny Andrei, învățător, fiind numit învățător sub dominația maghiară din comuna Pir [jud. Satu-Mare], s-a exprimat astfel: „Încă mai sunt valahi pe aici, căci eu de unde am venit nu a mai rămas nici unul”. A fost

expulzat în Ungaria, rămânând la post numai dosarul de suspect. Cu ocazia strângerii evreilor pentru a fi deportați în comuna Pir, a fotografiat în bătaie de joc convoiul de evrei, iar fotografia a trimis-o la revista maghiară „Futa”. La 15 martie 1943 a ținut un discurs prin care îndemna populația maghiară să scoată afară din Ungaria pe români. A fost comandant de „Leventi” și în timpul instrucției le spunea: „Luptați contra valahilor, pentru dezrobirea fraților noștri din Ardealul de Sud”.

Individul Sipos Gavrilă, în luna mai 1945, s-a manifestat în fața populației din comuna Pir cu cuvintele: „aici iar va veni Ungaria, fiindcă este pământ unguresc și numai ungurii au dreptul la el”. I s-a întocmit dosar de suspect.

În comuna Sălacea [jud. Bihor], în luna mai 1945, indivizii Szántó Iosif, Nagy Iosif, Balasko Iosif, Kiekevici Iosif, Elek Ioan, Leitz Francisc, Somogyi Gavrilă și Augustus Kleadrei au sărit asupra 8 coloniști români ce fuseseră împroprietăriți pe teritoriul acestei comune, încă din anul 1935, conform legii de reformă agrară, pentru a-i omorî, strigând în gura mare că lor nu le trebuie să vadă picior de român pe acest pământ. Aceasta a făcut-o numai la propunerile autorităților administrative locale, care erau compuse numai din unguri, precum și la propunerile funcționarilor, preot rom. cat. Perperk Ioan, preotul reformat Mihály Zoltán și învățătorul Szabau Andrei. În ziua de 13 aprilie 1946, indivizii de mai sus, în timp ce d-l prim-pretor al plasei Valea lui Mihai, Farkas Victor, s-a transportat la fața locului împreună cu coloniștii români pentru a-i pune în posesie în calitate de președinte al Comisiei agrare de plasă, au trecut la acte de amenințare și violență contra acestora, punându-i în situația de a nu se putea executa hotărârile legale. Toți au fost reținuți și cu actele dresate au fost înaintați Legiunii de Jandarmi Sălaj, iar ulterior la Curtea Marțială Cluj, unde o parte din ei au fost condamnați pentru rebeliune. Preotul rom. cat. Perpek Ioan, în cursul lunii mai 1946, cu ocazia slujbei sărbătorilor Sf. Paști, împreună cu mai mulți credincioși ai săi, care erau în biserică, după terminarea slujbei religioase a cântat imnul național maghiar; i s-au dresat acte care au fost înaintate Curții Marțiale Cluj.

Pe raza sectorului jandarmi Ulmeni [jud. Maramureș], farmacistul Urmesy cu soția sa și Demenfy Ștefan, din comuna Ulmeni, au dărâmat toate monumentele istorice aflate în această comună, iar din comuna Someș Uileac au fost dărâmate de către Ghenesy, fost primar sub dominația maghiară. Kontz Nicolae și Barta Albert a terorizat populația evreiască.

Tot din comuna Ulmeni, locuitorul Dulf Vasile, în ziua de 3 martie 1946, a îndemnat pe soldatul Bila Anton de la Compania a 10-a poduri ca să arunce o grenadă în școala primară de stat din Ulmeni, unde era adunată numai populație maghiară. În raza sectorului Ulmeni, capii acestor acțiuni șovine sunt Bodor Coloman, moșier din Ulmeni, și Peterfy Alexandru.

*

Învățătoarea maghiară Márton Ana din comuna Ciumești [jud. Satu-Mare] a fost identificată manifestându-se șovin și rasial împotriva elementului român și la percheziția domiciliară ce i s-a făcut în luna decembrie 1946, în domiciliul său s-au găsit un număr de 20 bucăți cărți diferite ungurești cu caracter de propagandă iredentistă și revizionistă maghiară (nota informativă nr. 87 din 10 ianuarie 1947).

În ziua de 1 ianuarie 1947, preotul rom. cat. Novák Colomon și învățătorul Bakul Iosif din comuna Crasna, după terminarea slujbei religioase au cântat imnul național maghiar în biserica rom.cat. (nota informativă nr. 197).

Cu ocazia recensământului populației etnice șvabă, agenții maghiari au răspândit zvonul că se face în scop de a stabili numărul populației maghiare în Ardealul de Nord, astfel în majoritate fiind, Ardealul va reveni Ungariei (nota informativă nr. 973 din 10 martie 1947).

În ziua de 15 martie 1947, individul Vincze Grigore din comuna Crasna, cu ocazia aniversării zilei revoluției din 1848 de către etnicii maghiari, a arborat în fața casei sale drapelul maghiar, afirmând că este autorizat a-l arbora (nota informativă nr. 1169 din 18 martie 1947).

În ziua de 10 martie 1947, de către autori necunoscuți, în comuna Zauani – plasa Nușfalău – s-a răspândit un manifest îndoliat din cuprinsul căruia rezulta ofensa națiunii române, cehoslovace și Poloniei (nota informativă nr. 1191 din 21 martie 1947).

Șvabul Heinrek Ioan din comuna Ciumești, plasa Carei, într-o ceartă cu evreul Goldberger Izidor, din Ciumești, a spus în public faptul că Hitler trebuia să facă cuptoarele mai mari, să ardă toți evreii (nota informativă nr. 1895 din 12 iunie 1947).

Influențați de propaganda șovină maghiară de către agenți din Ungaria, în biserica comunei Șilindru din plasa Valea lui Mihai [jud. Bihor] se face slujbă în limba maghiară și propagandă în sensul că Ardealul va fi din nou reintegrat Ungariei (nota informativă nr. 2913 din 9 iunie 1947).

Populația comunei Boghiș, în frunte cu locuitorii Bodola Ludovic senior și Szabó Sigismund, au făcut liste cu persoanele din această comună care nu doresc să aibă notar român în această comună; au umblat cu aceste liste în timpul nopții pentru a fi semnate de cei în asentimentul lor. Populația acestei comune, de origine etnică maghiară fiind, a refuzat în două rânduri de a primi în comună notar de origine etnică română, în anul 1945 și în anul 1946, din care cauză acest notariat a fost desființat în anul 1946 (nota informativă nr. 2199).

Supușii maghiari aflați în județ fac propagandă în rândul populației maghiare, îndemnând tinerii maghiari să treacă în număr cât mai mare în Ungaria, întrucât Ungaria cu ajutorul Marilor Puteri va ocupa din nou Ardealul (nota informativă nr. 3785).

Cu ocazia sărbătorii zilei Eroilor din 22 mai 1947, în comuna Jibou, la biserica gr. cat. s-a oficiat serviciul divin, cu care ocazie cântărețul bisericii, anume Druță Victor din această localitate, a cântat cântarea bisericească „Ochiul inimii mele se ridică către tine, nu trece cu vederea închinarea mea, fii mie scut ajutător în ceasul erei noastre și ajută-ne pentru mântuirea neamului creștinesc”. După terminarea serviciului religios, părintele Costin Nicolae a atras atenția credincioșilor de a merge în ordine și disciplină la cimitir, deoarece sunt în comună străini care îi pândesc și să dea dovadă de disciplină. În cimitirul Eroilor a cuvântat părintele dr. Baliban Virgil, protopopul Clujului, care în cuvântarea sa a arătat însemnătatea zilei din punct de vedere creștinesc și național, citând câteva fraze din poezia lui Octavian Goga, *La noi sunt codri verzi de brad*, și în continuare arătând suferințele neamului românesc, enumerând martirii neamului românesc, printre care: Tudor Vladimirescu, Horia, Cloșca și Crișan și Bărnauțiu. Protopopul Nicolae Costin nu a luat parte la serbare ci, după terminarea Te-Deumului, din biserică a plecat acasă, evidențiind prin acest gest disprețuirea regimului democrat de azi (nota informativă nr. 2572).

La percheziția domiciliară efectuată locuitorului Senderedi S. din comuna Urziceni [jud. Satu-Mare], satul Urziceni-Pădure, s-a găsit printre altele un plic care conținea două scrisori trimise în mod clandestin peste frontieră de către individul Turdeanu Gheorghe, cetățean român, originar din comuna Urziceni-Pădure, trecut clandestin și stabilit în Ungaria; aceste scrisori au un text din care se

desprinde clar faptul că trecerile peste frontieră frauduloase, cum și transmiterea scrisorilor peste frontieră, le înlesnește o organizație care însumează însăși organele de pază ale frontierei maghiare, subvenționați de persoanele interesate atât din România, cât și din Ungaria. Din conținutul celor 2 scrisori traduse în românește se constată manifestarea șovină și rasială și propaganda ce speculează nemulțumiri de ordin economic, politic, revizionism și care discreditează statul român față de cel maghiar, făcută de persoanele trecute fraudulos în Ungaria (nota informativă nr. 3151).

Comportarea abuzivă a notarului Mirgheș Ioan din comuna Zăuan [jud. Sălaj] a culminat prin faptul că într-una din zile, când tânărul Soós Ioan din comuna Zăuan s-a prezentat la notariat solicitând un bon de măcinat, acesta în loc să elibereze bonul solicitat l-a înjurat și l-a alungat. Pentru acest fapt, org. U.P.M. din comună a intervenit ca acest notar abuziv să fie mutat, iar în locul său să transfere în acel loc numitul Bodola Ludovic, notar în comuna Boghiș, care este de origine etnică maghiară (nota informativă nr. 3250 din 25 ianuarie 1947).

În rândurile populației din comunele Acâș, Mihăieni, Teghea și Unimăt, de origine etnică maghiară, circulă zvonul că Ungaria a fost ocupată de trupele Sovietice. Pentru a nu provoca nemulțumiri, acea ocupație U.R.S.S. ar fi promis Ungariei trei județe din România. Zvonul a provocat vie satisfacție în rândul populației maghiare (nota informativă nr. 3137).

Preotul reformat Kis Francisc din comuna Cheșereu [jud. Bihor], plasa Valea lui Mihai, la data de 20 iunie 1947, cu ocazia serviciului religios efectuat în biserica din localitate, a ținut o cuvântare credincioșilor prin care le cere să fie strâns uniți, să nu uite niciodată că sunt unguri și numai astfel vor putea trăi sub dominația românească, deoarece autoritățile românești vor scoate dintre ei funcționarii maghiari, care totdeauna au fost de partea lor și le-au apărat interesele. A confirmat că el nu va pleca dintre ei până când nu va fi trecut peste frontieră (nota informativă nr. 3789).

La data de 29/30 iunie 1947, la balul ce a avut loc în comuna Tășnad, individul Nagy Francisc din comuna Rariceni, județul Ciuc, angajat servitor la dl. controlor financiar Mihalca din Tășnad, a cântat cântecul șovinist maghiar *Huszzonegy, huszonkettő, huszonhárom, reszketnek az Oláh Temesváron* (= Douăzeci și unu, douăzeci și doi, douăzeci și trei, tremurau valahii în Timișoara); (nota informativă nr. 3777).

Preotul reformat Orosz Ernest din comuna Berea, recunoscut membru activ al organizației șovinite și iredentiste maghiare, în cursul anului 1946 a avut un carnet de trecere peste frontieră la muncile agricole și care carnet din cauza activității sale a fost retras, având în vedere faptul că nu este gospodar. În prezent, susnumitul preot tatonează pe la toate autoritățile pentru a obține din nou acest carnet (nota informativă nr. 3397).

În ziua de 28 iunie 1947, în comuna Camin, plasa Carei, a sosit un grup de 26 copii moldoveni pentru a fi repartizați pentru întreținere locuitorilor din comună. Populația comunei a refuzat categoric primirea lor, motivând că acum este sezonul lucrului, că nu au de mâncare pentru ei, că nu are cine îi îngriji, că s-au făcut colectări și nici ei nu au cereale de ajuns, manifestând astfel ura lor de rasă. Plasarea acestora s-a făcut cu foarte mare greutate, cu ajutorul organizațiilor politice locale (nota informativă nr. 3795).

Tinerele șvaboaiice maghiarizate Preg Catalina, Soltesz Maria din comuna Ciumești, plasa Carei, trecute în Ungaria prin punctul de frontieră Curtici-Arad, cu scopul de a pleca în America, în cursul lunii aprilie 1947, au fost oprite în Ungaria

câteva zile de către autoritățile polițienești maghiare și care ar fi cerut apoi relații organizației U.P.M. din Carei asupra orientării politice al acestora. Verificându-se informația, s-a constatat că într-adevăr Org. U.P.M. a comunicat aceste relații cu aviz favorabil autorităților maghiare de siguranță (nota informativă nr. 3392).

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, fond 131, dos. 46/1947, f. 1-13)

169

NOTĂ INFORMATIVĂ

Demisia din guvern a profesorului Lucrețiu Pătrășcanu[1] este viu și cu mult interes comentată de aproape toate cercurile intelectuale românești din orașul și județul Turda, în special în cercurile reacționare, rămășițe ale fostului Partid Național-Țărănist și militari înlăturați din cadrele active ale armatei.

Se discută că profesorul Lucrețiu Pătrășcanu, care era unul dintre cei mai inteligenți și capabili fruntași ai conducerii P.C.R. și în același timp și cel mai capabil membru în guvern, a fost înlăturat din guvern pentru motivele că nu s-a supus tuturor presiunilor exercitate în contra sa de ceilalți colegi ai săi din guvern și chiar din conducerea centrală a P.C.R., pentru a purifica cu desăvârșire magistratura nu numai de elementele contrare regimului actual, dar chiar și de acele elemente care, capabile fiind, s-au acomodat situației actuale și au lucrat cinstit, spre a face astfel loc și a se putea încadra elemente incapabile și nu destul de bine pregătite, pentru ca magistratura să-și poată îndeplini cu succes misiunea încredințată.

Se mai accentuează că Pătrășcanu, vechiul doctrinar comunist, a fost om cu vederi largi, dând să înțeleagă colegilor săi în toate ocaziunile că o politică de apropiere a celorlalte fracțiuni politice din țară ar putea duce la o mai considerabilă întărire a cadrelor P.C.R. cu elemente capabile și inițiate în acțiuni politice, iar nu ca în prezent, că Partidul Comunist a adunat în sânul său toate ciurucurile și toți legionarii notorii cărora li s-au încredințat posturi de conducere în toate organizațiile de conducere și de mase.

Totodată, se mai susține în aceste cercuri că Pătrășcanu, pe lângă că era un mare comunist, era în același timp și un bun patriot, adică era considerat ca un bun comunist, dar român, dovadă a dat prin toate actele sale din timpul cât a făcut parte din guvern și că declarațiile pe care le-a făcut în Ardeal, la Sighet, Satu Mare și Arad, prin care a clarificat legile întocmite cu privire la reglementarea cetățeniei române a locuitorilor din Transilvania și a bunurilor trecute în administrarea statului, ocazie cu care s-a dat loc la vii comentarii printre conducătorii și majoritatea populației maghiare din acest teritoriu, care se simțea lezată în anumite drepturi ale ei prin legiurile făcute, fapt pentru care Uniunea Populară Maghiară a și făcut intervenții pentru înlăturarea lui Pătrășcanu din guvern.

Aceste cercuri cred că înlăturarea din guvern a prof. Pătrășcanu ar fi în legătură strânsă și cu aceste intervenții repetate ale conducătorilor Uniunii Populare Maghiare din România și presiunii exercitate de guvernul maghiar din Budapesta, care cu ocazia încheierii Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală[2] ar fi pus ca condiție și acest caz, motive pentru care profesorul Pătrășcanu nu a fost înlăturat numai din guvern, dar chiar și de la conducerea Partidului Muncitoresc Român, unde nu a mai fost ales cu ocazia recentului

congres de unificare a partidelor muncitorești, deși înainte făcea parte din Comitetul Central al P.C.R.[3].

Cercurile menționate speră că în sânul noului partid muncitoresc, omogenitatea de vederi și colaborarea strânsă nu ar exista și că în rândurile comuniștilor și socialiștilor democrați, frunțași de bază, persistă nemulțumiri acute, care urmează să explodeze la timpul oportun.

Informator: Szabó Iuliu

Turda, la 26 februarie 1948

(*Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Turda, dos. 500/1947, f.80*)

[1] În fapt, este vorba de îndepărtarea lui Pătrășcanu din funcția de ministru al Justiției. În locul lui a fost numit Avram Bunaciu.

[2] Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu Ungaria a fost semnat la 24 ianuarie 1948.

[3] Motivele înlăturării lui Lucrețiu Pătrășcanu au fost mult mai complexe, până în 1968 nevorbindu-se mai nimic asupra cazului său, ceea ce a generat o mitologie demnă de cercetat. Nici ancheta ordonată de N. Ceaușescu și reabilitarea lui Pătrășcanu nu a adus prea multe lămuriri, însă lucrările și documentele publicate în ultimul deceniu oferă tot mai multe elemente explicative ale scoaterii lui din viața politică și suprimarea fizică. În esență, Pătrășcanu a reușit să intre în conflict cu cele două grupări ale P.C.R. (Gh. Gheorghiu-Dej pe de o parte, Ana Pauker și Vasile Luca pe de alta), manifestându-se ca orgolios și sfidător, încercând chiar să preia funcția de prim-ministru, apropiat de cercurile intelectuale de stânga, cu discursuri naționaliste rostite în numele guvernului etc. De aceea, Pătrășcanu va fi urmărit de Serviciile Secrete de Informații încă din 1946, pentru ca la 28 aprilie 1948 (două zile după elaborarea documentului de mai sus) să fie arestat, supus unor aspre și îndelungate interogatorii, pentru ca finalmente, în 1954, să fie executat la ordinul propriilor tovarăși de idealuri. Asupra cazului Pătrășcanu, vezi: *Principiul Bumerangului. Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu*, coord. Mihai Giugariu, București, Edit. Vremea, 1996; Anton Rațiu, *Cumplita odisee a grupului Lucrețiu Pătrășcanu. Adevăruri dureroase*, 2 vol., București, Edit. Gestuinea, 1996; Gh. Onișoru, *Reflecții pe marginea cazului Pătrășcanu*, în „Xenopoliana”, VII, 1999, nr. 1-2, p.92-103; Lavinia Betea, *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*, București, Edit. Humanitas, 2001.

170

Partidul Muncitoresc Român
Org. Jud. Cluj. Secția Cadre

Cluj, la 28 aprilie 1948
Evidențiat în mod deosebit

TABEL

cu caracterizarea prof. universitari de la Univ. „Bolyai” Cluj

Gaál Gavril (Sociologie): Prof. titular, suplinitor la catedra de filozofie. Membru în Senatul Universitar. Directorul Institutului Științelor Sociale. Vechimea inv. sup. 3 ani. Predă sociologie, filozofie și istoria filosofiei. În anul precedent a publicat 3 cursuri valoroase din punct de vedere al introducerii metodei marxist-leniniste în tratarea disciplinelor respective. A inițiat și realizarea Institutului Științelor Sociale, menit să devină Centrul de îndrumare ideologică a Universității. În prezent lucrează la organizarea revistei științifice „Tudomány és haladás” [Știință și progres], care va fi prima publicație de acest

gen în limba maghiară. A participat la organizarea cercului marxist și a ciclului de conferințe al Universității libere. În afară de Universitate, depune o vastă și multiplă activitate ca redactor șef al revistei „Utunk”, „Művelődés és a Tudomány Kérdései”. E vicepreședinte al Societății Scriitorilor din România, membru C.C. U.P.M., Editura „Józsa Béla Ateneu”. Adânc cunoscător al marxism-leninismului, se bucură de autoritate unanim recunoscută, fiind un promotor foarte activ al pătrunderii ideologiei marxist-leniniste în învățământul superior maghiar. Având activități multiple, nu poate să consacre destul timp contactului permanent și cotidian cu studenții, ceea ce îl împiedică într-o oarecare măsură în activitatea pedagogică. Membru al P.M.R., absolut cinstit și devotat partidului.

Kiss Géza (Drept roman): Prof. tit. Suplinește catedra de drept civil și filosofia dreptului. A ajuns la limită de vârstă, scos la pensie, reținut în activitate. Jurist eminent, cu vastă activitate științifică în domeniul dreptului roman și civil. Se bucură de autoritate bine fondată în țară și în străinătate. Deși înaintat în vârstă, în cursul ultimilor ani a reușit să facă în cursurile predate o cotitură serioasă, aplicând în disciplinele științifice metoda marxistă. A publicat în ultimii ani lucrări importante din punct de vedere didactic în domeniul de drept roman și civil. Este unul dintre autorii unui studiu despre noua constituție R.P.R. Predă în mod benevol la Universitatea Muncitorească. Este membru al P.M.R.

Kohn Hillel (Politica economică și socială): Prof. tit. Director al Universității Muncitorești. S-a distins prin buna organizare a Institutului său, care a publicat un studiu colectiv despre *Productivitatea muncii în Atelierele C.F.R. Cluj*, unanim apreciat în presă. Predă în spirit marxist, a scos 3 cursuri în acest an. Colaborează la studiul despre Constituția R.P.R. În afară de Universitate, depune o activitate publicistică și în mișcarea Democratică Evreiască. Membru de partid.

Csőgör Ludovic (Medicină): Rectorul Universității. Prof. tit. la Stomatologie de la Fac. Med. Tg. Mureș. S-a distins în munca de organizare a Universității. Își exercită atribuțiile de rector cu autoritate și cu tact, reușind să asigure buna funcționare a facultăților și introducerea spiritului democrat. În urma activității sale, Universitatea a câștigat multe elemente valoroase din punct de vedere științific. Este membru al P.M.R., fost în Com. Jud. P.C.R.

Demeter Ioan (Drept): Decanul Facultății de drept și economie politică. Prof. tit. la „Drept constituțional și administrativ”. Predă în spirit marxist-leninist, editând și cursuri în acest spirit. Are studii despre problema națională, constituțiile democrațiilor populare, colaborator la Comentariul despre Constituția R.P.R. Mai are și activitate publicistică la reviste și cotidiane. În trecut a participat la editarea ziarului „Falvak Népe”.

Vascan Teofil (Fizică): Prof. tit. Element tânăr, foarte bine pregătit, dar lipsit de claritate. Are publicații științifice în țară și străinătate. În afară de Universitate, are conferințe de specialitate și ideologice în București și alte orașe. În viața universitară nu are întotdeauna atitudine justă, înclinând spre intrigi. Membru al P.M.R.

Zörgő Beniamin (Psihologie): Șef de lucrări. Conduce cu mare trageră de inimă Institutul, activând studenții. Element tânăr, în plină formație științifică și ideologică. Are mari perspective în domeniul profesional. Membru de partid, devotat, cinstit.

Borbély Samoil (Matematici): Prof. tit. Foarte bine pregătit și cunoscut în cercurile de specialitate. În ultima vreme nu prea s-a manifestat cu lucrări științifice. Activitatea pedagogică la Universitate – unanim recunoscută.

Imreh Ludovic (Chimie): Prof. tit. Este unul dintre profesorii cei mai talentați ai facultății. Bogată activitate literară, științifică. În acest an a scos un manual de chimie valoros. Are idei conservatoare, nu se manifestă în viața publică și politică.

Facultatea de litere – „Bolyai”

Tettámánti Adalbert (Pedagogie): Prof. angajat cu contract, fiind cetățean străin. Element devotat, deși înaintat în vârstă. Depune toate eforturile pentru a preda materia în spirit progresist.

Szabó T. Attila (Filologie maghiară): Foarte bine pregătit, cu bogată activitate în cercetarea limbii populare. Rezervat din punct de vedere politic.

Jancsó Elemér (Literatura maghiară): Decanul fac. de litere. Cu o bogată activitate literară, însă fără multă originalitate. Cunoaște marxism-leninismul, dar nu reușește să-l aplice în predarea materiilor. Sârguincios, lipsit de inițiativă. Membru de partid. Devotat și cinstit.

Jacquier Henri (Limba franceză): Om foarte cult, confuz, democrat burghez[1].

Moltér Carol (Limba germană): Scriitor apreciat, membru în P.M.R., nu reușește să aplice marxism-leninismul în predarea disciplinei[2].

Szabédi Vasile (Estetică): Prof. suplinitor. Element nou în Universitate. Poet și scriitor cunoscut. Activitatea literară apreciabilă. Activ pe teren cultural și artistic[3].

Modi Mihai (Filologie clasică): Prof. bine pregătit. Bătrân.

Bíró Venczel (Istoria Ardealului): Prof. tit. Preot cat[olic]. Reacționar[4].

Jakó Sigismund (Istorie): Prof. tit. Specialist eminent. Își găsește cu greu drumul în aplicarea unei metode științifice mai apropiate de marxism-leninism. În ultimul timp arată progres[5].

Balanyi Gheorghe (Istorie universală): Preot cat. Reacționar. Lipsit de valoare științifică. Cetățean maghiar.

László Iuliu (Arheologie): Bine pregătit, bogată activitate de specialitate. Se ocupă de probleme artistice. Democrat convins, însă din punct de vedere ideologic, mai ales în activitatea extrauniversitară, este foarte confuz.

Entz Géza (Istoria artei): Prof. angajat cu contract. Cetățean străin, element slab, lipsit de valoare[6].

Gunda Adalbert (Etnografie): Prof. tit. Cetățean maghiar, element serios și bine intenționat.

Facultatea de drept și economie politică – „Bolyai”

Dr. Buza Ladislau (Drept internațional): Vechimea de 30 de ani în Universitate. Înainte de 1940 a fost prof. la Seghedin. După dictatul de la Viena vine la Cluj. A refuzat retragerea cu trupele inamice și a rămas la Cluj, fiind angajat cu contract. Este în relațiuni personale cu comuniști, se arată bun colaborator. Ideologicește în predarea materiei nu se dezvoltă și este considerat ca periculos.

Dr. Kislégi Nagy Dionisie (Economie): Are aceeași situație ca prof. Buza, dar e ceva mai aproape de regimul nostru. Avea o purtare mai loială și în trecut.

Dr. Raithy Teodor (Organizarea întreprinderii): A venit la Cluj după 1940, era omul regimului horthyst, dar după 1944 a refuzat și retragerea cu trupele inamice. De atunci colaborează cu conducătorii democrați din Universitate, dar în ultimul an s-a îndepărtat. Ideologicește nu se dezvoltă.

Dr. Sövényházi Francisc (Drept comercial): A venit din Seghedin după 1940, s-a refugiat, dar pe urmă s-a reîntors. Arată indiferență față de regim, e reacționar, dar fiind precaut nu se manifestă pe față.

Dr. Asztalos Alexandru (Drept financiar): Profesor tânăr, a fost juristconsultul Partidului Maghiar și Partidului Ardelean. Imediat după eliberare s-a încadrat în mișcarea democratică. În anii trecuți a fost printre opoziționiștii U.P.M. De un an este relativ disciplinat, lucrează mult, dar ideologiceste s-a dezvoltat puțin[7].

Dr. Bíró Ludovic (Procedură civilă): Profesor supleant. Judecător activ, membru de partid, disciplinat, se dezvoltă bine.

Dr. Szentkirály Samoilă (Contabilitate): Conferențiar de vreo 20 de ani. Înainte de 1940 a funcționat la Academia Comercială. Om în vârstă. Are slabe legături cu regimul democratic, în ultimul timp caută să se apropie.

Dr. Kelemen Adalbert (Limba română): Conferențiar, fost prof. secundar, numit la Universitate de 3 ani. În trecut a fost sub influența Bisericii rom. cat., dar acum s-a îndepărtat. Activează în partid.

Dr. Venetsek Iosif (Drept civil): Supleant, fost consilier la Curtea de Apel, pregătire bună, politicește nu se dezvoltă, s-a îndepărtat de la regim.

Dr. Szász Ștefan (Org. agriculturii): Angajat cu diurnă la catedră, bine pregătit, fost director la E.M.G.E. În anii trecuți a fost atacat de către U.P.M. Din anul trecut s-a apropiat de regim și lucrează pentru U.P.M.

Dr. Cseke Vilhelm (Matematică): Prof. sec., angajat cu diurnă la suplinirea catedrei de metoda statisticii și matematicii comerciale. Element tânăr, dezinteresat de viața politică.

Dr. Incze Andrei (Geografie economică): Adjunct la Institutul Geografiei Economice. Fost prof. secundar. Membru de partid, activ pe linie sindicală, dar confuz ideologic[8].

Dr. Incze Nicolae (Sociologie): Adjunct la catedră. Predă istoria sociologiei. Element tânăr, talentat, bun conferențiar. În trecut a fost aderentul așa-numitului al III-lea drum. Membru de partid, se dezvoltă în direcție sănătoasă.

Dr. Szigethi Zoltán (Politica comunicației): Mediocru științific, confuz, membru de partid.

Facultatea de științe naturale – „Bolyai”

Dr. Pick Gheorghe (Geometrie): Prof. agregat la catedra de geometrie, vechimea din 1945, prof. sec. la Gherla, înainte. Om bine pregătit, fără capacitate deosebită. Membru de partid.

Dr. Soós Ileana (Chimie anorganică): Conferențiară. Talent mediocru, inactivă din punct de vedere social și politic.

Dr. Török Zoltán (Geologie): Prof. tit., decanul facultății, numit prof. de 4 ani, fost prof. sec., mediocru, membru de partid, activ.

Dr. Tulogdy Ioan (Geografie): Fost prof. sec. Bună pregătire profesională, fără activitate literară. Înainte de eliberare nu s-a ocupat de politică, după 1945 s-a înscris în P.S.D., membru în P.M.R., inactiv.

Dr. Péterfi Ștefan (Fiziologie vegetală): Prof. tit. Fost membru în corpul profesoral Univ. „Babeș”, înainte de 1940, apolitic. Om talentat, dar fără mare activitate literară.

Dr. Borbély Samuil (Matematică): Prof. tit. înainte de 1940. Foarte talentat, fără mare activitate literară. În trecut a avut atitudine loială față de mișcarea muncitorească. Cetățean maghiar angajat cu contract. După afirmațiile sale e membru în P.C.M.

Dr. Imre Ludovic (Chimie): prof. tit. înainte de eliberare, afirmativ cel mai talentat din facultate, cu bogată activitate literară. Inactiv pe teren politic și social. Cetățean maghiar.

Dr. Varga Ladislau (Chimie organică): Prof. vechi, are renume mare, absolut indiferent față de viața publică. Cetățean maghiar.

Dricsik Ludovic (Biologie): Prof. vechi, dinainte de 1944, cunoscut savant, loial față de regim, arată oarecare interes pt. viața politică, membru în senatul universitar, cetățean maghiar.

Dr. Fényes Emeric (Fizică atomică): Prof. tit., cetățean maghiar, indiferent față de viața politică, element tânăr, destul de talentat.

Dr. Dezső Lorand (Astronomie): Prof. tit., cetățean maghiar, după afirmații este membru în P.C.M., aici nu depune nici o activitate politică. Destul de talentat, fără mare activitate literară.

Dr. Kohl Elisabeta (Botanică): Prof. tit. Indiferentă, prof. mai veche și pasionată în științele botanice.

Dr. Gáspár Iuliu (Matematici): Venit din Ungaria în anul trecut, unde a fost membru în P.S.D.; e angajat cu contract pe un an, conferențiar. Destul de talentat.

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R., Cluj, fond. 3, dos.475/1948, f.4-12).

[1] Henri Jacquier (1900-1980), absolvent al Universităților din Lyon și Paris, stabilit din 1923 în România (ca profesor de franceză la Liceul „M. Eminescu” din Satu Mare, 1923/24), devenind lector la Universitatea din Cluj (1924). Căsătorit încă din 17 noiembrie 1926 cu Aurelia Cucu-Botoșani, se stabilește definitiv în țară, între 1959-1968 fiind șeful catedrei de filologie romanică.

[2] Károly Molter (1890-1981) fusese redactor responsabil la revista „Zord Idő” din Târgu Mureș (1920-1921).

[3] László Szabédi (1907-1959), redactor la „Termés” (1942-1944), director al Editurii clujene „Józsa Béla Athenaeum” (1945) și, ulterior, la „Székely Nemzeti Múzeum” din Târgu Mureș. Asupra lui vezi Andor Horváth, *A világirodalom előadója – Szabédi László pályaképe* [László Szabédi profesor de literatură universală], în „Nyelv és irodalomtudományi Közlemények”, Cluj, XL, 1996, nr. 1, p.3-12.

[4] Vencel Bíró (1885-1962) era apreciat de organele de partid, în 1948, astfel: „Călugăr, cu o vastă știință de date neasimilate, o știință enciclopedică, dar învechită. Este blând și binevoitor cu toată lumea, nu prezintă rezistență sau opoziție. În cursul lunilor de vară și-a cerut demisionarea din învățământ. E impotent ca administrator și ca profesor. Universitatea nu va pierde nimic prin demisionarea lui” (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 3, dos. 475/1948, f.113).

[5] Zsigmond Jakó (n. 1916), istoric, absolvent al Universității din Budapesta, director al Arhivelor Muzeului Ardelean din Cluj (1941-1959), profesor la Universitatea „Bolyai” (1947-1957), respectiv „Babeș-Bolyai” (1957-1980). A desfășurat o activitate istoriografică remarcabilă, fiind ales membru de onoare al Academiei Române (1996) și al celei Maghiare. Asupra lui Jakó Zsigmond vezi András Kiss, *A történeti források vonzásában. A nyolcvanéves Jakó Zsigmond köszöntése* [Atracția surselor istorice. Aniversarea lui Zsigmond Jakó la 80 de ani], în „Korunk”, VII, 1996, nr. 8, p.101-112. Marelui istoric i s-a dedicat și un volum omagial, *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének 80-ik évfordulójára* [In memoriam Zsigmond Jakó la 80 de ani], Kolozsvár, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1996. Într-o caracterizare de partid din 1948 era apreciat astfel: „Bine pregătit, are o activitate științifică intensă, în ceea ce privește metodologia și cercetările istorice. Nu e marxist, până în prezent nici nu a colaborat în mod suficient. Are o metodă foarte bună, relații mulțumitoare cu studenții și o largă activitate științifică. Prezintă mari perspective de viitor, ca un bun specialist” (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 3, dos. 475/1948, f.114).

[6] Asupra lui vezi Zsigmond Jakó, *Entz Géza* [1913-1993], în „Erdélyi Múzeum”, LV, 1993, fasc. 1-2, p.1-6.

[7] Sándor Asztalos (n. 1908) era membru P.C.R. din 1945, iar în U.P.M. era apreciat că duce „o politică naționalistă de dreapta”. În urma verificărilor pe linie de partid din 1949-1950 a fost

exclus din P.C.R., împreună cu soția sa Agneta, fostă dactilografă la Prefectura Cluj (din iarna lui 1944) și activistă U.P.M. (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Județean P.C.R. Cluj*, dos. 43/1948, f.81, 271). [8] Andrei Incze (n. 1911) era membru P.C.R. din 1946, însă va fi exclus în 1950.

[aprilie 1948]

OBSERVAȚIUNI DIN UNGARIA

În ziua de 4 aprilie a fost organizată o serbare națională, cu ocazia restituirii steagurilor cucerite de Rusia în timpul războaielor. S-au restituit 203 steaguri, printre care și acela de la revoluția din 1848.

La această serbare a venit o delegație militară sovietică în frunte cu vreo patru generali. Steagurile au fost predate în piață, în cadrul unei mari serbări, la care au participat armata maghiară, muncitori, tineri și alte organizații. Mitingul a fost deschis de către președintele Partidului Social-Democrat, Szakasits. El a ținut o cuvântare, apoi președintele republicii, Tildy. La aceste discursuri a răspuns ambasadorul U.R.S.S. la Budapesta.

Este greșită din partea Partidului Comunist Maghiar o astfel de atitudine față de un așa eveniment mare în fața Uniunii Sovietice. Cum poate conducerea Partidului Comunist Maghiar ca așa serbare cu caracter istoric să fie condusă de social-democrați și cuvântul partidului să lipsească? În loc să profite P.C.M., ei ajută pe social-democrați. Ce are Partidul Social-Democrat cu Revoluția din 1848 și cu legăturile prietenești cu U.R.S.S. și Republica Maghiară, ei se uită când spre Moscova, când spre Londra. Aceștia sunt ajutați de partid. La miting ca și la defilare nu a fost nici un fel de însuflețire.

La Congresul Partidului Național-Țărănesc Maghiar a vorbit din partea Partidului Comunist tov. Farkas Mihai și apoi delegatul Partidului Social-Democrat, Mocășan [Marosán] Gheorghe, care a început discursul său cu următoarele cuvinte: „Aduc salutul din partea Partidului Social-Democrat, leagănul care a crescut pe toți conducătorii partidelor democratice din Ungaria. Suntem mândri de acest lucru”, apoi a început să le înșire numele la toți. În loc să i se răspundă la aceste demagogii, următorii vorbitori au arătat cum i-a educat Partidul Social-Democrat. Partidul Comunist este arătat ca un partid de care le e frică la mase de el.

În conducerea Partidului Național-Țărănesc sunt elemente chiabure care duc o politică țărănească, afirmând că și țărani pot să conducă țara, să-și creeze legături peste graniță. Aceste elemente nu numai că nu lucrează pentru alianța între muncitori și țărani, dar sunt ostili acestei politici. Reforma agrară a fost făcută pe anumite considerente. Sunt moșieri cărora li s-au lăsat câte 300 jugăre, la alți 200, cel mai puțin li s-au lăsat 100, exceptând pe cei care au plecat și au fost expropriați în întregime. Tot așa a fost și împărțit. Sunt nemulțumiri, iar la alții tendința de a deveni chiaburi, în special la cei cărora li s-a dat pământ mult.

În ziua de 6 aprilie au fost organizate întruniri în cinci comune mai mari, la care a vorbit și câte un delegat străin. La aceste întruniri, când s-a vorbit de alianța între muncitori și țărani, nu a fost mare însuflețire, iar în fruntea organizațiilor la sate, cât și în Comitetul Central, este un chiaburaș.

Față de Uniunea Sovietică este un curent ostil, acest lucru l-am constatat în comuna Balmazújváros, comuna natală a președintelui Partidului Național-Tărănesc. Când s-a vorbit de Uniunea Sovietică, atunci jos în masă au început unele murmuri. Eu am schimbat problema, mi s-a răspuns că în mase jos încă mai este această atmosferă. Nu întâmplător nu prea vezi nicăirea tabloului tov. Stalin.

În schimb, unii tovi cu care am vorbit sunt foarte mulțumiți și se laudă cu o specialitate mare de tot. Este o mulțumire de sine, iar partidul nu pune problema hotărât, probabil îi este frică să nu piardă popularitate. Partidul merge pe linia aceea de egalitarism cu toate organizațiile, în loc ca Partidul să se manifeste ca o forță conducătoare, se manifestă Partidul Social-Democrat.

V. Vaida

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R., Relații Externe, dos. 18/1948, f.7-8)

172

Poliția de Reședință Turda
Cabinet

Nr. 214 din 2 iunie 1948

Către Serviciul de Siguranță al județului Turda

Avem onoare a vă înainta mai jos în copie o notă informativă primită la acest oficiu de poliție, cu rugămintea să binevoiți a dispune verificarea și exploatarea ei.

Chestor Debău Ioan

Copie

NOTĂ INFORMATIVĂ

Cercurile reacționare-șoviniste maghiare din localitate și alte localități din Ardeal, infiltrate în sânul organizațiilor democratice, cu majorarea aderenților lor, continuă să-și mențină încă speranțele că actualele situații politice ale democrației de tip nou din România și alte țări, între care și Ungaria, se vor schimba în cel mai scurt timp sub presiunea declanșării unui nou război, de astă dată de către anglo-americani și statele de sub influența lor politică și economică în contra Rusiei Sovietice și țărilor din sud-estul Europei, teatrul de operațiuni urmând să fie pe teritoriul României și Ungariei.

Aceste cercuri ale căror elemente au pătruns și s-au infiltrat adânc în cadrele Uniunii Populare Maghiare, și chiar la conducerea acesteia, au și ținut legături cu cercurile similare din Ungaria, cu sediul la Budapesta, prin mijlocirea curierilor ce trec frontiera clandestin, legăturile perfectându-se prin Cluj și Oradea, unde sunt formațiuni puternice de acest soi. În fruntea acestor cercuri stau în prezent, ca și în trecut, conducătorii celor trei confesiuni: rom. cat., reformate și unitariene, cu toți slujitorii lor, care pe aceste chestiuni se înțeleg de minune.

După câte am putut afla, în Turda acțiunea este condusă de preotul reformat Bitay Pál, secundat îndeaproape de preoții Sipos Alexandru, rom. cat., Lőrinczy Dionisie,

unitarian, și Szabó Zoltán, reformat, toată acțiunea desfășurându-se sub masca nevinovată a religiei, cu omiterea contactului direct, spre a înșela vigilența observațiilor sau supravegherii, având la îndemână în acest scop enoriași laici devotați.

Colaboratori sinceri ai cercurilor menționate sunt toți fruntașii politici unguri, infiltrați în organizația U.P.M., în afară de câțiva, de altfel puțini la număr, ce sunt animați de sentimente și idei cu adevărat democratice.

Printre cei care susțin acțiunile, prin favorizarea trecerii clandestine a curierilor peste frontieră, se găsește și un anume Kiss Gyula, picher pensionar, de fel din comuna Hodod, în prezent domiciliat în Oradea Mare, strada nu am putut afla, care în zilele trecute, găsindu-se în anturajul unor intimi prieteni, s-a exprimat că este ferm informat din partea unui fiu al său ce se găsește în serviciul informativ al Siguranței Maghiare din Budapesta, că cercurile naționaliste maghiare din Ungaria și ca atare Budapesta (reacționare) lucrează intens la intensificarea legăturilor de colaborare cu cercurile de conducere militare-civile anglo-americane din zona de ocupație a acestora din Austria, în vederea înlăturării cât mai urgent a regimului comunist din Ungaria, prin declanșarea unui nou război din partea anglo-americanilor în contra U.R.S.S., ce se speră ca va duce la înfrângerea totală a sovieticilor și a celor care îi secondează.

În urma acestor mari evenimente, Transilvania va fi realipită în total la Patria Mamă, care va fi în viitor Imperiul Sf. Ștefan, ce de abia atunci se va putea traduce în realitate, România urmând să fie desființată ca stat în Bazinul Dunărean, ca consecință a politicii sale dușmănoase dusă împotriva puterilor Apusene și Americii.

Tot acest Kiss a afirmat că în aproape toate posturile de conducere principale ale aparatului de stat din Ungaria se găsesc rămase elemente credincioase naționaliste, care activează intens pentru încurajarea maselor populare maghiare de dincolo și dincoace de frontieră, în speranța învierii Ungariei Mari.

Unul dintre cei care au putut fi identificați că ar fi pătruns în confidențele lui Kiss este pensionarul C.F.R. Gh. Tulburescu din Oradea, strada și nr. nu s-a putut afla.

Informator: Szabó Iuliu

Turda, la 1 iunie 1948

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Turda, dos. 500/1947, f.157)

173

Protocol

Comisia Specială Mixtă nr. IV, instituită în baza Protocolului semnat la 25 noiembrie 1947 la București între guvernele român și maghiar și a procesului verbal al Comisiei Mixte Centrale semnat la Budapesta la 13 mai 1948, s-a întrunit la București și a ținut ședințe între 10-21 septembrie 1948, în următoarea compunere:

Delegația română: Iacob Alexandru – președinte; Joja Athanasie – membru; Jiacu Septimiu – membru; Gonda Nicolae – membru; Weiss Ioan – membru; Morfei Victor – membru.

Delegația maghiară: dr. Antos István – președinte; dr. Hernad István – membru; dr. Iklódy Dezső – membru; dr. Vitányi Béla – membru; dr. Torday Lajos – membru; dr. Solymár Magda – membru.

În această sesiune, Comisia a examinat problemele care în baza procesului verbal din 13 mai 1948 au fost date spre rezolvare în competența ei și, în urma discuțiilor purtate în spirit prietenesc, a încheiat în ziua de astăzi o Convenție pentru reglementarea problemelor de mai sus.

Prin încheierea acestei Convenții, Comisia consideră negocierile dintre cele două guverne în legătură cu problemele date spre rezolvare în competența ei ca fiind terminate și constată spre satisfacția ambelor părți că prin hotărârile luate în comun chestiunile de mai sus sunt definitiv reglementate, în afară de chestiunile care între timp, în urma dispozițiilor legale românești, au ieșit din competența Comisiei Speciale Mixte nr. IV. Președintele delegației ungare a înmănat președintelui delegației române un Aide-Mémoire cuprinzând punctul de vedere al guvernului ungăr referitor la aceste chestiuni, pe care președintele delegației române îl va transmite guvernului român.

Făcut la București în ziua de 21 septembrie 1948, în două exemplare originale, fiecare în limbile română și maghiară.

Președintele delegației române
Alex. Iacob

Președintele delegației ungare
Antos István

*

Convenție

Între guvernul Republicii Populare Române și guvernul Republicii Ungare priitoare la reglementarea chestiunilor în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I., cu exportul bunurilor mobiliare a cetățenilor ungari și cu schimbul de imobile între cetățenii ambelor state.

Guvernul Republicii Populare Române și guvernul Republicii Ungare, în convingerea reciprocă că este în interesul ambelor popoare să întărească cât mai mult legăturile prietenești între cele două democrații populare în spiritul relațiilor de bună vecinătate și colaborare, au hotărât să încheie o convenție priitoare la reglementarea chestiunilor în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I., cu exportul bunurilor mobiliare a cetățenilor ungari și cu schimbul de imobile între cetățenii ambelor state și au desemnat în acest scop împuterniciții lor: guvernul Republicii Populare Române pe domnul Alexandru Iacob, guvernul Republicii Ungare pe domnul István Antos, care, după schimbarea reciprocă a împuternicirilor lor, găsite în bună și cuvenită formă, au căzut de acord asupra celor ce urmează:

Capitolul I

Chestiuni în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I.

Art. I. Eliberarea de sub administrarea C.A.S.B.I.

1. Cererile care au fost înaintate organelor C.A.S.B.I. de cei interesați înainte de apariția Decretului Prezidial nr. 228/1948, pentru scoaterea bunurilor de sub controlul C.A.S.B.I., sunt considerate ca valabile din punct de vedere al dispozițiilor art. X din D.P. nr. 228/1948. Aceste cereri nu trebuie reînnoite.

2. Organele C.A.S.B.I. vor preda din oficiu toate cererile înregistrate și încă nerezolvate Comisiei de Lichidare C.A.S.B.I., care le va rezolva în fond.

3. Ministerul de Finanțe Ungar va înainta prin Legația Ungară din București o cerere comună Comisiei de Lichidare C.A.S.B.I., prin care va cere scoaterea

bunurilor celor interesați domiciliați în Ungaria de sub controlul C.A.S.B.I.; cererea se va înainta în termenul prevăzut de art. X din D.P. nr. 228/1948.

În cererea comună, Ministerul de Interne Ungar va certifica că persoanele interesate din cerere sunt cetățeni ungari sau persoane juridice ungare, precum și împrejurarea că la 12 septembrie 1944 nu au fost cetățeni germani sau italieni (participare germană sau italiană). În consecință, certificarea individuală a condițiilor de mai sus nu va fi necesară.

În ceea ce privește cei înscrși în cererea comună, guvernul ungar își asumă răspunderea completă în privința pretențiilor asupra bunurilor eliberate, care s-ar putea ridica în virtutea art. 26 din Tratatul de Pace cu România și art. 74 din Tratatul de Pace cu Italia.

Ministerul de Finanțe al Ungariei va anexa la cererea comună, în privința dreptului de proprietate al imobilelor, certificatele prevăzute de art. 2 pct. 2 al. A. din Legea nr. 333/1947, iar în privința bunurilor mobile inventarul întocmit de cei interesați. Alte certificate nu sunt necesare. Prin predarea cererii comune, se consideră că cei interesați au satisfăcut dispozițiile art. X din D.P. nr. 228/1948.

4. În cazul când din cererea comună a Ministerului de Finanțe ungar lipsește vreun certificat sau dată necesară, cu referire la vreun interesat, sau dacă cererea înaintată direct organelor C.A.S.B.I. sau Comisiei de Lichidare C.A.S.B.I. are anumite lipsuri, comisia de lichidare C.A.S.B.I. va fixa un termen de 90 de zile pentru completarea lipsurilor, arătând în mod amănunțit care sunt aceste lipsuri. Hotărârea referitoare la un interesat cuprins în cererea comună a Ministerului de Finanțe ungar se va trimite Legației Ungariei din București; în celelalte cazuri, hotărârea se trimite direct celui interesat. Termenul sus amintit se începe în ziua în care hotărârea a fost înmănată.

5. Mandatul Administratorului C.A.S.B.I., a bunurilor eliberate în condițiile de mai sus, încetează în momentul preluării bunurilor de către proprietari sau mandatarii lor. Actul preluării se va efectua în maxim 90 de zile de la data înmănării deciziei de eliberare de sub administrația C.A.S.B.I. În caz dacă preluarea nu se efectuează înăuntrul termenului de mai sus, administrarea C.A.S.B.I. încetează, autoritățile românești nefiind răspunzătoare pentru bunurile respective.

Art. 2. Modalitățile de restituire a bunurilor eliberate.

Restituirea bunurilor eliberate de sub administrația C.A.S.B.I. către proprietar sau mandatarul lui se va face la locul unde aceste bunuri se găsesc. În caz dacă aceste bunuri se găsesc la o distanță mai mare de 150 km de la locul luării în administrare de către C.A.S.B.I., la cererea proprietarului sau mandatarului său, detentorul este obligat să suporte cheltuielile de transportare la locul punerii sub administrația C.A.S.B.I. Predarea bunurilor eliberate de sub administrația C.A.S.B.I. se face în starea în care ele se găsesc. Statul român sau organele sale nu răspund pentru eventualele pagube sau lipsuri. Această dispoziție nu atinge răspunderea persoanelor particulare.

Art. 3. Restituirea valorii investițiilor făcute de către arendași.

În caz dacă contractul de arendare încheiat de organele C.A.S.B.I. asupra bunurilor luate în administrația C.A.S.B.I. se reziliază prin eliberarea de sub control C.A.S.B.I. înainte de împlinirea termenului de arendare, iar proprietarul nu dorește să mențină acest contract, arendașul poate să pretindă de la proprietar restituirea valorii investițiilor sale în cazul când în urma acestor investiții valoarea bunurilor a crescut față de valoarea din momentul luării în arendă.

Capitolul II

Exportul bunurilor mobiliare din România a cetățenilor ungari

Art. 4. Modul autorizării exportului

A. Exportul bunurilor care formează proprietatea cetățenilor ungari se autorizează numai de către Ministerul Comerțului în termen de 7 zile de la data înaintării cererilor conforme cu prevederile de mai jos. În caz dacă cererea nu este completată cu toate actele necesare, Ministerul Comerțului înapoiază aceasta pentru completarea petiționarului, indicând în rezoluția sa în mod precis actele care trebuie completate. Această rezoluție trebuie comunicată petiționarului în termen de 7 zile de la data înaintării cererii. Ministerul Comerțului va hotărî asupra cererii completate în termen de 7 zile de la data noii înaintări.

B. La cererile pentru autorizarea exportului trebuie anexate următoarele acte:

a) În caz de repatriere un inventar-tip întocmit de petiționar.

În caz dacă proprietarul nu se găsește pe teritoriul Republicii Populare Române și bunurile sale mobiliare au fost eliberate de sub administrarea C.A.S.B.I., este suficientă anexarea inventarului întocmit de către organele C.A.S.B.I. în baza Legii nr. 333/1947, art. 4 al. 1.

Dacă proprietarul nu se găsește pe teritoriul Republicii Populare Române, pentru acele bunuri care nu au fost sub administrarea C.A.S.B.I. trebuie anexat inventarul întocmit de mandatarul proprietarului și vizat de autoritățile locale în baza dovezilor corespunzătoare pentru dovedirea dreptului de proprietate. Autoritatea locală nu poate refuza această viză în caz dacă detentorul bunurilor și doi martori cetățeni români cu domiciliul permanent în România mărturisesc în fața autorităților locale, cunoscând răspunderea lor penală, că bunurile mobiliare care urmează a fi exportate sunt proprietatea cetățeanului ungar petiționar.

b) În caz dacă proprietarul se găsește pe teritoriul Republicii Populare Române, concomitent cu înaintarea cererii trebuie prezentat și pașaportul sau certificatul de repatriere ungar prevăzut cu viza de ieșire a Ministerului de Interne român. Ministerul de Interne român va lua măsurile necesare ca această viză de ieșire să fie acordată în cel mai scurt timp posibil, în cadrul normelor existente.

Dacă proprietarul nu se găsește pe teritoriul Republicii Populare Române, trebuie să se dovedească că are domiciliul stabil în Ungaria. Alte dovezi decât cele enumerate în prezentul punct B nu sunt necesare.

C. Autorizațiile de export sunt valabile 90 zile.

Art. 5. Stabilirea bunurilor exportabile

a) Părțile contractante vor stabili bunurile mobile ce vor putea fi exportate.

b) În caz dacă dintre aceia care trăiesc în gospodărie comună, una sau mai multe persoane au părăsit deja teritoriul Republicii Populare Române, membrul de familie rămas poate să ia cu sine bunurile lăsate, pe baza condițiilor stabilite pentru repatrianți.

c) Repatrianții sau repatriații unguri vor fi autorizați, pe bază de cereri individuale, să exporte uneltele respectiv instrumentele absolut necesare pentru exercitarea unei meserii sau profesii legate de o calificare profesională. Petiționarul trebuie să dovedească că și-a exercitat meseria sau profesia lui la oricare dată dintre anii 1940-1945. La acei petiționari care în această perioadă au fost împiedicați să-și exercite meseria sau profesia din cauza atitudinii politice antifasciste sau a discriminării rasiale, este suficient să se dovedească exercitarea meseriei înainte de anul 1940. În afară de aceasta, petiționarul trebuie să dovedească și faptul că posedă și în momentul de față calificarea necesară pentru

exercitarea profesiei sau meseriei. Această dovadă trebuie eliberată de către autoritatea competentă la domiciliul actual al petiționarului, și anume, în România de autoritățile tutelare competente, iar în Ungaria de către organizațiile sindicale sau de autoritățile industrial-administrative de gradul I.

Art. 6. Administrarea contravalorii bunurilor mobiliare valorificate în România.

Bunurile mobiliare care nu se pot exporta în baza art. 5, sau care nu vor fi exportate din oricare alt motiv, se pot valorifica în mod liber, în cadrul dispozițiilor legale în vigoare, în Republica Populară Română.

Suma provenită din valorificare se va putea depune la Banca Națională a României pe un cont colector blocat pe numele Legației Republicii Ungare din București, care se va deschide în acest scop. Totalul sumelor depuse pe acest cont blocat nu poate să întrecă lei 20.000.000 (douăzeci milioane).

Vor fi deblocate din acest cont pe bază de dispoziție de plată a Legației Republicii Ungare numai sumele necesare pentru acoperirea cheltuielilor în legătură cu colectarea și transportul bunurilor exportabile, pentru acoperirea taxelor în legătură cu exportul, precum și pentru acoperirea cheltuielilor delegaților oficiali unguri însărcinați cu colectarea și exportul bunurilor.

Art. 7. Mandatări.

Repatrianții sau repatriații unguri vor putea însărcina mandatar pentru aranjarea chestiunilor lor în legătură cu exportul bunurilor lor mobiliare. Mandatar pot fi cetățenii români, cetățenii unguri domiciliați în România, funcționarii misiunilor diplomatice și consulare ungare din România, precum și delegații temporari ai statului ungar, trimiși în acest scop. Pentru formalitățile necesare împuternicirii sunt valabile normele de drept în vigoare la locul eliberării actelor.

Art. 8. Reduceri de taxe.

Taxele aferente autorizațiilor de export pentru bunurile mobiliare ale cetățenilor unguri care se repatriază sau sunt repatriați vor fi următoarele: lei 5000 de autorizație individuală cu mobilier; lei 2500 de autorizație individuală, fără mobilier; lei 1000 de autorizație în grupuri de minimum 20 persoane cu sau fără mobilier. Pentru muncitori, funcționari publici și particulari taxa autorizației de export va fi în toate cazurile de lei 300. În afara taxelor de mai sus nu se vor mai percepe alte taxe.

Art. 9. Reduceri de transport.

a) Repatrianții și repatriații unguri se vor bucura de o reducere de 50% la tariful de mărfuri pentru bunurile pe care le transportă în Ungaria pe C.F.R.

b) Repatrianții unguri se bucură de o reducere de 50% la tariful de persoane pe C.F.R.

c) Direcția Generală C.F.R. va pune la dispoziția stațiilor sale vagoanele necesare, ori de câte ori va fi nevoie pentru transportul bunurilor mobiliare ale repatriaților sau repatrianților unguri.

Capitolul III

Dispoziții mixte

Art. 10. Restituirea bunurilor mobile.

a) Autoritățile românești vor lua toate măsurile necesare ca persoanele fizice românești să predea proprietarilor persoane fizice ungare sau mandatarilor lor acele bunuri mobiliare ce le dețin în baza deciziei vreunei autorități românești. Restituirea se va efectua în modul prevăzut de dispozițiile art. 2.

b) Proprietarii, persoane fizice ungare sau mandatarii lor, pentru a ajunge în posesia bunurilor lor mobiliare ce se află la persoane fizice de pe teritoriul

Republicii Populare Române, fără decizia vreunei autorități românești, în caz de refuz de predare a bunurilor mobile vor întrebuința calea judecătorească. Aceste procese vor fi judecate cu precădere.

Art. 11. Reduceri de taxe și impozite

Părțile contractante au căzut de acord ca la schimbul imobilelor cetățenilor români situate în Ungaria cu imobile ale cetățenilor unguri situate în România, taxele și impozitele aferente se vor reduce la jumătate și se vor percepe de ambele state în conformitate cu legislația internă a fiecărui stat.

Art. 12. Dispoziții finale.

Prezenta convenție intră în vigoare în ziua semnării și rămâne valabilă timp de 2 ani, socotiți de la această dată.

Drept care împuterniciții au semnat prezenta Convenție.

Făcut la București în ziua de 21 septembrie 1948 în două exemplare originale, fiecare în limbile română și ungară.

*

Protocol Adițional Confidențial

Împuterniciții Republicii Populare Române și Republicii Ungare, concomitent cu semnarea convenției privitoare la reglementarea chestiunilor în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I., cu exportul bunurilor mobiliare ale cetățenilor unguri și cu schimbul de imobile între cetățenii ambelor state, au căzut de acord asupra următoarelor:

I.

Inventarul-tip cuprins în Decizia nr. 188 se completează pentru repatrianții și repatriații unguri cu inventarul anexat sub A.

Funcționarii publici ungari rechemăți de pe teritoriul României în virtutea Convenției de Armistițiu ungar pct. 2, iscălit la Moscova la 20 ianuarie 1945, vor fi autorizați să exporte în afară de cele cuprinse în inventarul completat de mai sus și în total maximum 100 plane și 800 mașini de cusut și biciclete.

II.1

a) Guvernul ungar renunță la restituirea bunurilor imobiliare proprietatea statului ungar, precum și ale persoanelor fizice și juridice ungare care în momentul de față sunt folosite de către statul român sau autoritățile sale, de către partidele politice democratice și organizațiile sociale democratice. Alte rechiziții în viitor nu se vor face.

b) Guvernul ungar declară că nu pretinde restituirea bunurilor mobiliare proprietatea persoanelor juridice ungare care se găsesc în România.

Această declarație nu atinge transportul în Ungaria a acelor bunuri mobiliare la care se referă dispozițiile altor Convenții.

II.2

a) Guvernul român renunță la restituirea acelor bunuri mobiliare pe care guvernul ungar, organele sale sau instituții ungare au transportat între anii 1940-1944 de pe teritoriul Ardealului de Nord și au ajuns sau vor ajunge pe teritoriul Ungariei.

b) Guvernul român declară că nu pretinde restituirea acelor bunuri mobiliare pe care în anul 1944 le-au transportat de pe teritoriul Ardealului de Nord autorități sau organe nemaghiare, dar au ajuns pe teritoriul Ungariei.

II.3

Toate înțelegerile de mai sus trebuie interpretate în sensul că în urma acestora nici persoanele fizice sau juridice respective nu pot să valideze drepturile lor privitoare la bunurile mobiliare de mai sus.

Cele două guverne își transmit în mod reciproc toate drepturile privitoare la bunurile arătate la punctul 1 și 2.

Chestiunea despăgubirii persoanelor fizice și juridice proprii va fi reglementată de ambele guverne în competența lor.

*

REFERAT

Comisia specială mixtă româno-ungară no. 4 a avut de rezolvat trei probleme: 1) cele în legătură cu administrarea bunurilor maghiare de către C.A.S.B.I.; 2) restituirea reciprocă a bunurilor românești din Ungaria și a bunurilor ungurești din R.P.R. și 3) reduceri de taxe pentru schimbul de imobile între cetățenii ambelor state.

Convenția încheiată a rezolvat aceste chestiuni în felul următor:

1. Eliberarea bunurilor maghiare de sub controlul C.A.S.B.I. se va face și de acum înainte în conformitate cu legea 333/1947 și 228/1948 (legea pentru lichidarea C.A.S.B.I.-ului). Singura formă nouă este aceea că guvernul ungar va face tabele centralizatoare de cereri individuale pe care le va înainta în comun. La acest punct, delegația ungară a recunoscut că statul român și organele sale (deci inclusiv custodele) nu răspund pentru eventualele lipsuri și pagube.
2. În ceea ce privește exportul bunurilor mobiliare ungare, cantitatea este cea prevăzută în decizia no. 188 a fostei Comisii de Redresare, completat cu un supliment întocmit în aprilie de Controlul Economic și acum aprobat din nou de Ministerul Comerțului. Bunurile care nu sunt autorizate la export se vor valorifica în țară, iar suma realizată va fi depusă pe un cont blocat la B.N.R., din care nu se vor debloca decât sumele necesare pentru acoperirea cheltuielilor de transport și taxe. Plafonul acestui cont este de 20 milioane lei. Tot acest capitol prevede că repatrianții și repatriații unguri se vor bucura de o reducere de 50% din tariful de călători și mărfuri pe C.F.R.
3. S-a acordat în mod reciproc o reducere de 50% din impozitele și taxele aferente schimbului de imobile dintre cetățenii ambelor state. Convenția intră în vigoare în ziua semnării și rămâne valabilă timp de doi ani.

În protocolul adițional confidențial, guvernul ungar a renunțat la toate bunurile mobiliare maghiare care se găsesc în posesia statului, partidului sau organizațiilor de masă, precum și la toate bunurile mobiliare care au aparținut persoanelor juridice maghiare.

Guvernul român a renunțat la restituirea acelor bunuri mobiliare pe care guvernul ungar sau organele sale le-au luat din Ardealul de Nord între anii 1940-44, și care au ajuns sau vor ajunge în Ungaria, precum și la acele bunuri pe care le-au luat germanii și care au ajuns în Ungaria.

Prin metoda de lucru folosită la această comisie, discuția în fond a problemelor s-a făcut între patru ochi de către tov. ministru Jakab cu tov. Antos, șeful delegației ungare. Delegații Ministerului de Externe au făcut greșeala că au acceptat această

metodă de lucru. La cele două ședințe interne pe care le-a avut delegația română, s-au discutat problemele și în special delegații Ministerului de Externe au arătat toate aspectele acestora. Au arătat că renunțarea la bunurile evreiești înseamnă că ne facem debitori față de cetățenii români evrei păgubiți. La acestea, tov. Jakab a spus că „aceia care ne-au dat nouă instrucțiuni vor da instrucțiuni și Comitetului Democratic Evreiesc”.

De asemenea, au arătat că renunțarea la restituirile bunurilor luate de germani înseamnă că le facem cadou ungarilor bunuri care niciodată nu le-au aparținut. Tov. Jakab a avut intenția să se scoată acest paragraf, dar în urma discuției cu tov. Antos a acceptat să se scoată din acest paragraf numai clauza privind bunurile luate de germani, care vor ajunge în viitor în posesia Ungariei.

Punctul de vedere al delegației române a fost stabilit de președintele ei, cu aprobarea tacită a celorlalți, mai ales în urma instrucțiunilor tov. Vasile Luca, comunicate de către tov. Jakab. Tov. Septimiu Ijacu și subsemnatul am avut instrucțiuni precise din partea tov. Mezincescu, de a lăsa Ministerul de Finanțe să stabilească punctul de vedere românesc. Delegații Ministerului de Externe au făcut greșeala de a nu sesiza conducerea Ministerului nostru despre această rezolvare, imediat după ce s-a întâmplat.

25 septembrie 1948

Gonda Nicolae

*

[REFERAT]

1. Între Republica Populară Română și Republica Ungaria a fost întocmit un acord comun, în legătură cu lichidarea problemelor C.A.S.B.I. În vederea executării acestui acord, guvernul Republicii Ungaria va organiza la Cluj un organ administrativ. Pe lângă acest organ mai au nevoie de un om la Legația din București, care se va ocupa cu problemele C.A.S.B.I., la nevoie și la ministerele de resort. Aceasta ar însemna o preocupare de 3-4 luni a unui om, pentru care muncă Legația oferă 20-25.000 lei salar pe lună. Este vorba de o muncă de jumătate de zi (înainte de masă). Mă roagă (Szell) ca Uniunea Populară Maghiară să propună un om pentru munca aceasta, care să fie capabil să discute cu ministerele și să fie de încredere din punct de vedere politic. Nu e nevoie să fie un om pregătit în drept, mai bine să aibă autoritatea necesară.

2. În prezent, din rândurile populației maghiare din R.P.R., mulți se prezintă la legație cu cerere de „repatriere”. Legația le verifică viguros și în general numai în cazuri foarte importante – de familie, economice – satisface cererea repatriților. Dar și în aceste cazuri, Ministerul de Interne al Republicii Ungaria se leagă de verificarea atitudinii politice a acestora. Legația, în câteva cazuri, le-a procurat verificările acestea prin organizațiile locale ale U.P.M.-ului, dar Comitetul Central al U.P.M. a interzis aceasta, nefiind modul cel just. Și el (Szell) constată că modalitatea aceasta a verificării nu este justă, dar totuși având nevoie de ea, cere Comit. Central al U.P.M. să găsească un mod just pentru rezolvarea verificărilor. După părerea lui (Szell), pe baza unei corespondențe din partea Legației maghiare, Comitetul Central al U.P.M. ar putea cere referințe de la organizațiile sale locale. Firește, în mod confidențial, ca cei ce au cerut repatrierea să nu afle din ce motiv sunt verificați de organizațiile U.P.M.-ului.

3. Din partea profesorilor, școlilor, dar mai ales a tehnicienilor, Legația a primit cereri, în scopul achiziționării unor manuale tehnice, editate în Ungaria. El personal (Szell) s-a întâlnit cu această cerere la Tg. Mureș, din partea școlii de ucenici din localitate. A făcut promisiunea și acum trebuie să se țină de cuvânt, dar vede că promisese pripit. A cerut diferite manuale tehnice prin minister și din acestea a și trimis o parte la școala de ucenici din Tg. Mureș, iar cealaltă parte a predat-o Comitetului Central al U.P.M. pentru recenzie și pentru a satisface nevoile ce s-ar ivi în acest domeniu.

Am atras atenția lui Szell Eugen în legătură cu toate trei problemele, că trebuie să le discutăm cu secretariatul politic al U.P.M.-ului și cu oamenii competenți ai Partidului Muncitoresc Român. Deci, nu pot să dau răspuns, numai mai târziu. Dintre cele trei probleme ridicate, a doua are un caracter specific, care trebuie discutat neapărat și amănunțit cu conducerea superioară a Partidului Muncitoresc Român. A declarat (Szell) că acum călătorește la Budapesta și numai după 2 săptămâni se întoarce. Se gândește că până atunci eu pot să fac discuțiile necesare și pot să-i dau răspuns.

Cărțile sus amintite, după 2 zile au și fost trimise de la legație la C.C. al U.P.M., unde resortul de propagandă și presă a și început recenzia lor.

În ziua de 9 octombrie, consilierul Iklódi din partea legației a urgentat desemnarea celui om care se va ocupa cu lichidarea problemei C.A.S.B.I.

București, la 11 octombrie 1948
Trăiască Republica Populară Română
Kacsó Sándor, Președinte U.P.M.[1]

*

Notă în legătură cu „Convenția C.A.S.B.I.”

Observații generale

Spiritul „Convenției” arată o îngăduință, o tendință de concesiuni principale și practice bazată și pe studierea insuficientă a problemelor. Convenția face impresia că cei care au iscălit-o din partea R.P.R. s-au grăbit să lichideze acest „diferend” indiferent în ce condiții și cu ce preț. Astfel au cedat pretențiilor nejustificate, dar minuțios formulate ale comisiei maghiare, care a reușit să obțină semnătura noastră pentru o convenție ce în mod vădit ne dezavantajează. Cu toate că eram avantați în timpul dezbaterilor – fiind în posesia bunurilor –, noi am renunțat fără vreun motiv la o serie de drepturi. Clauzele convenției nu înseamnă nici măcar un ajutor dat Republicii Maghiare, deoarece cei care vor profita – de fapt individual – de pe urma ei, vor fi elementele care sunt depozitate în procesul dezvoltării democrației populare spre socialism.

Punctul de vedere maghiar a reușit să devieze atenția comisiei române și – pe baza prezentei convenții, conform vechilor și repetatelor tendințe – să obțină dreptul de imixtiune în anumite probleme interne ale țării noastre și posibilitatea erijării în rolul de protector al ungarilor cetățeni ai R.P.R. Unilateralitatea convenției întovărășește lipsa simțului politic al acelora care au semnat-o din partea noastră. Câteva formulări vagi și neprecise dau în plus posibilitatea unor interpretări nejuste și defavorabile nouă.

Observații în legătură cu „clauzele convenției”

”Convenția” conține stipulații privitoare la trei probleme:

1. Administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I.
2. Exportul bunurilor mobiliare ale cetățenilor unguri.
3. Schimbul de imobile între cetățenii ambelor state.

Capitolul I e denumit „Chestiuni în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I.” Chiar formularea acestui titlu al capitolului I dă posibilitate la interpretări, deoarece nu specifică că e vorba de „cetățeni unguri”. Aliniatul 3 al art. 1 din acest Capitol la fel, fără specificarea cetățeniei, arată modalitatea scoaterii „bunurilor celor interesați, domiciliați în Ungaria, de sub controlul C.A.S.B.I.” Deși în fraza următoare se cere ca în „cererea comună, Ministerul de Interne ungar va certifica că persoanele interesate din cerere sunt cetățeni ungari sau persoane juridice ungare”, precum că „la 12 septembrie 1944 nu au fost cetățeni germani sau italieni”, această formulare dă posibilitate ca unii, care au fost cetățeni români, dar ulterior au obținut cetățenia maghiară, să beneficieze de acest drept. Aceasta dă posibilitatea și scoaterii din țară a unor averi acumulate de unii indivizi prin jefuirea populației ardelenesti. În consecință, contrar celor ce se precizează în „convenție”, este absolut necesară „certificarea individuală” a celor de mai sus.

Nu putem fi de acord nici cu următorul aliniat, care specifică că „în ceea ce privește cei înscrși în cererea comună, guvernul ungar își asumă răspunderea completă în privința pretențiilor asupra bunurilor eliberate, care s-ar putea ridica” în virtutea clauzelor tratatelor de pace, fără a determina criteriile aprecierii, fără a formula condițiile în care se desfășoară această activitate. Convenția pe baza acestui program vag nu e utilizabilă – știut fiind că felul și măsura aprecierii oamenilor diferă mult între cele două guverne. Tot în aceeași ordine de idei, considerăm ca fiind greșit de a renunța categoric la posibilitatea de documentare prin formularea principiului „alte certificate nu sunt necesare”.

Punctul 5 din Capitolul I precizează că în cazul nepreluării bunurilor de către proprietari „înăuntrul termenului de 40 de zile, administrarea C.A.S.B.I. încetează, autoritățile românești nefiind răspunzătoare pentru bunurile respective”. E și o imixtiune în treburile noastre interne, dar în același timp dă și posibilitatea și unor fenomene anarhiste, haotice, deoarece înmulțește numărul imobilelor părăsite și neîncadrate în economia noastră ce se planifică.

Art. 2 obligă detentorul bunurilor ce se eliberează prin convenție de sub administrația C.A.S.B.I. „să suporte cheltuielile de transportare la locul punerii sub administrația C.A.S.B.I.” – dacă aceste bunuri se găsesc la o distanță mai mare de 150 km de la locul luării în administrare de către C.A.S.B.I. Această stipulațiune crează o situație de inferioritate, deoarece nu prevede nici un cuvânt despre felul și în urma căror împrejurări au ajuns aceste bunuri la un loc diferit de cel inițial. Același articol prevede și răspunderea persoanelor particulare pentru eventualele pagube sau lipsuri ale bunurilor ce se predau. Modalitatea constatării și aprecierii acestora, generalizarea acestei stipulațiuni fără a ține cont de factorul care a deteriorat sau a cauzat lipsa – crează posibilitatea unor interpretări părtinitoare. În general, „răspunderea (materială) a persoanelor particulare” este o problemă a economiei noastre naționale, iar nu o problemă particulară.

Articolul 3 la fel situează partea românească într-o stare de inferioritate. Convenția prevede posibilitatea rezilierii contractului de arendă, dar restituirea valorii investițiilor făcute de către arendași se face numai în cazul când în urma acestor investiții valoarea bunurilor a crescut față de momentul luării în arendă.

Articolul nu specifică pe baza căror criterii și cine va aprecia aceasta. Îndeosebi acest articol lasă nesoluționată problema atâtor investiții făcute sub forme de reparații etc, care au înghițit capitaluri considerabile. Capitolul II, art. 4, punct a), stipulează și soarta acelor bunuri care nu au fost administrate de C.A.S.B.I., dar sunt ale cetățenilor ungari. Acest capitol, care limitează precis intervenția și sfera de autoritate a autorităților românești, face posibilă formularea unor pretenții ale elementelor dușmănoase.

Punctul b) al aceluiași articol deschide posibilitatea unui nou curent de emigrare spre Ungaria cu aprobarea M.A.I. Cred că într-o oarecare măsură chiar acum avem de luptat împotriva unor curente de emigrare și de trecere frauduloasă a graniței – și nu trebuie să-i ajutăm prin crearea și a unui suport material. Art. 8 subliniază, și mai mult prin nimic justificat, pregătirea unei emigrări în masă în Ungaria. (Acest articol stipulează reducerile de taxe acordate și acelor cetățeni ungari care „se repartizează” acum „în grupuri de minimum 20 de persoane”). Articolul a) continuă această linie și acordă reduceri de 50% pe C.F.R. atât la tariful de mărfuri, cât și la tariful de persoane. De fapt, prin nimic nu este explicat de ce trebuie să acoperim noi cheltuielile repatrierii acestor fugari.

Articolul din Protocolul adițional confidențial autorizează exportarea din țară a 100 de plane, 800 de mașini de cusut și biciclete – în afara bunurilor mobile prevăzute în inventarul care reprezintă bunurile funcționarilor publici rechemati. Acești funcționari care – în majoritatea lor – timp de peste 4 ani de zile au instaurat în nordul Ardealului un regim de exploatare colonială, pentru recunoașterea activității lor fructuoase pretind încă un tribut domnesc. Considerăm că acest punct este cel puțin irațional.

Articolul II punctul 1 stipulează încă o imixtiune nepermisă în treburile interne ale statului nostru, precizând că „alte rechiziții în viitor nu se vor face”. Punctul b) al acestui articol exprimă o atitudine „generoasă” a guvernului maghiar care renunță la revendicarea „restituirii bunurilor mobiliare, proprietatea persoanelor juridice ungare, care se găsesc în România”. Acest punct ar contrabalansa multiplele concesiuni făcute de noi, ar reprezenta o concesiune făcută de guvernul maghiar. Însă guvernul maghiar renunță la ceva ce nu-i aparține, ceea ce de la început – și fără prevederile convenției – ne aparține de drept și de fapt. Stipularea acestui punct înseamnă fără îndoială o imixtiune în treburile noastre interne și servește la camuflarea aspectului deficitar al Convenției pentru noi.

Articolul III al Protocolului face ca guvernul român să „renunțe la restituirea acelor bunuri mobiliare” pe care „le-au transportat între anii 1940-1944 de pe teritoriul Ardealului de Nord”. Această clauză nu e justificată și nu poate fi admisă, deoarece recunoaște dreptul de jefuire a Ardealului. Dar acest punct merge mai departe și pretinde pentru Ungaria și acele bunuri care au fost jefuite din Ardeal de hoardele hitleriste și transportate chiar în Germania Occidentală. Revendică pentru Ungaria dreptul de liberă stăpânire a tuturor bunurilor răpite de orice bandit și criminal de pe teritoriul Ardealului de Nord. Acest punct este dăunător nu numai din punct de vedere material, ci și din punct de vedere politic și moral.

*

[23 octombrie 1948]

REFERAT

Privește: Convenția între guvernul R.P.R. și Republica Ungară, încheiată la 21 septembrie 1948, la București.

Obiectul convenției:

- a) Reglementarea chestiunilor în legătură cu administrarea bunurilor ungare de către C.A.S.B.I.
- b) A chestiunilor în legătură cu exportul bunurilor mobiliare ale cetățenilor ungari.
- c) A chestiunilor în legătură cu schimbul de imobile între cetățenii ambelor state.

Observații:

Convenția modifică legea 333/1947, care admitea numai cereri individuale. Art. 3 autorizează Ministerul de Finanțe ungar să înainteze Comisiei de lichidare C.A.S.B.I. o cerere comună. Ministerul ungar al Internelor va certifica în mod colectiv că cei trecuți în cererea comună: a) sunt cetățeni unguri sau persoane juridice ungare; b) că la 12 septembrie 1944 nu erau cetățeni germani sau italieni.

Același articol specifică răspunderea guvernului ungar în privința pretențiilor asupra bunurilor eliberate, pretenții care s-ar putea ridica în virtutea art. 26 din Tratatul de Pace cu România și art. 74 din Tratatul de Pace cu Italia. (Art. 26, Tratat de Pace cu România, stabilește dreptul U.R.S.S. la toate averile germane din România și obligația acesteia de a opera transferul către U.R.S.S.). Prin urmare, dacă, din eroare, un bun german ar fi considerat ca bun ungar și transferat unui cetățean maghiar, guvernul ungar va repara daunele pe care R.P.R. ar fi obligată să le plătească U.R.S.S.-ului.

Este de la sine înțeles că cererea colectivă a guvernului maghiar nu urmează a fi satisfăcută în mod automat, guvernul român având în mod logic facultatea de a respinge cererea guvernului maghiar asupra acelor puncte în care guvernul român posedă indicii că guvernul maghiar este victima unei erori. Însuși guvernul maghiar recunoaște implicit această facultate, atunci când se obligă să repare erorile în raport cu articolul 26 al Tratatului de Pace cu România sau cu articolul 74 al Tratatului de Pace cu Italia.

Rezultă logic că guvernul român poate împiedica producerea unei atari situații, oprind trecerea unui bun în proprietatea unui cetățean maghiar, când guvernul român are indicii de camuflaj german sau italian. Se pune întrebarea dacă guvernul român are facultatea de a opri deblocarea în cazul când are dovezi că vreunul din cei trecuți pe tabloul comun ca cetățean maghiar nu are în realitate această calitate. Este evident că guvernul român are acest drept, tabloul întocmit de guvernul maghiar neputând fi, în mod automat și mecanic, obligatoriu pentru noi. Rezultă deci că tabloul întocmit de guvernul maghiar poate fi supus discuției, guvernul român putând să se pronunțe asupra fiecărui caz în parte, deoarece caracterul colectiv al cererii nu îl lipsește de dreptul de a se convinge de efectivă cetățenie maghiară a fiecărui ins sau persoană juridică în parte.

O problemă importantă este: cine e cetățean maghiar (evident, în raport cu obligațiile cuprinse în Convenția noastră?). Problema nu se poate soluționa strict juridicește. Și iată pentru ce:

Marea majoritate a celor ce vor figura pe cererile comune erau cetățeni români în 1940, data anexării de către Ungaria a Ardealului de Nord. Noi nu recunoaștem Dictatul de la Viena, de altfel chiar Tratatul de Pace infirmând Dictatul în articolul 2: „Hotărârile sentinței de la Viena din 30 august 1940 sunt declarate nule și neavenite.

Frontiera dintre România și Ungaria este restabilă prin articolul de față astfel cum exista la 1 ianuarie 1938". Prin urmare, marea majoritate a celor ce azi se declară cetățeni unguri, formulând pretenții asupra unor bunuri din R.P.R., nu au putut dobândi cetățenia maghiară pe baza anexei din 1940 și nici între 1940 și 12 septembrie 1944. Dacă ar fi să ne plasăm pe terenul strict juridic, nu am putea soluționa problema așa cum o face Legea 333 și Convenția din 21 septembrie 1948. În acest caz, punctul de vedere maghiar ar fi intentabil și pretențiile maghiare ar trebui respinse de plano.

În dorința bunelor raporturi cu Republica Ungară, guvernul român s-a abătut de la planul strict juridic privind problema dintr-un punct de vedere politic. Soluția nu e deci o soluție strict juridică, ci una politică, izvorâtă, din concepția raporturilor ce trebuie să domnească între 2 democrații populare.

Pusă și soluționată politicește de R.P.R., urmează că tot politicește trebuie privită și de Republica Ungară. Or, cei ce au devenit cetățeni maghiari înainte de 12 septembrie 1944 se împart în două categorii:

- a) Cei ce au dorit să devină cetățeni maghiari din preferință dictată de motive diverse.
- b) Cei ce au dorit să devină cetățeni maghiari din cauză că au comis infracțiuni pe teritoriul României, au avut o notorie activitate fascistă și au vrut să scape de rigorile legii în R.P.R.

Pentru categoria a) nu poate fi îndoială în privința obligației luate de a le restitui bunurile blocate. Pentru categoria b), guvernul român ar putea cere guvernului maghiar să examineze dacă este cazul să permită unor elemente fasciste a se prevala de cetățenia maghiară, pentru a scăpa de rigorile legislației R.P.R.

În acest caz, guvernul român ar putea prezenta guvernului maghiar obiecții întemeiate pe fișele politice întocmite de Direcția Generală a Securității, firește dacă guvernul nostru socotește că interesele superioare ale raporturilor româno-ungare fac de dorit o atare poziție și ținând, pe deasupra, seama de faptul că eliberarea bunurilor unor fasciști notorii ar indispune populația, inclusiv maghiară din Ardeal. În cazul afirmativ, respectivii fasciști ar urma să fie considerați absenteiști români, bunurile lor rămânând blocate.

Convenția se ocupă de modalitățile de restituire a bunurilor eliberate și conține clauza, favorabilă nouă, potrivit căreia statul român nu răspunde de eventualele pagube sau lipsuri. Această dispoziție e justificată de rolul de simplu mandatar pe care l-am avut în blocarea bunurilor ungurești, pe baza Convenției de Armistițiu.

Situația generală excepțională pledează de asemenea în favoarea noastră. Convenția mai reglementează restituirea valorii investițiilor făcute de arendași români și ține seama de interesele lor.

Cap. II tratează despre exportul bunurilor mobiliare din România ale cetățenilor unguri. El cuprinde o înlesnire efectivă pentru maghiari, deoarece inventarul întocmit de mandatarul proprietarului nu are nevoie decât de viza autorităților R.P. Ungare, care nu pot refuza această viză, dacă detentorul bunurilor și doi martori cetățeni români mărturisesc în fața lor.

Art. 5, cap. II, tratează despre stabilirea bunurilor exportate. Părțile contractante vor fixa bunurile mobile exportabile desigur astfel ca economia noastră să nu sufere perturbări.

Art. 6 tratează despre administrarea contravalorii bunurilor mobiliare valorificate în R.P.R., constituindu-se un cont blocat la dispoziția Legației ungare.

Art. 7 aduce o notabilă ușurință pentru repatriații unguri în raport cu Legea 333.

Art. 8 dovedește grija guvernului român pentru muncitorii și funcționarii unguri.

Art. 9 stabilește reduceri de taxe pe C.F.R.

Cap. III, art. 10, se referă la modalitățile de restituire a bunurilor mobile.

Art. 11 stabilește reduceri reciproce de taxe la schimbul de imobile.

Art. 12 stabilește valabilitatea convenției pe timp de doi ani – socotesc termenul excesiv. Am făcut obiecție asupra termenului, arătând tovrului Iacob, adjunct la Finanțe, că nu e bine să se mențină timp de doi ani o chestiune care a fost până acum motiv de discuție între cele două guverne.

Protocolul adițional confidențial.

În afară de Convenție, tov. Iacob și Antos au mai semnat un protocol secret.

Art. II pct. 1 – referitor la renunțarea guvernului ungar la bunurile intrate în folosința statului român sau organizațiilor democratice – trebuie considerat ca un avantaj apreciabil pentru noi. Restricția „alte rechiziții în viitor nu se vor face” nu este justă, dacă ea lovește statul român de incapacitatea absolută de a mai rechiziționa bunuri ale cetățenilor maghiari. Așa cum este redactată, ar părea că are acest sens absolut, dar ea va trebui interpretată în sens relativ, adică în sensul că guvernul R.P.R. nu va face rechiziții speciale de bunuri maghiare, dar, dacă rechizițiile vor avea un caracter general, bunurile maghiare nu vor putea fi sustrate acestei măsuri.

Principal, renunțarea formulată la II, pct. 2, mi se pare o eroare. De asemenea, este o eroare renunțarea la restituirea bunurilor mobiliare ridicate în 1944 de autorități nemaghiare, dar care au ajuns pe teritoriul Ungariei, sau vor mai ajunge pe teritoriul Ungariei. Art. 28 din Tratatul de Pace – articol de un cinism tipic imperialist, impus nouă de anglo-americani la Conferința de Pace, care ne lipsește de dreptul de a reclama despăgubiri de la Germania –, acest articol prevede totuși că putem reclama bunurile duse cu forța de trupele hitleriste. Or, unele din aceste bunuri au rămas pe teritoriul Ungariei, iar altele au fost preluate de unguri din Germania după terminarea războiului.

Noi nu avem azi o statistică a acestor bunuri, avem însă, în Germania, o comisie care identifică aceste bunuri. În aceste condiții, renunțarea de plano atât la bunurile luate de organele maghiare între 1940 și 1944, cât și la cele luate de autorități nemaghiare în 1944, este principal nefericită și neconformă atât cu Tratatul de Pace, cât și cu teza noastră, care socotește nul și neavenit Dictatul de la Viena. În punctul 2 intră, desigur, și valorile (aur etc) ridicate cu forța de la populația evreiască din Ardeal între 1940 și 1944 de autoritățile fasciste maghiare și transportate la Budapesta.

Punctul 3 stabilește: „chestiunea despăgubirii persoanelor fizice și juridice proprii va fi reglementată de ambele guverne în competența lor”, de unde rezultă că, eventual, statul român ar putea fi expus să despăgubească pe reclamanții săi.

Pentru a ne putea face o idee asupra cuantumului valorilor confiscate de guvernele fasciste ungare de la populația evreiască din Ardealul de Nord, am cerut relații Comitetului Democrat Evreiesc, care a făcut investigații în acest sens. Am luat această inițiativă din dispoziția tov. Vasile Luca, ministrul Finanțelor, care dorește să-și facă o idee despre cuantumul valorilor la care tov. Iacob a renunțat. Luni seara urmează să supun tov. Luca datele ce voi putea strânge și care vor permite partidului și guvernului să stabilească dacă obiectul renunțărilor noastre prezintă o reală importanță pentru noi, dacă suntem în măsură să valorificăm pretențiile noastre pe baza unor dovezi serioase.

Câteva cuvinte despre modul cum a lucrat delegația noastră, condusă de tov. Alex. Iacob și compusă din tov. Gonda și Ijacu din partea Ministerului de Externe, Weiss din partea Ministerului Finanțelor, Morfei de la B.N.R., Lucian Eugen de la

Comisia de Lichidare C.A.S.B.I. și Joja, numit de Ministerul Finanțelor. Tov. Iacob a ținut o ședință pregătitoare, la care delegații Ministerului Af. Externe au prezentat o notă cuprinzând cinci puncte revendicative, printre care și problema restituirii bunurilor evreiești confiscate de guvernele fasciste maghiare. Am avut trei ședințe cu delegația maghiară. Tov. Iacob a avut discuții particulare cu Antos, în care au căzut de acord asupra punctelor ce formează conținutul convenției. Noi, membrii delegației, am fost de acord ca tov. Iacob să discute personal cu Antos, dat fiind că aceste discuții neoficiale puteau facilita înțelegerea, dar nu puteam fi de acord cu reducerea delegației la un rol pur pasiv. Ar fi fost mai bine dacă tov. Iacob discuta cu experții săi înaintea conversațiilor particulare cu Antos și dacă ne informa de rezultatul lor, înainte de a lua hotărâri. Delegația română afla însă hotărârile în ședință oficială. S-au făcut tovolui Iacob unele obiecții chiar în ședință, dar dânsul răspundea: „n-are importanță”. Pentru a calma nedumerirea noastră, tov. Iacob ne-a declarat că are instrucțiuni de la tov. Vasile Luca. În ultima ședință – despre care nu știam de altfel că e ultima – am aflat că s-a redactat convenția și un protocol secret, care urmau să fie iscălite de cei doi președinți. Textul convenției și protocolului l-am cunoscut abia când am fost repartizat la Ministerul Afacerilor Externe, când am cerut textul de la Dir. Tratatelor. Așa am aflat de renunțările la care tov. Iacob a consimțit. Cred că metoda tov. Iacob nu a fost justă. Tov. Iacob nu trebuia să subprețuiască în așa măsură delegația noastră, încât să-i acorde un rol pur pasiv, mai pasiv decât al corului din tragediile antice, care cel puțin știa ce se petrece pe scenă și ținea isonul protagoniștilor.

Personal, am făcut greșeala că m-am lăsat impresionat de afirmația tov. Iacob, că are instrucțiuni de la tov. Luca. Greșeala mea e cu atât mai mare cu cât, acum vreo 2-3 luni, tov. Luca, într-o audiență pe care am avut-o la Finanțe, m-a autorizat să vin oricând să-i comunic ceea ce am de spus referitor la C.A.S.B.I. E adevărat că tov. Luca era în concediu în timpul tratativelor, dar trebuia să sesizez partidul.

Prezența și atitudinea delegaților Ministerului de Externe (Gonda și Ijacu) m-a făcut să cred că într-adevăr tov. Iacob are instrucții precise, deși era clar că nu putea avea instrucții să procedeze cum a procedat cu delegația noastră.

Socotesc tăcerea mea și nesensizarea partidului de către mine ca fiind fundamental greșite și constituind o atitudine comodă, lipsită de principialitate.

23.X.1948

A. Joja[2]

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații Externe, dos. 2/1948, f.1-46)

[1] Sándor Kacsó (1901-1984), prozator și jurnalist, fost redactor șef al publicațiilor „Brassói lapok” (Brașov, 1934-1937) și „Erdélyi gazda” (Aiud, 1940-1944). Stabilit la București, între 1949-1952 este președinte la *Magyar Népi Szövetség*, iar între 1954-1968 redactor șef al Editurii pentru literatură. A făcut mai multe traduceri din limbile rusă și română.

[2] Athanase Joja (1904-1972), profesor de logică la facultatea de filosofie din București, ministru al Culturii și Învățământului (1957-1960), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1958). Membru al Academiei Române din 1955, președinte (1959-1963) și vicepreședinte (1966-1972) al acestei instituții.

117/pol.-48.

Bukarest, 1948. november 2-án

Tárgy: A magyar-román kulturális egyezmény végrehajtása és a romániai magyar főiskoláztatás

Október 26-án befejeződött a magyar-román kulturális egyezmény végrehajtására alakult vegyes bizottság első, bukaresti ülészaka. Mindennapos telefonbeszélgetéseinkből, valamint a közösen megfogalmazott, de aláírásra nem került „Munkaterv”-ből Miniszter Úr tájékoztatva van a tárgyalások lefolyásának körülményeiről.

A vegyes bizottság üléseivel egy időben s azután, hogy a magyar küldöttség mindjárt a megbeszélések elején kijelentette, hogy a jelen ülészakon az iskolai kérdést nem óhajtja felvetni, zajlott le belső berkekben az első nagy elvi csata a magyar főiskoláztatás kérdésében. Az erdélyi magyarság politikai vezetőinek egy részénél ugyanis a felsőoktatási törvény előkészítése kapcsán napvilágra került 3, a magyar főiskoláztatást súlyosan érintő román elgondolás erős ellenállásra talált. Felmerült először is a Bolyai-egyetem jogi és közgazdasági kara közgazdasági részlegének megszüntetése. A törvénytervezet második pontja a magyar nyelvű gyógyszerészképzés megszüntetését tartalmazza. A harmadik, egyben legsúlyosabb sérelem a felsőoktatási reform azon újításával kapcsolatos, amely az orvoscépzést az egyetemtől elválasztva az orvosi karokat megszünteti, s ezek helyett önálló főiskolai jellegű orvostudományi intézményeket létesít.

Ezek doktori cím adományozására nem jogosultak, illetve csak abban az esetben igen, ha a törvény felruházza őket a hároméves különleges doktori tanfolyamok megszervezésének jogával. A doktori tanfolyamokra csak megfelelő tudományos munkásság alapján lehet bejutni, s azoknál a zártszám elve szigorúan érvényesül. A doktori cím adományozásának jogát a marosvásárhelyi magyar intézetre nem terjesztették ki.

A Magyar Népi Szövetség kemény elvi harca ellenére a „Monitorul Oficial” október 26-i számában közzétett törvényrendelet a felsőoktatás szervezetéről az eredeti tervek közül csak egyet ejtett el: meghagyta a jogi és közgazdasági kart a maga teljességében. A gyógyszerészeti karral kapcsolatban csak annyit sikerült elérni, hogy azok, akik már első évüket lehallgatták, hátralevő tanulmányaikat a magyar egyetemen fejezhetik be, a gyógyszerészeti kar lényegében tehát megszűnt.

A törvényrendelet a doktori cím adományozása körüli nagy csatát is a magyar főiskoláztatás rovására döntötte el: a magyar diplomásoknak a román főiskolák zártszámba való bejutásának nyelvi és egyéb tárgyi nehézségeivel kell megbirkózniuk. Miron Constantinescu bányaugyi miniszter, aki a Munkáspárton belül a magyar nemzetiségi ügyek legfőbb referense, egyik legutóbbi nyilatkozatában a doktori tanfolyam-szervezési jog megvonását nyereségként tüntette fel azzal az indoklással, hogy a magyar diplomások a törvény nyújtotta lehetőségek keretében bármely romániai főiskolán pályázhatnak felvételre, és magyar nyelven tehetnek doktori vizsgát. Az M.N.SZ. egyes személyiségeinek arra az ellenvetésére, hogy a magyar egyetemi hallgatók eddig is beiratkozhattak román egyetemekre is (és román hallgatók a magyar egyetemre, amire szép számú példa sorolható fel éppen az orvosi kar magas

színvonala folytán), s igazi vívmány az volna, ha azonkívül, hogy a magyar orvostudományi főiskolának megvolna a doktori cím adományozási joga, magyar diplomások tehetségük és munkásságuk arányában az ország többi doktori tanfolyamának zártszámába is pályázhatnának, egyes román személyiségek a doktori cím híveit lokálpatriotizmussal, sőt burkoltan sovinizmussal vádolták meg és intették le.

Véleményem szerint helyes az, hogy a magyar diplomásoknak mindenütt lehet doktori címért folyamodni. Előre látható azonban, hogy az a körülmény, hogy a magyar orvostudományi intézet doktori címet nem adományozhat, a magyar orvosképzés eddigi magas színvonalát le fogja szállítani, és a tudományos kutatómunkát nagymértékben meg fogja bénítani. A marosvásárhelyi orvosi kar legalábbis egyenrangú volt a bukarestivel, de minden esetben sokkal jobb a iași-inál és a kolozsvárinál. Nyilvánvaló tehát az a tendencia, hogy a marosvásárhelyi orvosi kart vissza kell szorítani súlyban és jelentőségben a többi javára. A doktori cím adományozási jog megvonása már magában is feltűnő, midőn másfelől azt látjuk, hogy a temesvári orvostudományi intézeten kívül az ország összes többi testvérintézetét felruházták vele. Még feltűnőbb azonban ez a megkülönböztetés akkor, ha szemügyre vesszük azokat a marosvásárhelyi orvosi karhoz jelentőségben nem mérhető különféle egyéb intézeteket, s amelyeknek viszonylagos jelentéktelenségük ellenére doktoricím-adási joguk van, pl. a galați-i mezőgazdasági, a bradi bányaérc, a petrozsényi kőszén intézetnek stb.

A nemzetiségi vonatkozások előrebocsátása után a következőkben röviden összefoglalom az egész felsőoktatási reform lényegét:

A felsőoktatás szervezeti törvénye kétféle intézményt ismer: egyetemet és felsőfokú tanulmányi intézeteket. A négy egyetemnek (Bukarest, Iași, Kolozsvár – 2) azonos a szervezete, mindegyiknek nyolc kara van (matematika és fizika, természettudomány, kémia, történelem és földrajz, filozófia, pedagógia és lélektan, filológia, jogi-közigazgatási), kivételt a „Bolyai”-egyetem csak annyiban képez, hogy önálló magyar közigazdasági intézet hiányában a jogi-közigazgatási karon működnek a közigazdasági tanszékek.

A felsőfokú tanulmányi intézetek közül a törvény elsősorban az orvostudományi, illetve orvosi-gyógyszerészeti intézeteket sorolja fel. Előbbiből van Iași-ban és Temesváron, az utóbbi típus működik Bukarestben, Kolozsváron és jelenleg még Marosvásárhelyen, a gyógyszerészeti azonban – mint már említettem – csak addig, amíg a tanulmányaikat megkezdett másodévesek végeznek.

Szerepel a törvényben három műszaki intézet (politechnika), hat mezőgazdasági intézet (a kolozsvárin magyar karral), két állattenyésztési és állatorvosi intézet, két erdészeti, két közigazdasági és tervgazdasági intézet, két pedagógiai, egy testnevelési, öt művészeti intézet (négy román, négy karral és egy magyar zenei és színháztudományi karral), valamint több kisebb jelentőségű intézet, a gazdasági élet különféle szektorai számára.

Míg az egyetemek kizárólag a Közoktatási Minisztériumtól függenek, a felsőfokú tanulmányi intézetek részben a különböző szakminisztériumok felügyelete alatt állnak.

A törvény külön szakaszban sorolja fel azokat az intézeteket, amelyeknek – az egyetemhez hasonlóan – jogában áll hároméves doktorátusi tanfolyamokat szervezniük. Ezek a bukaresti és kolozsvári orvosi-gyógyszerészeti, a iași-i orvostudományi intézet, a bukaresti műépítészeti intézet, a bukaresti közigazdasági és tervgazdasági intézet, a bukaresti, temesvári és galați-i mezőgazdasági intézet, a bukaresti állattenyésztési és állatorvosi intézet, a bukaresti petróleum és földgáz

intézet, a bradi bányaérc intézet, a bukaresti geológiai és bányatechnikai intézet, a petrozsényi kőszén intézet és a bukaresti művészeti intézet.

Külön szakasz biztosítja azt, hogy az együttélő nemzetiségek doktori jelöltjei anyanyelvükön vizsgázhatnak, az összes doktori központban. Nemzetiségi szempontból azokon a hiányokon kívül, amelyek körül az elvi harc folyt, a törvényben egyéb hiányokat is felfedezni vélünk, ezeken azonban az idő és a szükség parancsa még segíthet. Így véleményem szerint indokolt lett volna, ha nem is önálló magyar műszaki intézetet (politechnika), de legalább egy magyar tagozatot létesíteni. Önálló mezőgazdasági intézet viszont a jelenlegi tagozatos megoldás helyett mindenképpen megillette volna a magyarságot nagy lélekszámánál fogva. Végül talán a művészeti intézetnek is meg kellett volna kapnia a két másik kart (képzőművészeti, koreográfiai), bár ezeknek hiánya tűnik most még a leginkább elviselhetőnek.

Széll s. k., követ

[TRADUCERE]

București, 2 noiembrie 1948

Subiect: Punerea în practică a acordului cultural româno-ungar și învățământul superior maghiar din România

În 26 octombrie s-a încheiat la București prima ședință a comisiei mixte constituite pentru punerea în practică a acordului cultural româno-ungar[1]. Domnul ministru a fost informat despre condițiile desfășurării discuțiilor în cursul convorbirilor telefonice zilnice, precum și din „planul de acțiune” elaborat în comun, dar nesemnat.

În paralel cu ședințele comisiei mixte și imediat după declarația făcută de delegația ungară la începutul întrevederii, conform căreia la sesiunea respectivă nu dorește să ridice problema școlilor, au avut loc în culise primele confruntări de principii în privința învățământului superior maghiar. În cursul pregătirii proiectului de lege a învățământului superior, o parte din conducătorii politici maghiari din Transilvania au sesizat trei idei ale concepției românești care afectează grav învățământul superior în limba maghiară și la care ei opun rezistență puternică. S-a pus în discuție în primul rând desființarea componentei economice a facultății de drept și studii economice la Universitatea „Bolyai”. Punctul doi al decretului conține desființarea facultății de farmacie în limba maghiară. A treia și totodată cea mai gravă nemulțumire este legată de inovația din domeniul reformei învățământului superior în conformitate cu care pregătirea viitorilor medici se va face separat, în instituții de învățământ medical nou înființate.

Acestea nu vor fi autorizate să acorde titlul de doctor, respectiv vor putea face acest lucru doar în condițiile în care legea le va garanta dreptul de a organiza cursuri doctorale speciale de trei ani. Admiterea la cursurile doctorale se poate face doar pe baza unei activități științifice adecvate, numărul celor admiși fiind limitat cu strictețe. Dreptul de a acorda titlul de doctor nu i-a fost garantat instituției maghiare din Târgu Mureș.

În ciuda luptei puternice de idei duse de Uniunea Populară Maghiară, în decretul-lege publicat în numărul din 26 octombrie al „Monitorului Oficial” s-a renunțat

doar la unul din cele trei puncte ale proiectului inițial. S-a păstrat neschimbată facultatea de drept și studii economice. În legătură cu facultatea de farmacie s-a decis ca cei care au absolvit deja anul I să își încheie studiile în limba maghiară, deci în esență facultatea de farmacie s-a desființat.

Decretul a decis în defavoarea învățământului superior în limba maghiară și în cazul problemei cu acordarea titlului de doctor: licențiații maghiari se vor lovi de dificultăți de limbă și de altă natură la admiterea la cursurile doctorale cu număr limitat de locuri în cadrul universităților românești. Ministrul Minerilor, Miron Constantinescu, care este referentul principal în probleme ce țin de naționalitatea maghiară în cadrul Partidului Muncitoresc, în una din ultimele sale declarații a prezentat retragerea dreptului de a organiza cursuri doctorale ca pe un câștig, argumentând că licențiaților maghiari legea le oferă dreptul de a candida la examene de doctorat la orice universitate românească și pot să susțină examenul în limba maghiară. La obiecția unor personalități din U.P.M. – că studenții maghiari puteau să se înscrie la universități românești și în trecut (iar studenții români puteau să se înscrie la universitatea maghiară, putându-se aduce numeroase exemple în această direcție, ceea ce denotă exact nivelul calitativ foarte bun al facultății de medicină), câștigul mare ar fi fost deci dacă în afară de faptul că și universitatea maghiară ar putea acorda titlul de doctor, licențiații maghiari, în măsura talentului și sânguinței lor, ar putea să candideze și la alte cursuri doctorale cu număr limitat de participanți –, unele personalități românești au acuzat în mod voalat adepții titlului de doctor de patriotism local, ba chiar de șovinism.

În opinia mea, este corect ca licențiații maghiari să poată candida la titlul de doctor la orice facultate. Este previzibil însă faptul că dacă institutul de medicină maghiar nu va mai putea acorda titlul de doctor, acest lucru va contribui la reducerea calității până nu demult foarte înalte a formării medicilor maghiari, iar activitățile de cercetare vor fi în bună măsură paralizate. Facultatea de medicină de la Târgu Mureș cel puțin era de rang egal cu cea din București, dar în orice caz mult mai bună decât cele din Iași și Cluj. Prin urmare, este evidentă tendința de a restrânge ponderea și importanța facultății de medicină din Târgu Mureș în favoarea celorlalte. Retragerea dreptului de a acorda titlul de doctor este surprinzătoare în sine, văzând că tuturor facultăților de medicină din țară, cu excepția celei de la Timișoara, li s-a acordat acest drept. Această discriminare este și mai evidentă dacă ne uităm la alte instituții incomparabile ca semnificație cu cea din Târgu Mureș, care în ciuda relativei lipse de importanță au dreptul de a acorda titlul de doctor, cum ar fi Institutul Agricol de la Galați, Institutul de exploatarea minereurilor din Brad, cel de exploatare a cărbunelui din Petroșani etc.

După trecerea în revistă a aspectelor legate de naționalitate, în cele ce urmează voi rezuma esența întregii reforme universitare:

Legea organizării învățământului superior cunoaște două feluri de instituții: universități și institute de învățământ superior. Cele patru universități (București, Iași, 2 la Cluj) au aceeași structură, cu câte opt facultăți (matematică și fizică, științele naturii, chimie, istorie și geografie, filosofie, pedagogie și psihologie, filologie, drept-administrație publică), cu excepția Universității „Bolyai”, care în lipsa unui institut maghiar independent de studii economice include catedrele de studii economice în facultatea de drept-administrație publică.

Dintre institutele de învățământ superior, legea menționează în primul rând institutele de medicină, respectiv cele de medicină-farmacie. Categoria primelor include institutele de la Iași și Timișoara, iar tipul al doilea funcționează la

București, Cluj și, în prezent, încă la Târgu Mureș, dar – după cum am menționat – secția de farmacie doar până când vor absolvi studenții din anul II.

Legea include trei institute tehnice (politehnică), șase institute agricole (la Cluj cu o facultate în limba maghiară), două institute de zootehnie și medicină veterinară, două forestiere, două de studii economice și de economie planificată, două pedagogice, unul de educație fizică, cinci institute de artă (patru românești, cu patru facultăți, și unul în limba maghiară, cu o facultate de muzică și una de teatrologie), precum și mai multe institute de importanță mai mică pentru diferitele sectoare ale vieții economice.

În timp ce universitățile sunt subordonate exclusiv Ministerului Educației Publice, institutele de învățământ superior se subordonează în parte diferitelor ministere de resort.

Legea menționează într-un articol separat acele institute care – asemănător universităților – au dreptul să organizeze cursuri de doctorat cu durata de trei ani. Acestea sunt institutele de medicină și farmacie de la București și Cluj, Institutul de medicină de la Iași, Institutul de arhitectură de la București, Institutul de științe economice și de economie planificată din București, institutele agricole de la București, Timișoara și Galați, Institutul de zootehnie și medicină veterinară din București, Institutul de petrol și gaze din București, Institutul de exploatare a minereurilor din Brad, Institutul de geologie și tehnică de minerit din București, Institutul de exploatare a cărbunelui din Petroșani și Institutul de artă din București.

Include un articol separat prin care se garantează dreptul doctoranzilor aparținând naționalităților conlocuitoare de a-și susține examenele în limba maternă în oricare centru de doctorat. Din punctul de vedere al naționalităților conlocuitoare, pe lângă aspectele în jurul cărora s-a produs schimbul de idei, mai observăm și alte lipsuri, dar acestea credem că pot fi rezolvate sub imperiul timpului și al necesității. De exemplu, după părerea mea ar fi fost îndreptățită înființarea dacă nu a unui institut politehnic de sine stătător în limba maghiară, măcar a unei secții în limba maghiară. Pe de altă parte, în loc de o secție în limba maghiară, un institut agricol de sine stătător ar fi trebuit să-i revină maghiarimii, dat fiind numărul lor mare. În încheiere, cred că și institutul de artă ar fi trebuit să primească și celelalte două facultăți (artă plastică, coregrafie), deși deocamdată lipsa acestora pare acum cel mai ușor de suportat.

Széll, consul

Domnului László Rajk, ministru de Externe. Budapesta

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-1945-1968-II, f.140-142)

[1] Acordul cultural româno-ungar fusese semnat la 25 noiembrie 1947 de către Gyula Ortutay, ministrul cultelor și instrucțiunii publice al Ungariei, și Octav Livezeanu, ministrul român al informațiilor.